

**SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARININ ELEŞTİREL
OKUMA YÖNTEMİNE GÖRE OKUNMASI**

MÜZEYYEN ALTUNBAY
Yüksek Lisans Tezi

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. RIDVAN CANIM

2011

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARININ ELEŞTİREL OKUMA
YÖNTEMİNE GÖRE OKUNMASI

(To Read Sevinç Çokum's Novels According to Critical Reading Method)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Müzeyyen ALTUNBAY

Danışman: Doç. Dr. Rıdvan CANIM

ERZURUM
Haziran, 2011

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Rıdvan Canım danışmanlığında, Müzeyyen Altunbay tarafından hazırlanan “Sevinç Çokum'un Romalarının Eleştirel Okuma Yöntemine Göre Okunması” başlıklı çalışma 28 / 06 / 2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Rıdvan Canım (Danışman) İmza:
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet T. T. İmza:
Jüri Üyesi : Y. Doç. Dr. A. Kerim D. İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

28. 06. 2011

Prof. Dr. H. Ahmet KIRKKILIÇ

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans/Doktora Tezi olarak sunduğum “Sevinç Çokum'un Romanlarının Eleştirel Okuma Yöntemine Göre Okunması” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden
- erişime açılabilir.

28 /06 /2011

A d Soyad: M. V. ZEJEN. ALIYONBAY

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARININ ELEŞTİREL OKUMA YÖNTEMİNE GÖRE OKUNMASI

Müzeyyen ALTUNBAY

2011, 116 sayfa

Bu çalışma çeşitli okuma yöntem ve tekniklerinden biri olan eleştirel okuma yöntemi hakkında bilgi verilmesi, Sevinç Çokum'un romanlarının eleştirel okuma yöntemine göre okunması ve elde edilen bulguların bu yöntemle değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Ayrıca yapılan bu çalışma ile eleştirel okuma yönteminin edebi metinlerde nasıl uygulanacağı ve bu metinlerin hangi ölçütlere göre değerlendirileceği de gösterilmiştir. Çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yöntemi ile önce yazara ait olan kaynaklar ve eleştirel okuma yöntemini içeren gerekli bütün kaynaklar toplanmış, daha sonra Sevinç Çokum'un romanları örnek alınarak eleştirel okuma yöntemi uygulanmıştır.

Çalışmada yazarın altı romanı eleştirel okuma yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmanın hazırlık aşamasında önce yazarın romanları eleştirel okuma yöntemiyle okunmuş, daha sonra incelenmek üzere "kadın teması" seçilmiştir. Romanlarda konu ile ilgili bölümler not edilmiş ve çalışmanın hazırlanması esnasında gerekli bilgiler kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucu Sevinç Çokum'un romanlarının eleştirel okuma yöntemiyle bilimsel olarak incelenebileceğini göstermiştir. Ayrıca yapılan araştırma, bu yöntemin tüm edebi metinlerde uygulanabileceğini göstermiş, etkin ve verimli okuma için önemli bir ölçüt olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sevinç Çokum, roman, eleştirel okuma yöntemi, okuma

ABSTRACT

MASTER THESIS

TO READ SEVİNÇ ÇOKUM'S NOVELS ACCORDING TO CRITICAL READING METHOD

MÜZEYYEN ALTUNBAY

2011, 116 pages

This study was conducted with the aim of giving information about critical reading method which is one of the reading methods and techniques, reading Sevinç Çokum's novels according to this method. Furthermore; with this study, it was also showed how to apply critical reading method to the literary texts, and according to which criteria. Documentary examining method was used in this study. First, resources owned to writer and all resources needed were collected with documentary examining method.

Then, critical reading method was applied by taking Sevinç Çokum's novels as an example. Writer's six novels were examined with the critical reading method in this study. In study's preparation phase, first, writer's novels were read with critical reading method, and then "woman" theme was selected to the examined. Sections in novels related to subject were written down and information, which was needed, was used in study preparation phase.

Research's result showed that Sevinç Çokum's novels would be examined as being scientific with critical reading method. Furthermore; conducted research showed that this method could be applied to all literary texts. The research also was evaluated as an important criterion for a competent and efficient reading.

Key Words: Sevinç Çokum, novel, critical reading methods, reading

ÖN SÖZ

Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte küreselleşen dünyada, klasikleşen ezberci eğitim anlayışı yerini araştırmacı ve sorgulayıcı kimliklere sahip bireylerin yetiştirilmesine bırakmıştır. Geleneksel eğitim anlayışının bireylerin yetiştirilmesinde yarattığı hasarlar fark edilmiş ve bu uygulamadan vazgeçilmiştir. 20. yüzyıldan itibaren gündeme gelen ve gelişmiş toplumların eğitimde uyguladığı yapılandırıcı yaklaşım, bilginin öğretici tarafından pasif olarak aktarılmasını değil, öğrenciler tarafından yapılandırılıp anlamlandırılmasını ön görmektedir. Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelere bakıldığında tüm dünyayı derinden etkileyen bu gelişmelere insanın da kayıtsız kalamayacağı ve kendini bu gelişmelerden soyutlayamayacağı açıktır. Artan bilgi birikimi ve bunların basın-yayın organlarıyla ya da diğer kitle iletişim araçlarıyla sunulması, insanın temel becerilerinin yanı sıra değişen dünyaya ayak uydurabilmek için birtakım yeni beceriler de kazanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle bilgi toplumlarında amaç, bireyin eğitim-öğretim sürecine aktif olarak katılması ve eleştirel düşünme becerilerini kazanarak olaylara sorgulayıcı bir şekilde yaklaşmasıdır. Bununla birlikte gittikçe artan bilgi ve ilerleyen teknoloji karşısında insanın eleştirel düşünmeyle birlikte "okuma" hatta "hızlı ve eleştirel okuma" becerisini kazanması da şarttır.

"Okuma eylemi" çok yönlü olmakla birlikte zihin gelişimine ve dil becerilerine en çok katkıda bulunan öğrenme alanıdır. Bilgi toplumlarında bireylerden beklenen okuyan, araştıran, ezberci değil sorgulayıcı olan, yaratıcı ve eleştirel düşünebilen bireyler olmalarıdır. Bu amaçla eğitimde üzerinde durulması gereken en önemli konu ilk okuma-yazma eğitimiyle birlikte öğrencilere eleştirel düşünebilme becerisinin kazandırılması olmalıdır. Okuma eğitiminde amaç, bireyin üst düzey zihinsel becerileri kazanmasını sağlamaktır. Hayatın her döneminde yapılan okuma eylemi, insanın kişiliğini geliştiren ve düşünce dünyasını zenginleştiren bir etkinlik olması açısından önemlidir. Bu sayede insan olaylara dar bir çerçeveden değil, daha geniş açıyla bakabilir. Okuma eğitimi aynı zamanda eleştirel okuma becerisiyle bireyin bilimsel bir tavır takınarak olaylara farklı yaklaşmasını sağlar. Özellikle eğitim alanındaki gelişmeler açısından düşünülürse yapılan çalışmaların doğruluğunun kesin olması gerekir. Toplumların geleceklerini etkileyen eğitim sistemlerinin sağlıklı olabilmesi bu

alanda yapılan çalışmaların bilimsel olması zorunludur. Bu da ancak okuduğunu sorgulayan, eleştiren ve doğru yorumlayan bir bilimsel anlayışla mümkündür. Bu nedenle "okuma eğitimi", bilimsel dünyada üzerinde en çok durulması gereken konulardan biridir.

Bu çalışmamda bana yardımcı olan değerli danışmanım DOÇ. DR. RIDVAN CANIM'a, eğitim hayatım boyunca desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen ve hep yanımda olan aileme, yardımlarını ve sevgilerini hiçbir zaman unutmayacağım değerli arkadaşlarıma özellikle, AYŞE KILIÇ'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

ERZURUM – 2011

Müzeyyen ALTUNBAY

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ.....	3
1.1. Problem/Problem durumu.....	3
1.1.1. Problem cümlesi.....	4
1.1.2. Alt Problemler.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMA.....	7
2.1. Okuma	7
2.1.1. Okuma Nedir?.....	8
2.1.2. Okuma ve Anlama.....	8
2.1.3. Okuma ve İletişim.....	11
2.1.4. Okumayı Öğrenme.....	12
2.1.5. Okuma Nasıl Gerçekleşir?.....	13
2.1.6. Okuma İçin Neler Gereklidir?.....	14
2.1.6.1. Güdü.....	14
2.1.6.2. Zaman.....	15
2.1.6.3. Okuma Materyali.....	16

2.2. Okumanın İnsan Hayatındaki Önemi.....	18
2.3. Okuma Eğitiminin Amaçları.....	20
2.4. Okuma Alışkanlığı Nasıl Kazandırılır?.....	22
2.4.1. Kitap Okuma Alışkanlığı.....	22
2.4.2. Okuma Alışkanlığının Etkenleri.....	23
2.4.2.1. Kişisel Etkenler.....	24
2.4.2.2. Ailenin Etkisi.....	24
2.4.2.3. Okulun Etkisi.....	26
2.4.2.4. Arkadaş ve Arkadaş Grubu Etkeni.....	26
2.5. Okumanın Öncesinde ve Sonrasında Yapılacaklar.....	27
2.5.1. Okuma Öncesi Aşama.....	27
2.5.1.1. Amaç Saptamak.....	27
2.5.1.2. Okuma Ortamı Hazırlamak.....	28
2.5.1.2.1. Işığı Düzenleme.....	28
2.5.1.2.2. Dik Oturma.....	28
2.5.1.2.3. Sessiz Ortam.....	28
2.5.1.3. Zihinsel Hazırlık	29
2.5.1.4. Okuma Yöntemi Belirleme.....	29
2.5.2. Okuma Aşaması.....	30
2.5.3. Okuma Sonrası Aşama.....	32
2.6. Okumayı Engelleyen Etkenler.....	33
2.6.1. Fiziksel Etkenler.....	33
2.6.2. Psikolojik Etkenler.....	36
2.7. Okurken Nelere Dikkat Etmeliyiz?.....	39
2.8. Okuma Bilinci ve Okuma Becerisi	40
2.9. Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikeler.....	42
2.10. Ülkemizde Okuma Alışkanlığı.....	44
2.11. Hızlı ve Etkin Okuma.....	47
2.12. Çeşitli Okuma Yöntem ve Teknikleri	49
2.12.1. Amaçsız Okuma.....	50
2.12.2. Araştırma Amaçlı Okuma.....	50
2.12.3. Sesli Okuma.....	51

2.12.3.1. Sesli Okumanın Yararları.....	55
2.12.3.2. Sesli Okuma Hızı.....	55
2.12.4. Sessiz Okuma.....	55
2.12.5. Paylaşarak Okuma.....	56
2.12.6. Bağımsız Okuma.....	57
2.12.7. Toplu Okuma.....	58
2.12.8. GÜdümlü Okuma.....	58
2.12.9. Eleştirel Okuma.....	59
2.12.9.1. Eleştiri Kavramı ve Niteliği.....	59
2.12.9.2. Eleştirel Düşünme.....	60
2.12.9.3. Eleştirel Düşünen Bireyin Özellikleri.....	65
2.12.9.4. Eleştirel Düşünme Nasıl Kazanılır?.....	68
2.12.9.5. Eleştirel Düşünmeyi Etkileyen Faktörler.....	71
2.12.9.6. Eleştirel Düşünmenin Faydaları.....	74
2.12.9.7. Eleştirel Okuma.....	75
2.13. Sevinç Çokum'un Romanlarının Eleştirel Okuma Yöntemiyle Okunması.....	78
2.13.1. Zor.....	78
2.13.1.1. Zühre Nine.....	79
2.13.1.2. Sırma.....	80
2.13.1.3. Hatice Hala.....	81
2.13.1.4. Nesrin Hanım.....	81
2.13.1.5. Devrim Hanım.....	83
2.13.1.6. Cevher.....	83
2.13.1.7. Aysel.....	84
2.13.1.8. Makbule Hanım.....	85
2.13.1.9. Enise.....	85
2.13.1.10. Neriman Teyze.....	85
2.13.2. Bizim Diyar.....	85
2.13.2.1. Gülsüm Hanım.....	86
2.13.2.2. Zeynep.....	88
2.13.2.3. Pembe.....	89
2.13.2.4. Kerime.....	90

2.13.2.5. Asiye.....	90
2.13.2.6. Nevbahar.....	91
2.13.2.7. Nadya Ana.....	92
2.13.3. Deli Zamanlar.....	92
2.13.3.1. Başkahraman.....	92
2.13.3.2. Aypare.....	94
2.13.3.3. Başkahramanın Annesi.....	95
2.13.3.4. Melek Hanım.....	96
2.13.3.5. Özlem.....	96
2.13.4. Ağustos Başağı.....	96
2.13.4.1. Esmâ.....	97
2.13.4.2. Ayşe Ana.....	97
2.13.4.3. Fıtnat Hanım.....	98
2.13.4.4. Hacer.....	99
2.13.4.5. Münire.....	99
2.13.5. Tren Burdan Geçmiyor.....	99
2.13.5.1. Simay.....	99
2.13.5.2. İreni.....	100
2.13.5.3. Nazenin.....	100
2.13.5.4. Nahide Hanım.....	101
2.13.6. Gülyüzlüm.....	101
2.13.6.1. Zeynep.....	101
2.13.6.2. Ayşenaz.....	102
2.13.6.3. Binnur Hanım.....	103
2.13.6.4. Gülseren.....	103
2.13.6.5. Nurcan Hanım.....	104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	107
3.1. Araştırma Modeli.....	107
3.2. Evren ve Örneklem.....	107
3.3. Veri Toplama Teknikleri.....	108
3.4. Verilerin Analizi.....	108

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR (TARTIŞMA) VE YORUM	109

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER	111
KAYNAKÇA	114
ÖZ GEÇMİŞ	116

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelere bakıldığında çağdaş dünyada, bireylerin araştıran, inceleyen, sorgulayan, yaratıcı ve eleştirel düşünebilen bireyler olmaları zorunludur. Artık toplumdaki her bireyden beklenen, dil ve zihinsel becerilerin yanı sıra eleştirel düşünebilme becerisine de sahip olmasıdır. Teknoloji ve siyasi alandaki gelişmeler, bilimsel ilerlemeler, her yıl basılan kitap sayısı, görsel medyadaki gelişmeler vs. göz önüne alındığında bunun kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

Geleneksel anlayışla yetiştirilenler bilgiyi sorgulamadan kabul eden, eleştirel düşünebilme ve sorgulayabilme becerisinden yoksun, yaratıcı düşünemeyen bireyler olarak toplumda var olmuşlardır. Bu bireyler, daha sonra da bilim ve teknolojiadaki gelişmelere ayak uyduramamakta, sorun çözme becerilerinden yoksun yetiştikleri için de çağdaş yaşamda yer almakta güçlük çekmektedirler. Uzun yıllar geleneksel anlayışla eğitim verildikten sonra bu anlayışın toplumlar üzerindeki olumsuz etkisi fark edilmiş, bunun kalkınma ve ilerleme yolunda engel teşkil ettiği anlaşılarak "geleneksel anlayış" modelinden vazgeçilmiştir.

Yapılandırıcı yaklaşım adı verilen yeni eğitim anlayışı geleneksel eğitim anlayışının aksine bireylerin eğitim sürecinde pasif değil tam tersi aktif ve oldukça üretken olmasını amaçlamaktadır. Yapılandırıcı yaklaşıma göre ailede başlayıp okulda devam eden ve bireyin tüm yaşamını kapsayan eğitim süreci onu hayata hazırlamak yerine hayatın kendisi olmalıdır. Bunun için eğitimde bilgiler, öğrenci tarafından yapılandırılmalı ve anlamlandırılmalıdır.

20. yüzyıldan itibaren gündeme gelen ve gelişmiş toplumlarda yer bulan yapılandırıcı yaklaşım ise geleneksel anlayışın tersine bireylerden hayatın her alanında, özellikle eğitim-öğretim sürecinde, aktif olmalarını beklemekte ve bireylerin eğitimini buna göre yönlendirmektedir.

"Dünyamızda, 20. yüzyılın sonlarına doğru öğrencilerin sürekli koşullandırıldığı, zihninden çok davranışlarıyla ilgilenildiği, bilginin pasif olarak aktarıldığı bir eğitim anlayışıyla, gelecek yüzyılın insanının yetiştirilemeyeceği ortaya çıkmıştır. Eğitim alanında istenilen sonuçlara ulaşılamaması ve sorunların hızla artması eğitimcileri yeni anlayışlara yöneltmiştir" (Güneş, 2007, 1).

Teknolojik gelişmelerle birlikte her bilgiye kolayca ulaşılabilmesine rağmen bu sefer de ayrı bir sorun ortaya çıkmaktadır: bilgilerin güvenirliliği. Özellikle eğitim alanındaki çalışmalar söz konusuysa ulaşılan bilgilerin doğruluğunun kesin olması zorunludur. Her gün karşılaşılan haberler, basılan ve okunan kitaplar, günlük yaşantıda karşılaşılan olaylar vs. bireylerde bilgileri sorgulayarak doğruluğunu kanıtlama ihtiyacı doğurmuştur. İşte bu noktada ortaya eleştirel düşünebilme, sorgulayabilme, analiz-sentez yapabilme becerisi çıkmaktadır. Okuma eğitimiyle birlikte bireylere kazandırılması gereken eleştirel düşünme ve okuma, eğitimde çok önemli bir paya sahiptir.

Günümüzde toplumların gelişmişliği teknoloji alanındaki gelişmelerin yanı sıra okuma seviyesiyle de ölçülmektedir. Okuma seviyesinde esas alınan da okur-yazar olma durumu değil, okumayı yaşam biçimi haline getirmiş ve bunu ihtiyaç olarak kabul eden bireylerdir. Yapılan birçok araştırmada ise gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin aksine toplumumuzda bu seviyenin hiç de iç açıcı olmadığı görülmektedir. Basılan ve satılan kitapların azlığı, kütüphanelerin yetersizliği bu sonuçları desteklemektedir. Okuma eğitimine toplumumuzda yeterince önem verilmediği, hatta ilköğretime başlayana kadar kitapla tanışmamış yüzlerce çocuğun varlığı da bir gerçektir.

Çağdaş toplumların bireylerden beklentisi önce okuyan, araştıran, ezberci değil sorgulayıcı olan ve bilgiyi anlamlandırıp kullanabilen bireyler olarak yetişmeleridir. Ailede başlayıp ilköğretimde okuma- yazmayla devam eden ve bireyin tüm yaşamında devam eden eğitimin en önemli parçasını oluşturan okuma eğitiminin önemi 21. yüzyılda daha da anlaşılmalı ve bilgi çağında üzerinde en çok durulan konulardan biri hâline gelmiştir.

Bir ülkenin başarısı ve gelişmişliği ancak eğitimdeki başarısıyla ve yetiştirdiği sağlıklı bireylerle mümkün olabilir. Düşünce dünyası dar olan, basmakalıp düşüncelere bağlı kalan, özgün ve yaratıcı olamayan bireylerden oluşan bir toplumun varlığı da hiç şüphesiz tıpkı bireyleri gibi sınırlı olacaktır. Bunun için bireylerden beklenen çağdaş dünyanın gereklerinden biri olan eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaları, devletlerden beklenen de bunun önemini fark edip eğitime daha çok önem vermeleridir.

Günümüzde kitap okuduğunu söyleyen kişilere baktığımızda birçoğunun bu eylemi bilinçsizce gerçekleştirdiğini görürüz. Bu tür okumalar bireye bir şey kazandırmaz. Örneğin bir romana bilinçsizce başlayan bir okur elindeki kitap bittikten sonra ne okuduğunu kısa bir zaman sonra unutacaktır. Olaylar arasında bağ kuramayacak, neden sonuç ilişkilerini açıklayamayarak ve metne dair olumlu ya da olumsuz bir fikri olmayacaktır. Bu nedenle okuma eyleminin bilinçli olarak yapılması gerekir. Okuma eyleminde örnek oluşturması açısından verilen Sevinç Çokum'un romanları gibi diğer edebi metinler de eleştirel okuma yöntemiyle okunabilir. Bu sayede metin daha iyi kavranmakla kalmaz, aynı zamanda okuyucuya zevk de verir.

1.1. Problem/Problem Durumu

Günümüzde yeni eğitim anlayışında üzerinde en çok durulan konulardan biri öğrencilerin bilgiyi bütün olarak kavrayıp yeri geldikçe yapılandırarak kullanmasıdır. Çağdaş toplumlarda bireylerden beklenen bilgiyi sadece alıp ezberlemeleri değil, sorgulayıp eleştirerek, sistemli ve tutarlı bilgiler bütünü haline getirip kullanabilmeleridir. Türk Milli Eğitimi'nin amaçlarından bir tanesi de budur. Bunun da yolu iyi bir okuma eğitimi verilmesinden ve okumayı alışkanlık haline getirmekten geçer. Ama okurken seçici olmak, edebi zenginliği olan metinleri okumak ne kadar önemliyse belirli bir düşünce ürününe ait eserlere saplanıp bağlı kalmamak, her türden eseri ve yazarı da okumak o derece önemlidir. Günümüzdeki en büyük sorun bireylerin bir takım ideolojilerin etkisinde kalıp sadece onları kayıtsız şartsız doğru kabul ederken diğerlerine sırt dönmeleridir. Bunun önüne geçebilmek için de bireylerin tarafsız bir bakış açısına sahip olmaları ve eleştirel düşünebilme becerisini okurken kullanabilmeleri öğretilmelidir.

1.1.1. Problem cümlesi

Okuma yöntem ve tekniklerinden olan eleştirel okuma yöntemi Sevinç Çokum'un romanları örnek alınarak nasıl uygulanabilir?

1.1.2. Alt problemler

1. Sevinç Çokum'un romanlarının eleştirel okuma yöntemiyle okunmasıyla elde edilen bulgular nelerdir?

2. Sevinç Çokum'un romanlarındaki kadın karakterlerin eleştirel okuma yöntemi kullanılarak incelenmesi ile elde edilen sonuçlar nelerdir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Matbaanın icadıyla başlayan ve günümüzde büyük bir hızla devam eden kitap sayısı son yıllarda dünya genelinde büyük bir artış göstermiştir. Bu kadar bilginin arasında bireylerin ihtiyaç duydukları doğru bilgiye kısa zamanda ulaşabilmeleri ise güçleşmiştir.

Bilimsel gelişmelerle birlikte bilim dünyasındaki ilerlemeler, basılan kitaplar, bilgilerin yığılması günümüzde yeni bir zorunluluğu meydana getirmiştir. Bu, okuma hatta hızlı okumayla birlikte eleştirel okuma becerisidir. İnsanlar, bu bilgilere farklı yollarla ulaşabilir. Sözlü ve yazılı olarak bilgi kaynaklarına ulaşılabilmesine rağmen, sözlü bilgi aktarımı yetersiz olmaktadır.

Bilim alanındaki tüm gelişmeler bireylerin modern dünyada yerini alabilmesi ve gelişen, değişen dünyaya ayak uydurabilmesi için okuma eğitimini zorunlu kılmaktadır. Okumayı amaç edinmemiş ve ihtiyaç olarak görmeyen, eleştirmeyen, bilgileri duyduğu gibi sorgulamadan kabul eden, analiz-sentez yapamayan ve yaratıcı düşüneyen kişilerin bilgi toplumlarına ayak uydurması oldukça zordur. Eğitim sürecinde, özellikle ilk okuma yazma eğitiminin verildiği ilköğretimde ve ikinci kademede okumanın bir ihtiyaç olarak görülmesi ve öğrencilere bunun aşılması için öğretmenlere büyük görev

düşmektedir. Bu görevi de sadece Türkçe ve sınıf öğretmenlerine yüklemek ise doğru değildir.

"Okuma alışkanlığı kazandırmak öğrencileri eğitmekle görevli her öğretmenin sorumluluğudur. Eğitimin her aşaması, sadece belirli ders öğretmenlerinin okuma alışkanlığı kazandırması yönündeki çabası önemsiz değil ama hiçbir zaman yeterli olmayacaktır. Yapılan araştırmalarda okuma alışkanlığı bu eğitim sürecinde kazandırılıp geliştirilmektedir. Öğrenciye bu süreçte okuma alışkanlığını kazandıran ve en mühim rolü üstlenen öğretmendir. Bu durumda öğretmene düşen ise

a) Öğrenciye okuma alışkanlığı kazandırma sorumluluğunun bilinci,
b) Öğrenciye okuma alışkanlığı kazandırmada yollarını bilme sorumluluğunun bilincidir" (Güçel, 1993, 231).

Çeşitli okuma yöntem ve teknikleri kullanılarak okuma hedefleri gerçekleştirilmesine rağmen "eleştirel okuma" çağdaş toplumlarda en çok kullanılan yöntemlerden bir tanesidir.

Bu araştırmanın amacı "eleştirel okumanın" edebi metinlerde nasıl uygulanacağını gösterilmesidir. Ayrıca bu çalışmayla, okuma eğitimi ve eleştirel okuma yöntemi üzerinde çalışacak olanlara yardımcı olarak teorik bilginin yanı sıra uygulamalı olarak da eleştirel okumanın nasıl olacağını gösterilmesi amaçlanmıştır. Bu yöntem, sadece edebi metinlerde değil basılı tüm eserlerde (gazete, dergi vs.) ve eğitimin her safhasında uygulanabilir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Okuma, sözcükleri gelişigüzel okuyup geçmek değildir. Okuma, bireye yarar sağlayacak ve hayatına anlam katacak bir etkinliktir. Okumayı sürekli hâle getirmek yani alışkanlığa dönüştürmek okumaya karşı olumlu tutum ve davranış geliştirerek sağlanabilir. Kitaba ilgisi olsun olmasın, bütün çocuklarla ilgilenip onlarda okumaya karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağlamak aileden sonra okul yönetiminin ve öğretmenlerin görevidir.

Arıcı (2008) Okuma Eğitimi adlı eserinin ön sözünde okuma becerisinin çocuklara kavratıldığı yerin ilköğretim okulları olduğunu belirtmekte ve okuma yazma

ile birlikte bu okulların birinci sınıfından itibaren öğreilmeye başlandıktan sonra çeşitli etkinliklerle öğrencilerin kitaba ve okumaya ilgileri çekilmeye çalışıldığını vurgulamaktadır.

Yapılan bu çalışma eğitim-öğretim sürecinde okuma eğitimi, eleştirel okuma yöntemi üzerinde çalışacak araştırmalar yapacak olan öğrencilere, öğretmenlere, akademisyenlere vs. örnek teşkil ederek yardımcı olabilecek bir eser olması bakımından da önemlidir. Bu çalışmayla birlikte, okuyucular okudukları metni şahıs, zaman, tutarlılık vs. yönlerinden ele alarak bilgilerin doğruluğunu, inandırıcılığını ortaya koyabilirler.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Sevinç Çokum'un altı romanı ile sınırlandırılmıştır. Eleştirel okuma yöntemi sadece bununla sınırlı kalmayıp bütün konulara ve edebi metinlere de başarıyla uygulanabilir. Araştırmada kadın teması ele alınırken eserlerde geçen kadınlar tek yönlü olarak değil, çok yönlü bir şekilde ele alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Okuma

Okuma, insan hayatında çok önemli yeri olan bir etkinliktir. Geçmişte günümüze kadar bu konuda birçok bilim adamı çalışmış ve konu ile ilgili gelişmeler kaydetmiştir.

Aktaş ve Gündüz (2003), Yazılı ve Sözlü Anlatım adlı eserlerinde okumayı, herhangi bir konuda bilgi edinmek, estetik ve sanat duygularını harekete geçirmek, yahut vakit geçirmek için yapılan bir uğraşın genel adı olarak tanımlamışlardır (17).

Bu konu ile ilgili çalışan araştırmacılardan bazılarının okuma ile ilgili tanımları da şunlardır:

"Okuma, dil kurallarına uyarak yazılı iletişimleri, sözlü mesaj (iletişim) haline getirmek, kavramak, kıyaslamalar yapmak, yorumlamak, fikir yürütmek ve yargıya varmaktır" (Rusen, 2011, 22).

"Okuma zihin gelişimine en büyük katkıyı sağlayan öğrenme alanıdır. Okuma sürecinde yazılar zihinsel kavramlara çevrilmekte, anlamlandırılmakta ve beyinde yapılandırılmaktadır. Bu nedenle okumaya Türkçe öğretiminde ayrı bir önem verilmektedir" (Güneş, 2007, 117).

Okuma genel olarak bireysel bir etkinliktir. Eylemin bireysel oluşu etkinlik esnasında okuyucu ve materyal arasında başka bir varlığa gerek duyulmayışındandır. Okuma eylemi için istek şarttır. Okuma eylemi esnasında ya da daha sonra okunan materyalin yorumlanması, eleştirilmesi ve değerlendirilmesi şarttır. Daha sonra okuma yoluyla edinilen düşünceler başka bireylerle paylaşılmalıdır.

2.1.1. Okuma Nedir?

Okumanın ne olduğu üzerine çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bunların bazılarını kısaca özetleyecek olursak;

Okuma gözle beyin arasında gerçekleşen karmaşık bir süreçte oluşmaktadır. Basit bir tanımlama ile, okuma dilbilgisi kurallarına bağlı kalınarak belirli sembollerle ifade edilen basılı mesajların, duyu organlarımız aracılığıyla algılanarak beynimiz tarafından anlamlandırılma işlemidir diyebiliriz.

Okuma; “metne bakma, metni sessizce çözümleme” , “anlama” ve aynı zamanda “sese çevirme” etkinliği olarak açıklanabilir.

Okuma zihinsel bir etkinliktir. Birey okuma esnasında öğrendiklerini daha sonra yaşamın her safhasında kullanarak öğrendiklerini hem kalıcı kılar hem de aktif öğrenmeyi gerçekleştirir.

"Yapılandırıcı yaklaşım okumayı, bireyin ön bilgileriyle metindeki bilgileri ilişkilendirerek, bütünleştirerek yeni anlamlar oluşturduğu aktif bir süreç olarak açıklamaktadır. Bu süreçte bireyin ön bilgileri ve zihinsel yapısı önemli roller oynar. Çünkü metindeki bilgiler, ön bilgilere ve zihinsel yapıya göre seçilerek incelenir. Böylece önbilgilerle metindeki bilgiler ilişkilendirilerek zihinsel yapı yeniden düzenlenir. Bu işlemler sonucunda birey yeni bilgileri öğrenir, öğrendiklerini başka durumlara aktarır ve sürekli kendini geliştirir" (Güneş, 2007, 117-118).

2.1.2. Okuma ve Anlama

Yapılandırıcı yaklaşım okumanın sadece anlamak için yapılmasına karşı çıkar. Bu yaklaşıma göre okumak anlamakla ilişkili olduğu gibi anlamak için de okuma eyleminin yapılması gerekir. Birey okuduğu metni anlayabilmeli, yorumlayabilme ve çıkarımlarda bulunabilmelidir. Hatta iyi anlaşıldığı ifade edilen bir metinde okuyucu yazar tarafından verilmek istenen mesajı kendi ifadeleriyle açıklayarak anladığını belirtmelidir.

Okumak eskiden sadece anlamak olarak değerlendirilirdi. Oysa bu görüş artık yerini yeni değerlendirmelere bırakmıştır. Eskiden okuma esnasında sadece bireyin okuduğu materyal dikkate alınıp odak noktası olarak kabul edilirken, artık bu anlayış günümüzde büyük ölçüde değişmiştir. Bunun yerine günümüzde birey merkeze alınmaktadır. Bu anlayış bireyin metni daha iyi anlaması ve kavraması için düşünülmüştür. Ancak son dönemlerde bir hayli kabul gören yapılandırıcı yaklaşım bununla da yetinmemekte, aynı zamanda okuma etkinliğine ve anlamaya bireyin geçmiş deneyimlerini ve ön bilgilerini de eklemektedir. Çünkü ön bilgileri ya da sosyal yaşantısı farklı olan bireylerin aynı konudan farklı çıkarımlar yapabilecekleri göz önünde tutulmuş ve buna göre değerlendirmelerde bulunulmuştur. Birey için önemli olan sadece metni anlamak değil, aynı zamanda onu yapılandırarak tekrar kullanabilmektir. Anamlı okuma ancak bu şekilde sağlanabilir.

Anlama, sadece okunan metnin zihne yerleşmesiyle olmamaktadır. Bununla birlikte görülen, işitilen şeylerin zihinde kavranması da okuma için önemlidir. Her birey ister sosyal hayatında olsun, ister iş hayatında olsun başarılı olmak için çok okumalı ve okuduğu şeyleri tam olarak doğru bir şekilde anlamalıdır. Aslında iki ayrı etkinlik gibi görünen "okuma ve anlama" birbirine bağlıdır. Her insan okuduğu metni doğru anlamak, ve anladığını da doğru yorumlamalıdır. Günümüzde bu kadar bilgi yoğunluğu arasında insanların bir taraftan okuduklarını tam ve doğru bir şekilde anlayabilmeleri, diğer taraftan da doğru analiz edebilmeleri zordur. Bunun için okumada anlama ve yorumlama bununla birlikte eleştirme çok önemlidir. Zaten anlamayla sonuçlanmayan bir okumanın amacına ulaşması söz konusu değildir.

Okuma ve anlama becerisinde sözcük sayısı kadar okuma hızı da etkilidir. Bir okuyucu ne kadar çok sözcük biliyorsa, kelime dağarcığı ne kadar zenginse bir metni anlaması da o ölçüde kolay olacaktır. Aksi takdirde kelime dağarcığı zayıf olan bir okuyucu sürekli anlamını bilmediği kelimeler için sözlüğe bakacak, bu da okumanın sıkıcı bir hale gelmesine neden olacaktır. Okuduğunu anlamada diğer bir önemli nokta da okuma hızıdır. Bazı bireyler yavaş okuyarak her şeyi anlamaya çalışırlar. Okumanın yavaş olması okumadan yeterince zevk alınamamasına neden olur. Yavaş yavaş okumak yerine etkin ve hızlı okuma tekniklerini birey öğrenirse, okuması daha verimli olacaktır.

Hem okuduğu metni daha kolay anlayacak hem de kısa sürede çok bilgiye ulaşabilecektir. Seri şekilde gerçekleşen bir okuma kişide okuma zevkini artırabilir ve daha çok okuma isteği doğurabilir.

Bir metni anlamak için her şeyden önce ele alınan konuyu doğru değerlendirilmesi, anlamı bilinmeyen sözcüklerin açıklanması ve ana fikrin bulunması gerekir. Daha sonra yardımcı fikirlere de değinilmeli, yazının genel düşüncesi anlaşılmalı çalışmalıdır. Bütün bunlar yapılmadığı takdirde yeterince anlaşılmayan bir metin okuma hızını azaltı ve anlamayı azaltır.

Okullarda ise okuma-anlama konusunda öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Özellikle Türkçe derslerinde öğretmenler öğrencilere okutturdukları metinlerin ne kadarının anlaşıldığını tespit etmeleri gerekir. Bunun için de çeşitli anlama tekniklerini kullanarak ya da öğrencilere konuyla ilgili sorular sorarak bunu gerçekleştirebilirler. Öğrencilerden metindeki olaylar ya da durumlar hakkında bağlantı kurmaları, neden-sonuç, amaç-sonuç ilişkilerini göstermeleri, kavramları kendi cümleleriyle ifade etmeleri, ana fikri, yardımcı fikirleri bulmaları vs. istenerek metnin anlaşılması en üst seviyede sağlanabilir. Ancak okumaya başlamadan önce öğretmen ne tür bir yöntem izleyeceklerini öğrencilere anlatmalı ve beklentilerini dile getirmelidir. Ayrıca öğrencilerden okudukları metinle yaşamları arasında da bağ kurmaları istenebilir. Böylece öğrencilerin konuyu kavramaları hem daha kolay olacak hem de verilmek istenen mesaj daha net bir şekilde kavranacaktır. Zaman zaman konuyla ilgili güncel örneklere yer verilebilir. Yapılandırıcı yaklaşımın da amacı öğrencinin öğrendiklerini günlük yaşamında kullanabilmesi ve eğitimi hayatın kendisi olarak görebilmesidir. Anlamayı etkileyen bir diğer strateji de *sorgulamadır*. Küçük yaşlardan itibaren merak ettikleri her şeyi anlamaya çalışan bunun için de sürekli sorular soran çocuklar anlamayı bu şekilde sağlayabilmektedirler. Daha sonraki yıllarda da aynı şeyin devam edebilmesi için soru sorma becerileri köreltilmeden ailelerin çocuklara yardımcı olmaları ve meraklarını gidermeleri gerekir. Bu onların ilerleyen yıllarda başarılı ve öz güven sahibi bireyler olabilmeleri için önemlidir. Okullarda da öğretmenler zaman zaman ilginç ya da öğrencilerin merak duygusunu uyandırabilecek metinler okutulursa ve öğrencilere sorular sorarak metni kavratmaya çalışırsa anlama eylemi daha kolay gerçekleşir.

Sorgulama stratejisi, okunan metinde anlamın daha iyi açıklanabilmesi için önemlidir. Her öğrencinin geçmiş yaşamı, hazır bulunuşluğu ve deneyimleri birbirinden farklıdır. Bu nedenle aynı konu çoğu kez farklı öğrencilere farklı şeyler anlatabilir. Bu nedenle okuma esnasında öğrencilerin aklına takılan sorular birbirlerininkinden genellikle farklı olur. Anlamın daha iyi kavranabilmesi için öğrencilerin okunan metinle ilgili akıllarına takılan soruları sorgulama stratejisine göre sormaları onların anlamalarını kolaylaştırır.

Sorgulamanın yanı sıra okunan metni görselleştirme, kavram haritaları kullanma da anlamayı kolaylaştırır. Özellikle okullarda öğretmenlerin anlaşılması güç yerleri tablolar ya da şekiller hâlinde vermelerinin nedeni budur. Çünkü bir resim ile beyinde canlandırılan bir olayın ya da hikayenin öğrenciler tarafından kavranması daha kolaydır. Bu da elbette anlamayı kolaylaştırır. Özellikle okul öncesi ve ilköğretim dönemindeki öğrencilerin kitaplarında görsel unsurların sıkça kullanılmasının nedeni budur.

Okurken anlamı bilinmeyen sözcükler, mecazlar, deyimler vs. metinde cümle bağlamından hareket edilerek anlaşılmaya çalışılırsa bu tür kelime ya da deyimler hem daha kolay öğrenilir, hem de anlamı kalıcı olarak zihinlere yerleşir.

2.1.3. Okuma ve İletişim

Okuma bireyler için çok yönlü faydalar sağlamaktadır. Bunlardan bir tanesi de elbette bireyin yazarla ve dış dünyayla iletişim içinde olmasıdır. İnsan okudukça ister istemez kendini başka hayatların içinde bulmaktadır. Özellikle edebi metinlerde (hikaye, şiir, roman vs.) bu daha belirgindir. Çünkü birçok kişi edebi bir metni okuduktan sonra bir müddet ondan kendini alamamakta ve okuduklarının etkisinde kalmaktadır. Hatta okuduklarından ders çıkaran ya da hayatını bunlara göre düzenleyen çok kişi de vardır. Demek ki okumak aynı zamanda bir iletişimi de içerir. Edebi metinlerin dışında gazete ve dergiler de buna örnektir. Özellikle gazeteler günlük olaylardan bireyleri haberdar etmesi ve başka hayatlar hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir. İletişimin gerçekleşebilmesi için üç ögenin bulunması gerekir:

"Bunlar verici, ileti ve alıcıdır. Nasıl ki konuşma bir iletişim süreciyse okuma da bir iletişim sürecidir. " (Arıcı, 2008, 33-34).

Verici mesajı gönderen kişidir. Bu sözü söyleyen kişi olabilir. İleti verici tarafından gönderilen mesajdır. Alıcı ise mesajı alan kişi olarak kabul edilir. Sağlıklı bir iletişim ancak bu üç ögeyle gerçekleştirilebilir.

Okuma eyleminin iletişimle olan ilişkisinde "doğru anlama" çok önemlidir. Tek taraflı bir okuma eylemi yapılabilmesine rağmen tek taraflı bir iletişim yapılamamaktadır. Alıcın mesajı net bir şekilde anlaması gerektiği gibi aynı zamanda mesajın da açık bir şekilde ifade edilmesi gerekir. Okuyucunun bu konuda çok dikkatli olması gerekir. Özellikle sınavlarda birçok öğrencinin sınav sorularını yanlış okuduğu ve uyarıları dikkate almadığı ya da metnin mesajını net bir şekilde anlamadığı bilinen bir gerçektir. Bu durumda her birey sağlıklı bir iletişimin gerçekleşebilmesi için elinden geleni yapmalıdır. Ayrıca okuma ve anlama konusunda gelişmiş ülkelerin oldukça gerisinde bulunmaktayız. Toplumumuzda sosyal yaşamda birbirini yanlış anlayan ya da hiç anlamayan bireylerin çokluğuna bakarak da okumaya yeterince değer verilmediğini söyleyebiliriz. Çünkü çok okuyan bireylerin düşünce dünyası daha geniş olacak, bu da onların sosyal hayatlarına etki edecektir.

Etkili ve doğru bir okuma için anlama ne kadar önemliyse yazarın okunan metni doğru olarak yazmış olması, açık ve net ifadeler kullanması da o kadar önemlidir. Bir metinde farklı yorumlara yer verecek cümle ne kadar çoksa metnin anlaşılması da o ölçüde güçtür. Ancak buradan şiirlerde olduğu gibi anlam yoğunluğu söz konusu değildir. Daha çok anlatım bozukluklarından dolayı okuyucunun metni doğru olarak değerlendirememesi anlaşılmalıdır.

2.1.4. Okumayı Öğrenme

Okumayı öğrenme ve okuma becerilerini geliştirme uzun yılları içine alan bir süreçtir. Okul öncesinden başlamakta, ilk okuma-yazmayla sürmekte ve üst düzey okumaya kadar gitmektedir. Yapılandırıcı yaklaşım ise bu süreci gelişimsel ve

etkileşimsel olarak açıklamaktadır. Gelişimsel anlayış, okuma öğrenme sürecini okul öncesinden üst düzeye kadar çeşitli aşamalara ayırmaktadır. Her süreci ve aşamayı açıklayan teoriler, modeller geliştirilmiştir.

“Etkileşimsel anlayış ise okumanın etkileşimsel bir süreç olduğunu, okuyucu-metin-ortam, yazar-okuyucu vb. çeşitli etkileşimlerle gerçekleştiğini açıklamaktadır. Böylece okuma becerileri uzun bir süreç içinde çeşitli etkileşimlerle geliştirilmektedir” (Güneş, 2007, 119-120).

Okuma, tek başına öğrenilmesi güç bir işdir. İlköğretimde aile ve öğretmenlerin desteğiyle başlayan bu süreç zaman içinde bireyin çabasıyla geliştirilebilmektedir. Okuma eyleminin öğrenilmesinde bireyin önce fiziksel olarak sağlam bir yapıya sahip olması şarttır. Okuma eylemini öğrenen birey bunu geliştirmek için sık sık alıştırmaya yapmalı ve bu eylemi geliştirmelidir. Ancak yetişkin bireylerin okuma etkinliğini yapmaları için önce okuma amacı belirlemeleri, doğru okuma yöntemini seçmeleri ve amaçlarına uygun olarak okumaları gerekmektedir. Okuma esnasında da dil becerilerini kullanabilmek, dilin verdiği zenginliklerden faydalanabilmek anlama için önemlidir.

“Görüldüğü gibi okumayı öğrenme, gelişimsel ve etkileşimsel bir süreçtir. Bu durum okuyucu-metin-sosyal ortam etkileşimi; okuyucunun ön bilgileriyle yeni bilgilerin etkileşmesi, okuma amacı ile ulaşılan sonucun etkileşmesi, dil ile düşünce arasındaki etkileşme, yazarla okuyucunun etkileşmesi, metinler arası bilgilerin, düşüncelerin ve anlamın etkileşimi gibi çeşitli yönlerden açıklanmaktadır ” (Güneş, 2007, 119-120).

2.1.5. Okuma Nasıl Gerçekleşir?

Okuma, yazılı bir metnin gözle teması ve daha sonra beyinde algılanmasıyla gerçekleşir. Karmaşık bir işlem olan okuma, bireyin bilgi dağarcığı ile ve geçmiş yaşantıları ile ilişkilidir. Okumada önemli olan bireyin olabildiğince çok sözcük görebilmesidir. Çok okuyan bireylerin görme açısıyla, az okuyan bireylerin görme açısı elbette farklıdır. Bu nedenle birey okuma esnasında ne kadar çok sözcük görürse okumadan alacağı verim de o kadar çok olacaktır.

“Okuma, görme, algılama, seslendirme, anlama, beyinde yapılandırma gibi göz, ses ve beyin çeşitli işlevlerinden oluşan karmaşık bir süreçtir. Bu sürece çizgi, harf ve sembollerin algılanmasıyla başlanmaktadır" (Güneş, 2007, 117-118).

Okuma sürecinde göz organı yardımıyla beyne giden iletiler, harfler beyin tarafından da geçmiş yaşantılarla ilişkilendirilerek anlamlandırılır ve okuma işlemi gerçekleştirilir.

Okumada sözcüklerin biçimleri anlamlarıyla birlikte kavranır. Göz bir yazıyı okurken satır üzerinde birtakım sıçramalar ve her sıçramanın arkasından bir duraklama yapar. Asıl okuma sıçramalardan sonraki duraklama sonlarında olur" (Aktaş ve Gündüz, 2003, 19).

Bir metni okurken eğer konu olarak yabancılık çekiyorsak ya da anlamını bilmediğimiz kelime fazla varsa çok fazla duraklarız ve tekrar geri dönüşlerle metni anlamaya çalışırız. Bu yüzden burada yapılacak en güzel şey metni ara vermeden okumak ve daha sonra anlamını bilmediğimiz kelimelere bakıp metni yeniden anlamaktır.

2.1.6. Okuma için Neler Gereklidir?

Okuyucunun okumaya zihnen ve bedenen hazır olması, ön hazırlık yapması, bazı noktalara dikkat etmesi okuma verimini artırmaktadır. Bu hususta yapılması gereken ve etkili olan bazı etkenler şunlardır:

2.1.6.1. GÜDÜ

Güdü, bireyin iç ve dış uyarıcıların etkisiyle harekete geçmesi ve bir işi yapabilmesidir. Her bireyi harekete geçiren etkenler farklıdır; çünkü bireylerin ihtiyaçları birbirinden farklı özellikler gösterir. Bu nedenle biri etkileyen nedenleri içsel ve dışsal olarak ikiye ayırabiliriz.

“İçsel uyarıcılar fizyolojik ya da psikolojik olmakta, ilgi, dürtü, istek, amaç, ideal ve tutku gibi kelimelerle açıklanmaktadır ya da hepsine genel olarak güdü denilmektedir" (Güneş, 2009, 29).

Her bireyin içinde başarıya, yükselme, işinde ya da özel hayatında hep daha iyi olma isteği vardır. İnsanın içindeki bu istek onu tarih boyunca hep daha iyinin, daha güzelin peşinde koşmasını saptamıştır. Güdülenme her bireyde farklı olabilir. Kimi yaptığı işte başarılı olmak, kimi takdir edilmek ya da beğenilmek için işinde daha iyi olmak ister. Okumak da tıpkı bunun gibidir. Farklı nedenler bireydeki güdüyü harekete geçirerek onun iyi bir okuyucu olmasını sağlayabilir. Bunlar içten ya da dıştan güdülenme olarak adlandırılabilir. Örneğin bir öğrenci sadece öğretmenin takdirini kazanmak için okumayı amaç edinmişse bu dıştan gelen güdüdür. Oysa bilgi birikimini artırmak için okuyorsa bu da bireyin bir beklenti içinde olmadan yaptığı eylem olduğu için içten gelen güdü olarak tanımlanabilir.

İnsan ancak başaracağına inanırsa bir işte başarılı olabilir. Aksini düşünen bireylerin hayatta başarılı olması çok zordur. Bu amaçla öğretmenler de okullarda öğrencilerin içindeki başarıya azmini ve takdir edilme duygusunu olumlu olarak kullanabilmeli ve güdülerini harekete geçirerek daha büyük işler yapmaları için onları teşvik etmelidirler.

"İnsanı harekete geçiren ve eylemi yapmaya teşvik eden itici güce güdü denir. Okuma eğitiminde en önemli kısmı teşkil eder. Çünkü yapılan araştırmalarda insanların okumamasının nedeni arasında okumaya şevk duymamaları ve ihtiyaç hissetmemeleri gelmektedir" (Bakkar, 2002, 20- 21).

İnsan okumak için önce bunu bir temel bir ihtiyaç olarak algılamalı ve okuma eylemine karşı içten gelen bir istek hissetmelidir.

2.1.6.2. Zaman

Zamanı kullanmak ve en verimli şekilde ondan faydalanmak medeniyetin

göstergesidir. Planlı ve programlı hareket eden, yapılacak işlerini belirli bir program dahilinde yapan insanlar zamanı verimli kullanan insanlardır.

Kitap okumayan insanların birçoğu okumayışlarına gerekçe olarak zamanı göstermektedirler. Onlara göre uzun süren çalışmalar beraberindeki yorgunluk ve dinlenme ihtiyacı okumalarına engel olmaktadır.

Zaman eksikliği okuma eyleminde bir bahane olamaz; çünkü okumak isteyen her birey günlük yaşantısında buna zaman ayırabilir. Yatarken, işe ya da okula giderken, sabah erkenden vs. günün her saatinde okuma gerçekleştirilebilir. Ancak herhangi bir özel konuda çalışılıyorsa o zaman günün belirgin bir saati bu çalışmaya ayrılmalıdır. Örneğin, bilimsel bir makale yazılıyorsa bunun için uygun zaman geç bir vakit olamaz. O hâlde okuma amacımıza yönelik olarak da okuduğumuz zaman değişebilir.

2.1.6.3. Okuma Materyali

Okuma eylemi için öncelikle bir okuma materyali (kitap, gazete, dergi, broşür vs.) olması gerekir. Özellikle ülkemizde insanlar kitap okumayışlarını türlü türlü nedenlere bağlamaktadırlar. Bunlardan bir tanesi de kitapların pahalı oluşudur. Şüphesiz bunda haklılık payı yok değildir. Ancak bunu aşılması güç bir engel olarak görmek doğru değildir. Nitekim okumak isteyen bir kişi ödünç alma yoluyla ya da halk kütüphanelerine üye olma yoluyla da istediği materyale ulaşabilir ve okuyabilir. Bahaneler üretmek sadece okumak istemeyen ve bunu etrafındakilere anlatmaktan çekinen bireylerin yapacağı bir iştir. Gerçek kitapseverler ve okurlar bunları dile getirmezler bile. Onlar, her şekilde kitaba ulaşırlar ve okurlar. Aslında bunlar okumaya engel teşkil etmemelerine rağmen yine de birkaç şekilde bu sorun da çözülebilir. Bu çözümlerden bazıları şunlardır:

- ◆ Çeşitli kulüpler, sendikalar, ticaret odaları vs. gibi kurum ya da kuruluşların kendi bünyelerinde kütüphane açmaları sağlanabilir.
- ◆ Üniversitelerin ve çeşitli kurum-kuruluşların kitap basımına yardımcı olmaları ve insanların daha çok kitap okumalarını teşvik etmeleri sağlanabilir.
- ◆ Kütüphaneler, okuma salonları çoğaltılabilir.

◆ Çok sayıda kitabın insanlarla buluşmasını sağlamak üzere kitap fuarları düzenlenebilir vs.

gibi birtakım tedbirlerle insanların kitap okumaları sağlanabilir ve onların bahaneler üretmelerine engel olunabilir. Ancak bu şekilde kitap okuma artışında gözle görülür bir artış olur. Kitapların önemi Kayalan şu şekilde açıklamıştır:

"Kitaplar, her bireyin kendi yolunda gelişebilme, eleştirel yeteneğini güçlendirebilme ve kitle iletişim araçlarının genel çıktılarını daha bilinçli seçmelerini sağlar. Okunan her kitap düşünce dünyasında yeni bir görüş, bir düşünme konusu sağlar. Okuma düşüncenin kaynağı, düşünce insan olmanın niteliğidir" (2000, 25).

Öykümsü metinler çocuklara hayal kurma gücünü kullanma, öykünün akışına kapılıp gitme, kendi öykü anlatım becerilerini geliştirme fırsatları verir. Karşılıklı konuşmalarla desteklenen ortak öykü okuma etkinlikleri, çocuğun konuşma becerilerini, sözcük dağarcığını geliştirir. Bu onun öğretmenle iletişimini kolaylaştıran bir etmendir. Ancak çocuğun okulda karşılaşacağı kitapların dili öykülerinkinden farklıdır. Ders kitapları eğlenmek için okunan öykü kitaplarının aksine bilgi edinmek için okunan kitaplardır. Bu yüzden dili kullanımları da farklıdır. Kitap seçiminde şunlara dikkat edilmelidir:

◆ Her ebeveyn çocuğunun ilgi duyduğu konuları tespit etmeli ve ona göre uygun nitelikte olan kitapları seçmelidir. Kitapların sadece eğitici değil aynı zamanda eğlendirici ve güzel zaman geçirici özellikte olmalarına da dikkat edilmelidir.

◆ Kitap alırken ebeveynlerin çocuklarını yanlarında götürmeleri çok önemlidir. Çünkü alışveriş esnasında çocukların fikirlerinin sorulması onların okuma konusunda daha istekli olmalarını sağlayacaktır. Kitap seçimi yapılırken çocuğun yaşına uygun olanlar tercih edilmeli aynı zamanda çocukların hazır bulunuşluk seviyeleri de göz önüne alınmalıdır.

◆ Küçük yaşlarda olan çocuklar için resimli kitaplar en uygun olanlarıdır. Ebeveynler okuma etkinliğini çocukları ile beraber gerçekleştirirlerse daha verimli

okuma gerçekleşir. Okuma esnasında çeşitli sorularla çocuklar konuşturulmalı ve hayal güçlerini geliştirici yorumlar yapmalarına izin verilmelidir.

◆ “Ödül almış kitapları veya başarılı yazarların kitaplarını seçin. Ödüllü kitaplar hem öykü hem de kullanılan dil kalitesi bakımından iyi olduğundan çocuğu daha kolay etkiler. İyi bir kitap inandırıcı özelliklere sahip karakterler içerir. Bu da çocuğa iyi-kötü karakterleri ayırabilme becerisi kazandırır” (Savaş, 2006, 79).

2.2. Okumanın İnsan Hayatındaki Önemi

Okuma insan hayatının tamamında yer alan ve bireye okudukça farklı dünyaların kapılarını açan özel bir etkinliktir. Okuma insana sadece geçmişi tanıtmakla kalmaz, aynı zamanda bugünü ve geleceği de bilmesine olanak sağlar. Okuma eylemine tarihin her döneminde geleceğe kalmak isteyen ve kalıcı olarak ölümsüzlüğü arayan binlerce insan tarafından dört elle sarılmıştır.

“Güzel fikirler çok okumakla filizlenir. Zihin istenilen olgunluğa erişmesi de okunanların anlaşılmasıyla gerçekleşir. Çocuklar hariç, hangi yaşta olursa olsun her insanın ekmek ve suya olduğu kadar okuyup öğrenmeye de ihtiyacı vardır” (Pala, 1991, 23).

Her okuma yazma bilen okur yazar olmadığı gerçektir. Çünkü okumayı bilen birçok insan bunu alışkanlık hâline getirmediği sürece gerçek okur yazar sayılamazlar. Okumak insanlar için bir ihtiyaçtır.

"Modern dünyada yerimizi almak için, gerek kişiler gerekse toplum düzeyinde okumak zorunda olduğumuz bir gerçektir. Maddi ve manevi alanda kendimize güvenimizin artması için çok, ama çok okumak zorundayız. Okumak başlı başına bir sanattır" (Pala, 1991, 23).

Okuma insanoğlunun hayatı boyunca devam ettirdiği ve birçok faydasının görüldüğü yararlı bir uğraştır. İnsan ancak okumakla gelişir, eksiklerini okumakla örter

ve kendini ancak okuyarak güçlendirir. Okudukça bilgi ve birikimi artar, başka kültürleri, medeniyetleri, düşünce ve fikir adamlarını tanıyarak kendini de insanlığa yararlı olacak şekilde geliştirir. Okudukça kişinin zihinsel becerilerinin yanı sıra sosyal becerileri de gelişir ve toplumda aranan aynı zamanda saygı duyulan bir birey hâline gelir.

Okumak, insana çok şey kazandırır. Bunlardan en önemlisi de sözcük dağarcığımızı zenginleştirmemize katkıda bulunmasıdır. Çünkü birçok insan günlük yaşamda sınırlı sözcüklerle konuşmaktadır. Günlük ihtiyaçlarını karşılarken sıkıntı çekmemekte ama herhangi bir konuda fikir beyan ederken adeta dili tutulmaktadır. Hatta bazen çok bilinen bir kelimenin bile kişinin hatrına gelmemesinden doğan komik durumlarla da karşılaşabilmektedir. Bütün bunlar bireylerin az okumasından kaynaklanmaktadır. Sözcük sayısı sınırlı olan bireylerin tüm düşünceleri de o sınırlı sözcüklerden ibarettir. Kendilerini ifade etmede güçlük çektikleri için bu tür kişiler toplumda görev almaktan kaçınırlar, hatta topluluk önünde konuşmaya cesaret bile edemezler.

"Sözcük hazinemizi geliştirmenin yegane yolu sürekli okumaktır. Bilmediğimiz sözcüklerin anlamlarını ya sözlük marifetiyle ya da metnin akışından çıkarırız. İkinci yok kalıcı olması ve kendimize mal olması bakımından, eğitimciler tarafından önerilmektedir" (Aktaş ve Gündüz, 2003, 18-19).

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında her gün onlarca haberle ya da yeni basılmış eserle karşılaşmaktayız. Yaşadığımız dünyadan haberdar olabilmek için ve söyleyecek sözümüzün olabilmesi için de okumalıyız.

Okumak bireye ne kadar katkı sağlarsa toplumların gelişmesine de o kadar katkı sağlar. Gelişmiş toplumlara baktığımızda bunların, okumayı alışkanlık haline getirmiş ve düzenli okuma alışkanlığı kazanmış bireylerden oluştuklarını görürüz.

"Okuma, insan kişiliğini geliştiren, düşünce donanımını zenginleştiren etkili bir araçtır. Düşünce donanımını zenginleştirdiği gibi duyarlılığını da yeniden kurup

biçimlendirebilir "(Özdemir, 1991, 8).

Okumak insanın dilsel ve zihinsel gelişimine de katkı sağlar. Olaylara dar bir çevreveden değil geniş bir bakış açısıyla ve çok yönlü olarak bakar. Çok okumak insanın etrafındaki olayları daha iyi gözlemlemesine olanak sağlar. İnsan, yaşadığı çevrede başkalarının da olduğunu fark eder ve kendi egosunun getirdiği benmezkezcilikten uzaklaşır.

Her birey okudukça farklı alanlarda bilgi sahibi olur; bu da elbette onların meslek hayatına da yansır. Okumakla mesleki alanda kendimizi geliştiririz ve yetkinliğe ulaşırız. Bu da bizim işimizde ilerlememizi başarılı bir kariyerimizin olmasını sağlar. Bilim alanındaki gelişmelerin birikimli olarak ilerlediği göz önüne alınırsa bu alanlarda yazılan eserlerin okunması ve mesleki bilgilerin özümsemesi de bir zorunluluk halini almaktadır.

"Algımız, dünyaya bakışımız, kimliğimiz ve kişiliğimiz okuma ile gelişir. Bilgilerimizi artırmayı, kendimizi tanımayı, tabiattaki güzelliklerin inceliğini anlamayı, düşünce çabukluğunu okuma ile artırırız. Kültürlü bir insan olmanın ve kendini tanımanın en etkili yolu okumaktan geçmektedir" (Karafilik, 2009, 24).

2.3. Okuma Eğitiminin Amaçları

Okuma eğitimi ailede başlamakla beraber yaşamın her alanında devam eder. Okuma eğitimi yalnızca düşünme, anlama, sorgulama, analiz-sentez yapma vs. gibi etkinlikleri yanı sıra bilinçli bir toplum yetiştirmeyi de amaçlar. Okuma eğitiminin amaçları genel olarak şöyle sıralanabilir:

◆ "*Dilsel becerilerin geliştirilmesi*: Okuma eğitiminin en önemli amacı yazılı dil becerilerini geliştirmek ve sözlü dil becerileriyle bütünleşmektir. Birey, okuyarak bilgiye ulaşmakta, bilgiyi kullanmakta ve bilgi teknolojilerinden yararlanmaktadır" (Güneş, 2007, 123).

◆ *İletişim becerilerinin geliştirilmesi*: Her birey çevresiyle daha sağlıklı iletişim kurmak ister. Okuma eğitimi ise bireylere bu beceriyi kazandırır. Çok okuyan bireyin konuşması akıcı olacak, metni çabuk kavrayacak, verilmek istenen mesajı net bir şekilde alacak, bu da onun sosyal yaşantısını etkileyecektir.

◆ *Sosyal becerilerin geliştirilmesi*: Okuma, bireyin sosyal becerilerini de geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Görsel basın insanları bilgilendirmede yetersiz kalmaktadır. Kişilerin toplumdaki olaylardan haberdar olabilmesi, diğer bireylerle ortak değerlere sahip olabilmesi de okumaya bağlıdır. Okuma kültürüyle birbirine bağlı bir toplumda bireyler her türlü zorluğa göğüs gerebilirler. Ayrıca her birey toplumu aydınlatmayı ve okuduklarını doğruluğuyla, yanlışlığıyla tarafsız olarak değerlendirebilirse o toplumda ciddi bir kültür tabakası oluşmuştur denilebilir.

Günümüzde okuma eğitiminin kapsamının daha geniş tutulduğu ve okuma eğitiminin tek başına değil de çeşitli becerilerle birlikte ele alındığı görülür. Okuma çeşitli nedenlerle yapılabilmektedir. Bunların başlıcalarını Kayalan şu şekilde açıklamaktadır:

- gelenekselleşmiş ya da alışkanlığın zoruyla
- görev duygusuyla
- güncel olayları anlamak
- bireysel anlık doyum
- zaman doldurmak
- günlük yaşamın pratik gereksinimlerini karşılamak (2000, 22).

Ayrıca gereksinimlerin karşılanması ya da hobi olarak okuma isteği gibi nedenlerle de okuma eylemi gerçekleştirilebilir. Kitap okumanın çok çeşitli amaçlar için yapılabilir. Bunların dışında şu amaçlarla da kitap okunabilmektedir:

- ✓ Düşünce ufakumuzun gelişmesini sağlamak için okumak
- ✓ Genel kültürümüzün artması için okumak
- ✓ Boş zamanlarımızı değerlendirmek için okumak

- ✓ Herhangi bir konuda araştırma yapmak için okumak,

2.4. Okuma Alışkanlığı Nasıl Kazandırılır?

2.4.1. Kitap Okuma Alışkanlığı

Okuma eyleminin bir alışkanlığa dönüşmesi, okuryazar olup bu okuryazarlığın sürekli eyleme dönüştürülmesi ile sağlanabilir. Burada "alışkanlık" kavramını da açmak ve açıklamak gerekir.

Türkçe Sözlük'te "alışkanlık" şöyle tanımlanmaktadır: “Bir şeye alışmış olma durumu, alışkinlik, alışmışlık, alışkı, itiyat, huy, ünsiyet.” Bundan da anlaşılacağı gibi alışkanlıkta süreklilik esastır.

Okuma alışkanlığı, önce ailede verilmeye başlanır daha sonraki süreçlerde çocuğun azmine ve isteğine göre şekil alır. Bu nedenle okuma alışkanlığı kazandırmada ailenin ne kadar önemli olması gerektiği yadsınamaz. Gerektiği gibi okuma eğitimi verilen çocuklar bunu yaşamlarının geri kalan kısmında da devam ettirecek ve okumayı alışkanlık haline getirecektir. Bu nedenle çocuklar mümkün olduğu kadar erken kitapla tanıştırılmalıdır. Ebeveynler çocuklarına yaşlarına uygun olarak kitaplar hediye ederek ya da onlara kitap okuyarak örnek teşkil ederek bu alışkanlığı geliştirebilirler.

Motivasyon ve güdü okumanın alışkanlık hâline gelmesinde çok önemlidir. Özellikle çocukların okudukları her kitaptan sonra ödüllendirilmeleri ya da takdir edilmeleri onların motivasyonlarını artırılabilir. Verilen maddi ya da manevi pekiştiriciler çocuğun kendine olan güvenini artıracak ve doğru bir şeyler yaptığı kanısı uyandıracaktır.

Alışkanlıklar bireyde küçük yaşlarda davranışın tekrarı ile başlar. Bu istenen davranışların alışkanlık kazanması olabileceği gibi istenmeyen davranışların alışkanlık kazanması şeklinde de olabilir. Kısaca bir davranışın alışkanlık haline gelebilmesi için hem sık tekrarlanması hem de bireye zevk vermesi, onu mutlu etmesi gerekir.

Okuma alışkanlığını olumsuz etkileyen çeşitli faktörler de vardır. Özellikle televizyon, internet gibi teknolojik aletler zaman zaman çocukları esir almakta ve okumalarına engel olmaktadır. Bu nedenle aileler kendi çocuklarına her gün belirli plan dahilinde ve zamanla sınırlı olarak bu aletleri kullandırmalıdır. Aksine kitap okumayan çocukların beyinleri körelecek, kendinden beklenen yeterli başarıyı gösteremeyecektir.

Okumanın alışkanlık haline gelebilmesi için de sık sık tekrar edilmesi yani hergün düzenli olarak yapılması şarttır. Her insan gününün belirli bir miktarını okumaya ayırmalıdır. Sürekli yapıldığı takdirde okuma alışkanlık niteliği kazanabilir ve bireye fayda sağlar.

“Alışkanlıklar kişiliğin önemli bir yanını oluşturur. Onun için bazı alışkanlıkları kazanmak ve bazılarını kurtulmak için neler yapmak gerektiğini bilmek, herkesi ilgilendiren bir konudur. Belleme ve alışkanlık kazanma öğrenmenin türleridir” (Baymur, 1983, 310).

Yapılan her okuma belli bir amaca göre yapılır. İnsanın okuma alışkanlığı kazanmasının temelinde de bu amaç yatar. Kimi bilgi almak için, kimi dinlenmek için, kimi yaşanan olaylardan vs. haberdar olmak ya da gelişmeleri takip etmek için okur. Okuma alışkanlığı kazanmış bir birey amacı ne olursa olsun kendini okuduğu metne verir ve ondan en iyi şekilde faydalanmaya çalışır.

“Okuma alışkanlığı da okuma eyleminin kişisel, mesleki ve sosyal ilgileri yönünden birey için ne tür yararları olduğu görüldüğünde kazanılmış olacaktır. Bu doğuştan var olan ilgi ve ihtiyaçların karşılanması ile başlar, arkadan okumanın getirdiği kazancın ne olduğunun kavranması gelir ve son olarak, kitapla düzenli bir alışkanlığa dönüşür” (Gürcan, 1999, s.36,37).

2.4.2. Okuma Alışkanlığının Etkenleri

Okuma bir alışkanlıktır. Ancak şu da bir gerçektir ki bir alışkanlığa ne kadar erken başlanırsa o alışkanlık o kadar çabuk kazanılır. Okuma alışkanlığı okumanın

henüz öğrenildiği zamanlarda alışkanlık olarak kabul edilmez. Alışkanlık hâlini alabilmesi için uzun zamana devam etmeli ve bireyin yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmesi gerekir.

Yapılan herhangi bir eylemin sürekli olabilmesi ve alışkanlık halini alabilmesi için her şeyden önce yapan kişiye haz vermesi ve doyum sağlaması gerekir. Birey ancak memnuniyet duyduğu işi yapmakta ısrar edecek, hoşuna gitmeyeni ve kendine yarar sağlamadığını düşündüğü işi ise terk edecektir. Okuma alışkanlığını da etkileyen çeşitli etkenler vardır. Bunlar kişisel etkenler, ailenin etkisi, arkadaş ve arkadaş grubunun etkisi ve okulun etkisi olmak üzere gruplandırılabilir.

2.4.2.1. Kişisel Etkenler

Kişisel etkenlerde önemli olan bireyin zorlamayla değil teşvik edilerek ve sevdirilerek bu alışkanlığı devam ettirmesini sağlamaktır. Okumanın alışkanlık haline gelmesinde kişisel etkenlerin payı büyüktür. Ancak kişisel etkenler bireyin içinden gelecek olabileceği gibi dışsal faktörlerin etkisiyle de olabilir. Eğer bir birey, okumayı kendini geliştirmek, bilgi ve birikimini ilerletmek için istiyorsa bu içsel faktörlere örnek olarak verilebilir. Ancak sadece belirli bir gruba girmek yahut kendini etrafında kültürlü biri olarak tanıtmak istiyorsa bu da dışsal faktörlere örnek olarak verilebilir. Bütün bunlara ek olarak bireyin okumasında çeşitli kişisel etkenler şunlardır: kanılar, korkular, sevgiler, meraklar, tutkular, alışkanlıklar, çıkarlar, yetişme tarzları, yaş, eğitim durumu, ihtiyaç, o anki ruhsal durum vs.

"Kişisel etkenler bireyin yaş dönemlerine göre de okuma alışkanlığı kazanılmasında etken olabilir. Okuma alışkanlığı kazanılması, çocuğun okul öncesi dönemlerinden başlayarak okul ve öğrenim dönemlerinde okumaya yönlendirilmesi, okumanın sevdirmesi ile gerçekleşebilir" (Gürcan, 1999, 39).

2.4.2.2. Ailenin Etkisi

Okuma alışkanlığının ilk olarak verilmeye başlandığı kurum ailedir. Aileler

çocukların okumaları ve bunu alışkanlık haline getirmelerinde en önemli merci sahibidirler. Çünkü çocukların kişiliğinin küçük yaşlarda şekillendiği düşünülürse ebeveynlerin sorumluluklarının sanıldığından daha büyük olduğu anlaşılır. Ebeveynlerin hergün beraberce kitap okumaları ya da okudukları bir metin üzerinde birlikte tartışmaları da çocuğu kitap okumaya teşvik eder ve örnek bir davranış olur.

Her çocuk ilk eğitimi ailesinden alır ve insan kişiliğinin erken yaşlarda şekillendiği düşünülürse aile eğitiminin ne kadar önemli olduğu anlaşılır. Kendisi kitap okumayan ama çocuğuna kitap okumasını tavsiye eden bir anne baba ne kadar etkili olabilir? Bu konuda ailelere büyük sorumluluk düşmektedir. Aktaş ve Gündüz ailelerin yapmaları gerekenleri şöyle sıralamışlardır:

- a. alınan kitapları bir süre göz önünde bırakmak,
- b. okumaya belli bir zaman ayırarak aile içinde okuma ortamı oluşturmak,
- c. çocuğa her gün yüksek sesle bir şeyler okuyarak iletişim becerisini geliştirmek,
- d. çocuğa kütüphaneye gitme alışkanlığı kazandırmak,
- e. çocuğun ilgi alanlarını araştırıp ona göre kitaplık oluşturmak (2003, 21).

Bunların dışında ailelerin yapacağı birtakım etkinliklerle de çocukta okuma alışkanlığı kazandırılabilir. Kısaca bunlar da şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Öğretmenler ve ebeveynler pekiştiricilerle çocukların okuma sevgisini takdir etmelidir.
- ✓ Çeşitli okuma ve yazma çalışmalarlarıyla okuma sevgisi aşılmanmaya çalışılmalıdır.
- ✓ Çocukların kendi kitaplıklarını oluşturmalarını sağlayarak okumaya heveslendirilmeliler.
- ✓ Ebeveynler aldıkları kitapları göz önünde bırakmalı ve çocuklarıyla beraber zaman zaman okuma alıştırmaları yapmalılar.

Okuma alışkanlığının evde ebeveynin etkisiyle kazandırılmasında ebeveynin, çocuğun ilgi duyduğu kitapları almasına olanak sağlayarak ya da hediye ederek çocuğun kendi kitaplığını kurmasını sağlamak ve aynı zamanda evde ebeveynin kullandığı

kitaplığı çocuğun da hizmetine sunmak onun kitapla daha yakın dost olması ve bunun sonucunda okuma alışkanlığı kazanması sağlanabilir. Ancak, evdeki kitaplığın yanısıra, çocuğun küçük de olsa kendi kitaplığına sahip olması, çocuğun okuma eyleminin bir alışkanlığa dönüşmesine daha çok katkıda bulunacaktır.

2.4.2.3. Okulun Etkisi

Sistemli bir eğitim-öğretim okulla başlar. Çocuk üzerinde okulun, öğretmenlerin ve okul arkadaşlarının büyük etkisi bulunmaktadır. Kütüphanesi zengin olan bir okul öğrenciler için bir fırsatlar yeri olabilir. Zengin kitaplıklar arasında öğrenciler hem okumaya hem de çalışıp araştırmaya heveslenirler. Bu açıdan öğretmenlerin ve okul yönetiminin bu konuda gerekenleri yapmaları sağlanmalıdır. Öğrencilere ödevler verilerek kütüphaneden faydalanmaları sağlanmalı ve istedikleri kitaba ulaşabilme imkanı verilmelidir. Tüm bunların yanı sıra okullardan düzenlenen hikaye, şiir yarışmaları da öğrencileri okumaya ve yazmaya teşvik edecektir. Bu konuda tüm okul yönetimlerinin gereken hassasiyeti göstermeleri gerekir.

2.4.2.4. Arkadaş ve Arkadaş Grubu Etkeni

İnsan sosyal bir varlıktır ve sürekli başka bireylerle iletişim ve etkileşim hâindedir. Özellikle ergenlik çağında bireyler üzerinde akran gruplarının etkisi oldukça büyüktür. Kişi, arkadaşları tarafından kötü alışkanlıklara yönlendirileceği gibi iyi alışkanlık kazanması için teşvik de edilebilir.

"Arkadaş grubunun etkisi çocuk üzerinde daha etkilidir ve çocuğun kişilik geliştirme sürecinde büyük etkileri bulunmaktadır. Gerçekten de kitap okuyup kendi aralarında değerlendirip eleştiren bir grup içinde, kitap okumayan bir kişiye olumlu bakılmaz ve zamanla bu kişi, gruptan dışlanır" (Gürcan, 1999, 43).

Okul sıralarında öğrencilerin birbirlerinden etkilenecek kitap okumaları sağlanabilirse bu alışkanlık ailenin tavsiyesinden daha çabuk etki eder. Ergenlik çağında birbirlerinden çok kolay etkilenen bireyler, diğerlerini kitap okurken ya da bir edebi

metin, sosyal konu, haber vs. üzerinde tartışırken görünce kendisi de fikir beyan etmek isteyecek ve bu sayede araştırma yapmak için okuyacaktır. Bu ise zamanla alışkanlığa dönüşecektir.

2.5. Okumanın Öncesinde ve Sonrasında Yapılacaklar

Yapılandırıcı yaklaşıma göre okumanın amacı dil ve iletişim becerilerinin yanı sıra aynı zamanda öğrenme, anlama, zihinsel, sosyal ve zihinsel bağımsızlık vb. becerilerini de geliştirmektir. Okuma becerilerinin geliştirilmesi için önce okumaya hazırlık yapılmalıdır. Öğrenci okuma öncesinde okuma esnasında ve okuma sonrasında yapacağı birtakım etkinliklerle okumayı daha etkin ve verimli hâle getirebilir.

2.5.1. Okuma Öncesi Aşama

Bu aşama okumaya başlamadan önce etkili bir okuma yapabilmek için gerekli hazırlıkları kapsar.

"Bunun için ön hazırlık yapma, zihinsel hazırlık yapma, ön bilgileri harekete geçirme, anahtar kelimelerle çalışma, metnin içeriğini tahmin etme, amaç, yöntem ve teknikleri belirleme vb. etkinlikler yapılmaktadır. Bir başka ifadeyle okuma öncesi planlama teknikleri uygulanmaktadır" (Güneş, 2007, 150).

2.5.1.1. Amaç Saptamak

Okumanın etkili olabilmesi için önce okumaya başlamadan amaç saptamak gereklidir. Okuyucu kendine okuyacağı metni neden okuduğunu, ne öğrenmek istediğini ya da o metinden hangi çıkarımda bulunmak istediğini sormalı ve okumaya öyle başlamalıdır. Aksi halde amaçsız bir okuma sadece kelimelerin birbiri ardına sesli sıralanmasından ibaret olacaktır.

"Dikkatimizi okuduğumuz şeye verebilmemiz için, neden okuduğumuz konusunda bir karar vermemiz gerekir. Okumamızın çok soylu bir amacı olabilirse de

bu zorunlu değildir" (Blaha, 1993, 53).

2.5.1.2. Okuma Ortamı Hazırlamak

Etkili bir okuma yapabilmek için önce çevrenizi okumaya uygun hâle getirmeniz gerekir. Çünkü vücut için iyi koşullar oluşturulmadıkça iyi bir okuma söz konusu olamaz. İyi okumanıza yardım edecek çevrenin hazırlanmasına ilişkin bazı kurallar şunlardır:

2.5.1.2.1. Işığın Düzenleme

Yetersiz ışıktaki çalışmak hem insanın uykusunu getirebileceği gibi hem de ciddi göz rahatsızlıklarına sebep olabilir. Okumaya başlamadan önce ışığın ayarlanması önemlidir. Yeterli doğru yerden gelen bir ışık okuma için çok önemlidir. Yetersiz gelen ışık bireyin uykusunu getirebileceği gibi okumanın verimini de düşürür.

2.5.1.2.2. Dik Oturma

Rahat oturma okuma eyleminde önemlidir. İnsan okurken nasıl rahat edecekse o şekilde oturmalıdır. Ancak çok rahat oturma motivasyonu düşürebileceği gibi yatarak okumak da kişinin uykusunu getirebilir. Ancak rahat ve akıcı okuyabilmek için belirli bir okuma duruşu da şarttır. Okurken kitap ve okuyucu arasında da belirli bir mesafe olmalıdır. Çok yakın okumalar gözü bozabilir.

2.5.1.2.3. Sessiz Ortam

Okuma eylemi için yeterince sessiz bir ortam da şarttır. Çok gürültülü bir ortamda kişi okuduğunu anlayamayabilir ve tekrar etmek zorunda kalabilir. Bu da hem zaman kaybına neden olur hem de verimi düşürür. İyi bir konsantrasyon için okuma ortamı fiziksel uyarıcılardan tamamen arındırılmış olmalıdır.

2.5.1.3. Zihinsel Hazırlık

Yapılandırıcı yaklaşıma göre öğrenci okumaya başlamadan önce zihin olarak hazırlanmalıdır. Bu hazırlığı gerçekleştirme için ön bilgileri harekete geçirme, anahtar kelimelerle çalışma, metni tanıma ve tahmin etme amaç yöntem ve teknikleri belirleme vb. çalışmalar yaptırılmalıdır. Güneş, zihinsel hazırlık aşamasındaki çalışmalarını şu şekilde belirtmiştir:

"Ön Bilgileri Harekete Geçirme: Yapılandırıcı yaklaşıma göre yeni bilgi ve beceriler verilmeden önce öğrencilerin önceki bilgilerini hatırlaması sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimelerle Çalışma: Bu çalışmanın amacı öğrencilerin kavram gelişimini sağlamak, zihinsel sözlüğünü zenginleştirmek ve yeni öğrenilecek konuya (bilgi-beceri-teknikler) ilgisini çekmektir.

Metnin İçeriğini Tahmin Etme: Öğrencilerin konu başlığından, resimlerden vb. hareketle metnin içeriğini tahmin etmeleri sağlanmalıdır. " (2007, 150-151).

Ayrıca yoğun ve tempolu bir günün ardından hemen okumaya geçilmemeli bir süre dinlenilmelidir. Okuma zamanı iyi ayarlanmalı, kişinin kendi en rahat hissettiği anda okuma gerçekleştirilmelidir.

2.5.1.4. Okuma Yöntemi Belirleme

Seçilen amacın hangi yöntem ve tekniklerle gerçekleştirileceğini belirlemek için yapılan çalışmaları kapsar. Birey olarak okurken bunlara dikkat edilmelidir. Ancak toplu okumalarda ya da sınıf içi okumalarda da şunlar yapılmalıdır. Bu aşamada öğretmen metni okumadan önce öğrencilerin okumaya hazırlık yapmalarını sağlar. Öğretmen bu amaçla şu çalışmaları yaptırır:

◆ Öğrencilere metni okuma amaçlarını ve bu amacı metne nasıl uygulayacaklarını sorar. Metnin konusu hakkında bildiklerini yoklar ve bu

konuyla ilgili neler bilmek istediklerini sorar.

◆ Metni öğrencilere göz gezdirir ve onların konu ile ilgili bilgi sahibi olmalarını sağlar. Daha sonra metne göre hangi okuma yöntemini seçeceklerini sorar, öğrencileri yönlendirir.

◆ Öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçirir. Öğrencilerin konu ile ilgili bildiklerini paylaşmalarını ister. Metinden öğrenecekleri bilgiler ve verilmek istenen mesaj hakkında öğrencileri bilgilendirir. Önceden bildikleriyle yeni öğrendikleri arasında bağ kurmalarını sağlar.

◆ Öğrencilerin dikkatlerini çekecek çeşitli sorularla onları yönlendirir. Bu konu ile ilgili olarak beyin fırtınası iyi bir tekniktir. Hem öğrencilerin dikkatlerinin hep uyanık kalmasını sağlar hem de yaratıcı fikirlerini özgürce ifade etmelerine olanak verir.

2.5.2. Okuma Aşaması

Yapılandırıcı yaklaşıma göre okuma sürecinde kelime, cümle, paragraf ve metni anlama, bilgiyi zihinde yapılandırma ve uygulama çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalar aşağıda açıklanmaktadır:

Anlama: Seçilen amaç ve tekniklere göre okuma gerçekleştirilmelidir. Önce metnin küçük yapıları yani kelimeler ve cümleler üzerinde durulmalı, ardından büyük yapılara (paragraf ve metnin tamamına) geçilmelidir.

Anlama çalışmaları okumayı daha verimli hale getirir. Çünkü niye okuduğunu bilen, okuma amacı oluşturan birey okurken de bu amaçtan ayrılmamak için çaba gösterecek ve verilmek istenen mesajı daha iyi anlayacaktır. Anlama çalışması okumanın en önemli kısmını oluşturur. Çünkü okunan metnin anlaşılması demek bireyin etkili bir okuyucu olması demektir. Anlama aşamasında yapılacak bazı etkinlikler de vardır. Örneğin kelime çalışması, neden-sonuç, amaç-sonuç cümlelerini saptama vs.

metnin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Okullarda işlenen metinlerde öğretmen anlamı bilinmeyen kelimeleri öğrencilere sorar ve daha sonra anlama sözlükten bakıldıktan sonra cümle içinde kullanılırsa daha iyi anlaşılır ve öğrenmeler kalıcı olur. Bir metni sadece okuyup geçmek okuyucuya çok katkı sağlar. Ayrıca anlama çalışması kapsamında şunlar da yapılabilir:

Metnin okunmasından sonra öğrencilerden metinde en ilginç buldukları bölümü nedenleriyle birlikte anlatmaları istenebilir. Metnin türüne göre hikaye haritası, karşılaştırmalar yapma, varlıkları, olayları sınıflama, çıkarımlar yapma, metne uygun başlıklar buldurma gibi çalışmalar yapılabilir. Bu çalışmalar öğrencinin metni incelemesine olanak vermekte, yeni bilgileri araştırmasına, anlamasına, yorumlamasına yardımcı olmaktadır. Böylece analizi yapılan bir metin öğrenci tarafından daha kolay anlaşılabilir.

Zihinde Yapılandırma: Metinden alınan bilgiler daha sonra kullanılmak üzere zihinde yapılandırılmalıdır. Yapılandırıcı yaklaşımın da eğitimde bireylerden ve okuyuculardan beklediği budur. Okuma sırasında önemli noktalar, yazarın yaptığı vurgular, metnin konusu, amacı vs. belirlenmeli ve bunlar anlamlı bilgiler halinde zihne yerleştirilmelidir. Daha sonraki okuma çalışmalarında da birey bunu örnek olarak etkin bir okuma ve anlama çalışması yapabilir.

Bilgiyi uygulama: Yapılandırıcı yaklaşım, öğrenilenlerin pasif olarak zihinde kalmasını değil aktif olarak kullanılmasını amaçlamaktadır. Yani birey tarafından anlamlı öğrenmelerin sağlanabilmesi ancak öğrenilen bilgilerin uygulama fırsatı bulunduğu sergilenmesiyle oluşur. Öğrenilen bilginin aktarılması ve kalıcılığının sağlanması için öğrencinin öğrendiklerini önce kendi yaşantısından örneklerle açıklayarak ortaya koyması gerekir. Bunun nedeni bireyin alışılmışın dışında çözüm üretebilme becerilerini ve yaratıcılığını geliştirmesini sağlamaktır. Bu amaca uygun olarak yaptırılan etkinlikler de bireylerde kalıcı öğrenmelerin oluşmasını sağlar.

Okullarda şu şekilde uygulanır. Bu aşamada öğretmen metnin içeriğini sunar.

Yani metin okunur ve okuma sırasında çeşitli etkinlikler yapılır. Güneş bu aşamada yapılacak işlemleri şu şekilde sıralamaktadır:

◆ "Öğrencilere okuma öncesi tahmin ettiklerini doğrulamaları ve metinden uygun bilgileri almaları konusunda yardım edilir.

◆ Öğretmen öğrencilerin bilgilerini düzenlemeleri için önemli kavramları ve kelimeleri seçer.

◆ Öğretmen, öğrencilere metin konusundaki önceki bilgilerini hatırlamalarını söyler" (2007, 138) .

2.5.3. Okuma Sonrası Aşama

Okuma sonrasında yapılan çalışmalar büyük ölçüde anlama-değerlendirme çalışmalarını kapsamaktadır. Bunlar sorgulama, eleştirme, yorumlama bakış açısını kavrama ve sorgulama gibi çalışmaları kapsamaktadır. Okuma sonrası aşama için öğretmenler okullarda şunları yapmalıdırlar:

Bu aşamada bilgilerin uygulanması ve aktarılması sağlanmalıdır. Bu nedenle öğrencilerin bilgilerini uygulama ve aktarma durumları gözlenmelidir. Bu gözlem daha çok sınıfın dışında ve gerçek yaşam durumlarında kullanma durumlarına yönelik olmalıdır.

Öğrenmenin kalıcı olabilmesi için öğrenilen bilgilerin başka alana aktarılması yani bilgi transferinin olması gerekir. Öğretmen de gerekli ortamları sağlayarak öğrencilerin bu bilgileri kullanmalarını sağlamalıdır. Sınıf içinde örnek durumlar yaratılarak bilgi transferi gerçekleştirilebilir. Örneğin okuma metni insan sağlığı ya da temizlik ile ilgiliyse kısa bir ön hazırlık ve bilgilendirmeden sonra öğretmen öğrencilere doğru diş fırçalama tekniğini göstererek birlikte uygulama yaptırabilir. Böylece teorik verilen bilgi uygulamayla birlikte anlamlı hale gelir. Okunan metin de amacına ulaşmış olur.

2.6. Okumayı Engelleyen Etkenler

Etkili bir okumayı engelleyen ve verimi düşüren nedenler çok çeşitlidir. Bunlar fiziksel ve psikolojik etkenler olmak üzere iki temel başlık altında incelenebilir:

2.6.1. Fiziksel Etkenler

Eğitimin her aşamasında okuma eğitimi çok iyi yapılmalıdır. Okumanın insan yaşamında ne kadar önemli olduğu bireylere erken yaştan itibaren kavratılmalı ve gereken eğitim verilmelidir. Ancak zaman zaman bazı etkenlerden dolayı okuma eyleminin kesintiye uğraması söz konusudur. Bunlardan bir tanesini fiziksel etkenler oluşturmaktadır. Kişinin okumaya başlamasına engel olan etkenler olarak da nitelenebilen bu etkenlerin başında göz ve göz kaslarıyla ilgili sorunlar gelmektedir. Okuma isteği duyan birçok kişi göz hastalıklarından kaynaklanan çok değişik nedenlerden dolayı bu etkinliği gerçekleştirememekten şikayet etmektedir. Özellikle göz kaslarındaki şikayet gözün çabucak yorulması, sözcüklerin birbirine karıştırılması olarak ortaya çıkmaktadır.

Duyu organlarındaki bir bozukluk veya diğer çevresel etkenler, ışığın yeterli derecede olmaması ya da yanlış aydınlatma, okunan materyalin kağıdının parlak olması nedeniyle ışığı fazla yansıtması, kitabın göze fazla yakın ya da uzak tutulması, materyalin yazı puntolarının küçük ya da çok büyük olması vs. gibi etkenler de okumayı olumsuz etkileyen fiziksel faktörler arasında gösterilebilir.

Okuma sırasında sesli okuma ya da heceleme de okumayı engelleyen fiziksel etkenlerden sayılabilir. Genellikle az okuyan bireylerde görülen heceleme, okuma eylemi sık sık yapıldığında yerini seri okuyuşlara bırakır. Heceleyerek okuyan bireylerde görülen okumaya karşı isteksizlik de bundan kaynaklanmaktadır. Yeterince verim alınmayan bir okumanın tekrar gerçekleştirilmesi zordur. Bunun için hızlı okuma tekniklerinin birey tarafından öğrenilmesi gerekir. Hızlı okuma ile hem daha kısa zamanda daha çok metin okunabilecek hem de etkin bir okuma gerçekleştirilecektir.

"Okuma sırasında gözü korumak için birtakım tedbirler alınabilir: bunlar, okumak için gün ışığını tercih etmek, gözü yoran floresan lambasından uzak durmak, okumadan önce okunacak metin üzerinde bir süre göz gezdirerek gözün sözcükleri hızlı görmesine alıştırmak, hızlı okumak için tempoyu birdenbire artırmak yerine bu hızı belli bir süreye (iki haftalık, bir aylık vb.) yaymak gibi önlemlerdir" (Aktaş ve Gündüz, 2003, 30-40).

Oturma şekli de okumayı etkileyen fiziksel faktörlerden birisidir. Okurken mümkün oldukça dik oturmak ve oturma ortamını düzenlemek gerekir. Otururken dik durmaya da özen gösterilmelidir. Uzun süreli eğilerek okuma, sırtın boşlukta kalması, sert sandalyede oturma vs. vücudun fiziki yapısına zarar verecek ve olası hastalıklara sebep olacaktır. Bunu engellemek için oturma şeklini güzel ayarlamak ve zaman zaman oturma şeklini de değiştirmek gerekir. Ayrıca uzun sürecek okuma eyleminden önce yapılacak birtakım basit egzersizler hem bedeni rahatlatacak hem de zihnin uyanık kalmasını sağlayacaktır. Oturuş şekli okuma sırasında konsantrasyonu da etkileyeceğinden öğretmenler öğrencilere okuma çalışması yaptırmadan önce onların doğru şekilde oturmalarını sağlamalıdır.

Okuma materyali de okuma hızını doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Kaliteli bir eser hem okuyucu tarafından zevkle okunur hem de daha faydalı olur. Eserin niteliğinin yanı sıra fiziki özellikleri de (kapağı, görünümü, hamur kalitesi vs.) okumayı etkiler. Örneğin çok küçük yazılarla ya da tam tersi büyük harflerle yazılmış bir okuma materyali okuyucunun gözünü rahatsız edebilir. Kitabın içeriği, yazarın üslubu, kullanılan kelimelerin özellikleri vs. okumayı etkiler. Yazarın üslubu burada en önemli olan niteliklerden bir tanesidir. Sık tekrarlar, anlamı bilinmeyen kelimelerin fazlalığı, okuma materyalindeki tutarlısızlık gibi faktörler de okumayı engelleyen fiziki etkenlerden sayılabilir. Bu tür eserler okuyucu tarafından gerekmedikçe okunmaz, hatta birçoğu yarıda bırakılır. Bunlar okuyucunun okuma isteğinin körelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle özellikle ilköğretimde okuma alışkanlığının kazandırılması ve bu tür olumsuzlukların önüne geçebilmek için öğrencilerin yaşlarına uygun olarak dünya klasiklerinin okutulmasında fayda vardır.

Okumayı engelleyen en önemli fiziksel faktörlerden biri de çevredir. Dağınık çalışma ortamı ve masa, sağa sola serpiştirilmiş malzemeler ya da kağıtlar, çevreden

gelen sesler, kötü aydınlatma bunlardan birkaçıdır. Okuma eylemi bir düzen ve sıra gerektirir. Bu nedenle okuma esnasında çevre düzenine ve çalışma ortamına dikkat edilmelidir.

Okumaya engel teşkil eden faktörlerden birisi de okuma sırasında yapılan göz sıçramalarındaki dengesizliktir. Göz okuma sırasında bir satır üzerinde ne kadar çok sıçrama yaparsa okuma o kadar yavaş olur. Bu görüş genişliği ile ilgilidir. Kitapla okuyucu arasındaki mesafe de en azından 30 cm olmalıdır. Uygun oturma şekli ve kaliteli bir okuma materyali okumayı etkili kılacaktır.

Öğrencilerde yanlış okumaya sebep olabilen bir diğer neden doğuştan bireylerde olan birtakım kusurlardır. Örneğin kişide doğuştan olan kekemelik ya da görme bozukluğu, diş yapısının düzgün olmayışı vs. gibi etkenler de okumayı engelleyen fiziksel faktörlerdendir.

Kusuru olan birey, hem telaffuz hatalarına sebep olmakta hem de okuma hızını düşürebilmektedir. Bunun önlenmesi için tedavi edilmesi ve eğer mümkünse yani kalıcı değilse bu kusurlarını yenmesi gerekir.

“Okuma sırasında okulda karşılaşıldığında da öğretmen gerekli yerlerde düzeltmeler yaparak öğrenciyi kırmadan ve diğer arkadaşlarının onu incitmesine izin vermeden yardımcı olmaya çalışmalıdır” (Aktaş ve Gündüz, 2003, 40).

Okumayı etkileyen sebeplerden bir tanesi de kişinin yetiştiği çevre ve aldığı eğitim gelmektedir. Aslında tamamen sosyal sebep olarak görünüyorsa da zamanla çocuğun konuşmasını etkilemesi ve onda kalıcı söyleyiş bozukluklarına yol açtığı için fizyolojiktir. Ailesinin ve yaşadığı çevrenin etkisinde kalan çocuk okulda da bu alışkanlıkları ve söyleyiş özelliklerini devam ettirebilmektedir. Sadece konuşurken değil yazarken, hatta okurken bile yöresel söyleyişine göre okuyabilmektedir. Bu da okumayı engelleyen faktörler arasındadır. Düzeltmediği takdirde de aynı yanlış defalarca yapılabilmektedir. Bu da çocuğun hem gelişimini hem de okuyuşunu etkileyebilir. Öğrencide ya da herhangi bir okuyucuda mevcut olan göz kusuru da okumayı etkiler.

Gözlerin bozuk olması, harflerin doğru seçilememesi, yakının ya da uzağın görülememesi okumayı olumsuz etkiler ve kişide okuma zevki oluşturmaz. Bunun için bu tür kusurların tedavi edilerek okumaya engel teşkil eden durumlar ortadan kaldırılabılır. Okullarda da öğrencilerde var olabilecek bu kusurlara dikkat edilerek düzenli sağlık taraması yapılmalı ve göz kusuru olan öğrenciler tedavi ettirilmelidir.

Okuma çalışmalarında okuyucu genellikle sessiz okuma yöntemini seçmeli, mırıldanmadan, parmağıyla sürdürmeden ya da kalemle çizmeden içinden okumalıdır. Meydana gelebilecek ya da karşılaşılabilecek her türlü engel kişi tarafından düzeltilmeye çalışılarak etkin bir okuyucu olmak amaçlanmalıdır. Fiziksel ortam kişinin rahat edeceği şekilde düzenlenmeli ve okuma etkinliği en verimli şekilde gerçekleştirilmelidir. Sağlıklı bir okuma ortamında gerçekleştirilecek okuma elbette daha etkili olacak ve kişiye daha çok zevk verecektir. Aksi takdirde okumamak için sürekli bahaneler üreten birinin bu gibi durumlardan memnun olacağı ve bunu da okumamak için kullanacağı kesindir. Ebeveynler, öğretmenler, öğrenciler kısaca herkes okuma ortamını kendine göre ayarlamalı ve dikkatini okuduğu materyale vererek etkin ve verimli okumayı gerçekleştirmelidir.

2.6.2. Psikolojik Engeller

Bireyin okumasını engelleyen ve verimini düşüren etkenlerden bir tanesi olan psikolojik etkenler de tıpkı fiziksel etkenler gibi çok çeşitli olabilmektedir. Bu konuda çalışma yapan araştırmacılar psikolojik etkenlerle ilgili olarak temel olarak şunlara değinmişlerdir:

Psikolojik engellerin başında bireyin dikkatini metin üzerinde yoğunlaştıramaması gelmektedir. Okuma sırasında zihin zaman zaman konu ile ilgili olmayan birtakım sorunlara takılarak metinden uzaklaşılabilir. Dikkatin konu üzerinde yoğunlaştırılması için çalışma ve gayret gereklidir.

Okuma esnasında kendini okuduğu metne vermesi gerekirken zihni başka şeylerle meşgul olan ve kendini okuduğu metne adapte edemeyen kişi, okuduğu

metindeki simgeleri kavramlara dönüştürse dahi, bu kavramlar üzerinde bir düşünce eylemi gerçekleştiremez ve metin 'kuru kuruya okunmuş' olur.

"Yapamam, beceremem şeklindeki olumsuz düşünceler, etkin bir şekilde öğrenmemizi ve kendimizi sınırlarımız doğrultusunda geliştirmemizi engeller. Bu durum, duygularımızın da olumsuzlaşmasına neden olur" (Ceviz ve Yıldız, 2009, 35).

Bu da psikolojik olarak bireyin kendini kötü hissetmesine ve böylece okumaya karşı bir engel oluşturmasına neden olur. Okumayı alışkanlık halin getirememiş ve okumaktan hoşlanmadığını söyleyen bireylerin birçoğu da bu nedenle okuma eyleminden uzak durmaktadırlar.

Okumayı etkileyen belli başlı psikolojik etkenler de şöyle sıralanabilir:

Konsantrasyon eksikliği: Konsantrasyon eksikliği birçok insanda sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Yoğun iş temposundan kaynaklanabileceği gibi herhangi bir hastalıktan ya da dikkat dağınıklığından da konsantrasyon eksikliği yaşanabilir. Eğer kişi okumaya başlamadan zihnini gereksiz ayrıntılardan uzaklaştırmıyorsa okurken ciddi bir konsantrasyon eksikliğiyle karşılaşacak ve okuduğundan verim alamayacaktır.

Konsantrasyon eksikliği sorunu, üzerine gidilmezse zamanla bireyde kalıcı olur ve bireyin okuma isteğini köreltir. Oysa anlama eylemi dikkatin azami ölçüde konu üzerinde yoğunlaşması ile gerçekleşebilir. Okumadan verim alınabilmesi için okuma ve anlamamanın birlikte ele alınması gereklidir. Bu da ancak dikkatin okunan metne verilmesiyle oluşabilir.

Okurken hayal kurduracak ortamdan sakınmak: Okuma esnasında okuyucu bazen hayal kurabilmekte bazen de dalıp gitmektedir. Okurken her ne kadar hayal kurmaktan kaçınılması gerekse de edebi metinler okunurken bu sıklıkla karşılaşılan bir durum olur. Kişi kendini birden okuduğu metne kaptırabilir. Bunun için mümkün oldukça bu tür durumlardan kaçınmak gerekir. Bu da ancak okuma ortamını dış uyarıcılardan arındırmakla mümkün olabilir. Aynı zamanda okuma eyleminin yapıldığı ortamda hayal kurmaya sevk edecek çeşitli fiziksel uyarıcıların bulunmamasına özen gösterilmelidir.

Dikkatsizlik yahut dalgınlık: "Dalgın kafayla bir şeyler öğrenmeye çalışmak, rüzgarlı havada ateş yakmaya benzer der Philip Massinger. Sorun her şeyden önce okuyucunun kendisini okumanın gereğine inandırması ve konu dışı düşüncelere ilgi duymamasıyla aşılabılır" (Aktaş ve Gündüz, 2003, 42).

Okuma sırasında bir şeyler yemek yahut içmek: Okuma sırasında mümkün oldukça bir şeyler yiyip içmemek gerekir. Çünkü bu, hem konsantrasyonu azaltacak hem de okumadan alınan verimi etkileyecektir. Bunu önlemenin tek yolu olabildiğince kendimizi olumsuz uyarıcılardan sakındırmaktır.

Duygusal sorunlar: Can sıkıntısı, duygusal sorunlar, uykusuzluk, ilgisizlik, zamanın uygunsuzluğu vb. gibi kişisel nedenler de okumaya yoğunlaşmayı engelleyecektir. Bu sorun ancak okuyucunun kendini okumaya motive etmesi ile aşılabılır. Bu da tamamen bireyin iadesi ile ilgilidir.

Gerginlik/stress: Yaşam şartları, yoğun iş temposu, maddi ya da manevi sıkıntılar bireylerde stres kaynağı olabilmektedir. Özellikle büyük kentlerde birçok kişinin stres kaynaklı ciddi sağlık sorunları yaşadığı görülmektedir. Eğer bununla mücadele edilmez ve engellenmeye çalışılmazsa daha büyük sağlık sorunlarına neden olabilir ki bu da yaşam kalitesinin düşmesi anlamına gelir.

Bilinçli okuyucular bu sorunla başa çıkmanın yollarını ararlar. Asla bahane üretmezler. Stresi yenmesini bilerek okuma alışkanlıklarını yerine getirirler. Okuma ve ders çalışma gibi etkinliklerin faydalı, verimli ve zevkli olabilmesi için planlı ve disiplinli bir tutum içinde olmalıyız. Bunu gerçekleştirmek için şu hususlar önemlidir.

◆ Okuma etkinlikleri mümkünse günün aynı zamanlarında yapılmalıdır. Devamlı değişen saatlerde ve rastgele çalışmamalıyız. Bu zihinde okumaya ve anlamaya karşı tutarsızlık oluşmasına neden olur.

◆ Sürekli aynı konuda ve çok uzun süre çalışmak yerine arada bir kısa aralar vererek beynimizi dinlendirmeli gerekli ise sonra tekrar devam etmeliyiz. Bu ders çalışırken de bu şekilde olmalıdır. Uzun süreli çalışmalar bireyi yorgun düşüreceğinden

verimi azaltabilir.

◆ Okunacak ve ders çalışılacak odada ışık normal olmalıdır. Aşırı parlak ya da zayıf ışık bizi okumaktan soğutur. İyi bir aydınlatma gözlerimizi korur.

◆ Bulduğumuz ortam aşırı sıcak ya da soğuk olmamalıdır. Ayrıca aşırı gürültü ortamda da sağlıklı bir okuma gerçekleştirilemez.

◆ Okurken düzgülü oturmalı yatarak ya da uzanarak okumamalıyız. Bu tür okumalar verimi aza indirir.

Tüm bu maddelerden de anlaşılabilceğı gibi doğuştan gelen birtakım fiziki rahatsızlıklar (görme ve işitme kaybı) hariç diğçerleri insan kaynaklı olup düzeltilmesi mümkün olan kusurlardır. Konsantrasyondan, stresten kaynaklanan ya da diğçer psikolojik etkenlerden kaynaklanan rahatsızlıkların tümü kişinin azmiyle aşılabılır. Bunun için iyi bir okuyucu bunları bahane olarak ileri sürmek yerine bunların üstesinden gelmeye çalışır.

2.7. Okurken Nelere Dikkat Etmeliyiz?

a) *Ana fikirleri bulun:* Bu okuma amacımızı da oluşturur. Okunan metnin ana fikrinin bulunması okuyucuya daha bilinçli olması konusunda yardım eder. Okunan materyal ne olursa olsun (şiir, hikaye, roman, dergi, gazete, makale vs.) hepsinin bir ana fikri belirli birtakım alt temaları vardır. Okuma esnasında ana fikir bulunabiliyorsa okuyucu tarafından hemen tespit edilmeli ve gerekirse kalemle işaretlenerek belirgin bir hale getirilmelidir.

b) *Farklı yazı formatlarına, "turnak içinde" verilenlere, bold yazılanlara, altı çizili cümlelere dikkat edin:* Bunlar daha çok yazarın metinde vurgulamak istediğı fikirlerdir. Ana fikirler buralara özenle yerleştirilir. Yapılan birçok sınava bakıldığında öğrencilerin dikkatsizlik yüzünde kaçırdıkları soruların sayılarının hayli fazla olduğu görülür. Özellikle yazılı sınavlarda bu dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. Birçok öğrenci dikkatsizliğı yüzünden sınavda başarısız olabilmektedir. Özellikle

açıklamalarda verilen altı çizgi ya da koyu yazılmış sözcüklere (değildir, olamaz vs.) dikkat etmemekte ve soruları yanlış cevaplamaktadır.

c) "*Okuduğunuz kitaba yoğunlaşın:* Gelmiş geçmiş en büyük dahilerden biri olmanın yanı sıra çok güçlü bir hafızaya sahip olan Leonardo da Vinci, ortalama insanın görmeden baktığını, duymadan dinlediğini, hissetmeden dokunduğunu, tat almadan yediğini, fiziki bilince erişmeden hareket ettiğini, koku bilincine erişmeden nefes aldığını ve düşünmeden konuştuğunu söyler. Böyle bir duygusal körlükte belleğin evrenle ilişkisi kesilir demektir" (Akten, 2009, 153).

ç) *Okurken dikkatinizi tam anlamıyla okuduğunuz metne verin:* Bir metni iyi anlayabilmenin yolu dikkatli bir şekilde metni okumak ve tam anlamıyla metne hakim olabilmektir. Bulunan ana fikir ve yardımcı fikirler gerekiyorsa not edilebilir ve daha sonra kullanılmak üzere düzenlenebilir. Önemli olan çok okumak değil her okunan metne ya da kitaba o kitabın ya da metnin yazarı kadar hakim olabilmektir. Aksi takdirde okumak sıradan bir eylem olarak kalacak ve okuyucuya katkısı olmayacaktır.

d) *Her türden kitapları okuyun:* Okunan kitaplar sadece bir yazara ya da belirli bir düşünceye ait olarak kalmamalı, her türden eser rahatlıkla okunabilmeli ve eleştirilebilmelidir. Her birey kendi bütçesinin bir bölümünü kitap almaya ayırmalı ve evinde kendine has bir kitaplık oluşturmalıdır. Özellikle ebeveynler çocukları adına kitaplık düzenleyebilirler ve onlara hediye doğum günlerinde ya da diğer özel günlerde kitap hediye edebilirler. Okunan ve alınan her kitap bireyi kültürlü ve bilgi birikimi çok olan bir insan konumuna getirecek toplumdaki saygınlığını olumlu yönde etkileyecektir.

Günümüzde teknoloji ile birlikte düşünce ürünlerin hızla arttığı göz önüne alınırsa dile de bu gelişmelerle birlikte onlarca sözcüğün girdiği de görülür. Ye gelişmelere kayıtsız kalınamayacağı bilinen bir gerçektir. Bu gelişmeler yeni terimleri ve sözcükleri de ister istemez dile sokmaktadır. Bütün bu hızlı gelişmeleri takip etmek ve bilgi alış-verişini hızlandırmak için de okumak şarttır. Okunan güncel metinlerle, haberlerle birlikte dile yeni katılan sözcükler de tanınır ve sözcük dağarcığı gittikçe daha da genişler.

2.8. Okuma Bilinci ve Becerisi

“Kitabı sevmeyen insan, kendini, insanlığı ve düşünceyi öldüren insandır.

Düşünemeyen, düşleyemeyen, üretemeyen, varlığını sorgulayamayan, varlığını değerlendiremeyen, bilgilerini kullanamayan kişilerin varlığından ve yaşama katkılarından söz edebilir miyiz? Gelişmek, var olmak, varlığımızı hissetmek, kalıcı olmak için; değer olmak ve değer oluşturmak için okumak, düş kurmak ve düşünmek zorundayız" (Karafilik, 2009, 26).

Her birey işe önce kitabı sevmekle başlamalıdır. Bireysel bir etkinlik olarak kabul edilen okuma eğitiminde kişinin tek başına gösterdiği mücadele çok önemlidir. Kitabı ve okumayı seven bireyler bu konuda diğerlerine göre daha hızlı yol alırlar. Gelişmiş toplumlarda okuma, insanların temel bir ihtiyacı olarak algılanmakta ve devlet politikalarında ve eğitim sisteminde bu konuya gerekli destek verilmektedir. Çünkü gelişmiş toplumlarda bireyler, okumanın kültürel gelişmişliği şartlarından olduğunu, okumadıkları takdirde bir kültür boşluğu içinde bulunacaklarını düşünmektedirler. Evde, sokakta, ofiste, durakta kısaca her yerde okuyan bu düşüncedeki bireylere gelişmiş toplumlarda sıkça rastlanırken, gelişmemiş toplumlarda bu tür insanları görmek çok nadir rastlanan bir durumdur.

Kitap, bireylerin bilgilenmesinin yanı sıra bugünü yarına taşıyan, bugünü tanımamızı, algılamamızı sağlayan, insanı insana ve insanı hayata bağlayan bir nesnedir. Var olmak isteyen, gelecekte kalıcı olmak isteyen, önce kendinde bir değer sistemi oluşturmalıdır. İnsan, kitabı ve okumayı seçerek gelecek nesillere kalabilirken, bunlardan vazgeçerek yok olmayı seçer. Bu durumda okumayan ve gelişmeyen insan, yaşayan ölüden farksızdır diyebiliriz. Yaşamı irdelemeyen-irdeleyemeyen insanlara farkında olmadan aslınsa sadece yaşama vazifelerini yerine getiriyorlar diyebiliriz.

Günümüzde sadece başlı başına okumak yeterli değil. Gelişen teknoloji karşısında insan beyninin tüm gelişmeleri hazmedebilmesi kolay değildir. Ancak bilgilerin nasıl daha yararlı hale geleceği ve insanlığın kullanımına sunulabileceği bir sorundur. Bunun için birey okumak zorundadır. Aslında sadece birey olarak değil toplum olarak da bunun farkına varılabilmeli ve okuma eğitimi çözülmesi gereken bir sorun olarak ele alınmalıdır.

Çok okudukça insan zihni bilgileri daha kolay algılayabilir. Birey eline aldığı kitabı kolayca anlayabilir ve yorumlayabilir. Bununla birlikte söylenenler ve

yorumlamalar da okuyan birey için daha netlik kazanır. Okuma eylemi ilk başlarda eğer okuyucuya sıkıcı geliyorsa bu ya kuyucudan kaynaklanıyordur ya da okuma materyalinden kaynaklanıyordur. Ancak zamanla ve okuma hızı ilerledikçe birey, okumadan daha çok zevk alacak ve onu yaşamının vazgeçilmez bir parçası olarak görecektir. Çünkü insan okudukça sözcük dağarcığını zenginleştirir, bilmediği yeni kalıpları öğrenir. Bu da okuma esnasında bireyin metni daha iyi anlamasına yardımcı olur. Ayrıca okuma eylemi ne kadar çok olursa dil becerileri de o ölçüde artar. Türkçeyi güzel konuşmak her Türk'ün görevi olmalıdır. Akıcı ve etkili konuşmanın ana unsurlarından birisi de etkili ve iyi okuma sanatını bilmektir. Okuma, insanın yalnızca davranışlarını değil, aynı zamanda duygu ve düşüncelerini de geniş ölçüde etkiler. Kişiyi yeni ufuklara yönlendirir. Kültürlü bir insan olmanın, öğrenmenin, en etkili yolu okumaktır. İnsan okudukça eksiklerini görme ve bunları düzeltme olanağı bulur. Aksi halde ömür boyu aynı yanlışta ısrar edecektir.

Okuma, doğuştan gelen içgüdüsel bir özellik değil, sonradan eğitimle kazandırılan bir özelliktir. Bu beceri genellikle ilköğretimle birlikte okullarda çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak kazandırılır. Daha sonra okuma bilincinin kazanılmasıyla alışkanlık halini alır. Ancak günümüzde gelişmiş ülkelerin okur-yazar olma ölçütlerine baktığımızda onların okur-yazar olmayı sadece okuma bilme olarak kabul etmediklerini görürüz. Okur-yazar olabilme her şeyden önce okuma alışkanlığı kazanmaya ve düzenli olarak okumaya bağlıdır. Aynı zamanda okuma amacı olan ve okuduklarında seçici olabilen kişilere de okuryazar denmektedir. Yoksa sadece okuma eğitimini almış ve gördüğü yazılı bir metni okuyan kişi okur-yazar olarak kabul edilmemektedir.

2.9. Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler

Her metin belirli birtakım düşüncelerden, duygulardan meydana gelir ve hepsinin insana kazandırmak istediği bir mesaj vardır. Kimi bu mesajı doğrudan verirken kimisi de dolaylı olarak okuyucuya sezdirme yoluyla verir. Her okuma metninin de sahip olduğu belirli özellikleri vardır. Özellikle ilköğretimde öğrencilere okutturulacak metinler mutlaka uzman bir grup tarafından gözden geçirilmeli ve en

uygun metinler seçilerek öğrencilere okutturulmalıdır. Arıcı, okuma metninde bulunması gereken bu özellikleri şöyle sıralamaktadır:

- ◆ "Metinler, Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
- ◆ Metinlerde, milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
- ◆ Metinlerde siyasi kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır" (2008, 62).
- ◆ Metinler öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler içermemeli ve gereken şekilde uzmanlar tarafından hassasiyetle kontrol edilmelidir.
- ◆ Metinler, insan hak ve özgürlüklerini, vurgulayacak şekilde düzenlenmeli, aksi ifadeler metinlerde yer almamalıdır.
- ◆ Metinler dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte hazırlanmalıdır.
- ◆ Metinler sadece ders kitaplarından değil aynı zamanda çeşitli dergi, gazete ya da ansiklopedilerden de seçilen özgün metinlerden hazırlanmalıdır.
- ◆ Metinler, öğrencilerin ilgi alanlarına, hazır bulunuşluğuna ve seviyesine uygun olmalıdır.
- ◆ Metinler, ders saatinde işlenecek şekilde olmalı, süresi buna göre ayarlanmalıdır.
- ◆ Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini yansıtan eserlerden seçilmelidir.
- ◆ Metinler; dil, anlatım ve içerik açısından özgün eserler olmalı, öğrencilere örnek teşkil etmelidir.
- ◆ Metinlerde anlamsal tutarlılık ve bütünlük olmalıdır.
- ◆ Çeviri eserlerde Türkçenin en güzel şekilde kullanılmasına dikkat edilmelidir.
- ◆ Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.
- ◆ Metinler, öğrenciye eleştirel bir bakış açısı kazandıracak özellikler taşınmalıdır.

- ◆ Metinler, öğrenciye okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte kaliteli eserler olmalıdır.
- ◆ Metinlerde anlamsal bütünlük göz ardı edilmemelidir. Metinler bütünlük halinde alınmalıdır; ancak eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler çıkarılabilir.
- ◆ Her metin, öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek çeşitli söz ve söz gruplarına yer vermelidir.
- ◆ Metinler, içeriğe uygun çeşitli görsel materyallerle (fotoğraf, resim, afiş, grafik, karikatür, çizgi film kahramanları vb.) desteklenmiş olmalıdır.
- ◆ Romandan, tiyatro metninden, biyografik ve otobiyografik eserlerden alınan bölüm kendi içinde bütünlük taşımalıdır" (Arıcı, 2008, 62-63).

2.10. Ülkemizde Okuma Alışkanlığı

Çocuklara okuma alışkanlığının edindirilmesi, çocuğun okul öncesi yıllarına dönerek ele alınması gerekir. Çocuk okuma alışkanlığını, öncelikle aile içinde, sonra okulda ve çevresinin okumaya yönelik tutumuyla edinir ve geliştirebilir. Çocukların okuma alışkanlığını edinmesinde kullanılacak temel araç kitaptır.

"Çocukların okuma alışkanlığı edindirmeleri ve geliştirmeleri ise okul ve kütüphane gibi kurumlarda gerçekleşir. Bu iki kurumun, bütün yaşamı boyunca eşgüdüm içinde çalışması, öğrenci öğretmen ilişkilerinin, kütüphane aracılığı ile zenginleştirilmesi, okumayı vazgeçilmez bir alışkanlığa dönüştürecektir" (Kayalan, 2000, 16).

Ülkemizde okuma alışkanlığının yaygın olmadığı düşünülmektedir. Bu düşünce ise basılan-satılan kitap, dergi ve gazete sayılarıyla desteklenmektedir. 1995 yılı rakamlarına göre bazı Avrupa ülkelerinin nüfusları ve basılan kitap sayıları ile ülkemizin karşılaştırılmasını Özen (2001, 24) şu şekilde yapmıştır:

Ülkeler	Nüfus (milyon)	Basılan Kitap Sayısı
Almanya	80,5	66 Bin
Fransa	58	35 Bin

İngiltere	57	53 Bin
İtalya	60	35 Bin
İspanya	40	40 Bin
Yunanistan	13,5	4 Bin
Portekiz	10,5	8 Bin
Türkiye	65	6 Bin

Bütün bu rakamların gösterdiği gerçek ise Türkiye diğer gelişmiş ülkelere göre okuma alışkanlığı olarak oldukça kötü bir durumdadır. Bu kötü durumun çok çeşitli sebepleri olduğu düşünülmektedir. Başta anne babalar olmak üzere eğitim politikalarının, okulların, basın yayın organlarının ve eğitimcilerin bu konuda önemli payları olduğu düşünülebilir. Özgen (1992, 6) Türkiye'deki okuma alışkanlığının düşük olmasının sebeplerini şöyle sıralamaktadır:

- ◆ Okur-yazar sayısı düşüktür.
- ◆ Okumaya gereksinim duyulmamaktadır.
- ◆ Televizyon egemenliği vardır.
- ◆ Ailede okumaya karşı güdülenme yetersizdir.
- ◆ Türk eğitim politikalarından kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde genel itibarıyla yapılan istatistiklere bakıldığında okuma ilgisinin toplumumuzda çok yoğun olmadığı görülür. Bunda okumaya yeterince önem verilmemesi, okumanın gereksiz bir alışkanlık olarak görülmesi, okumadan da başarılı okunabileceği gibi yanlış düşüncelerin de etkisi bulunmaktadır. Okuma bizim toplumumuzda bir ihtiyaç olarak algılanmadığından bu konuya fazlaca değinilmemektedir. Kitap gazete ya da dergi bile okumayan ailelerin varlığı bir gerçektir. Toplumdaki ekonomik seviyenin düşük olmasının sonucu olarak da kitap yeterince satın alınamamakta ve okunmamaktadır. Maslow'un hiyerarşisine göre bireylerin sanatla ilgilenebilmesi için ilk olarak fiziksel ihtiyaçlarını gidermiş olması gerekir. Aksi halde sanatla, edebiyatla ya da diğer güzel sanatlarla uğraşamayacaktır. Çünkü fiziki ihtiyaçları birinci sırada olan bir birey parasını kitaba değil bu

ihtiyaçlarına harcayacaktır. Bunun için kütüphanelerin artırılması zorunludur. Ayrıca aile içinde anne-baba çocuğun eğitimiyle birlikte ilgilenmelidir. Hep birlikte kitap okuma saatleri düzenlemeli, birlikte kitapçıları, kütüphaneleri ya da fuarları dolaşarak kitabın renkli dünyasıyla çocuğu buluşturmalılardır.

Televizyonların, internetin ve diğer kitle iletişim araçların insanların hayatlarına daha çok sokulmasıyla birlikte genel olarak okuma isteğinde bir azalma olduğu söylenebilir. Artık istediği her bilgiye internetten kolayca ulaşabilen bireyler, gazeteyi dahi almamaya başlamışlar ve okuma ihtiyaçlarını internetten sağlamaktadırlar. Hatta bu kadar ileri bir hal almıştır ki sosyal paylaşım siteleriyle birlikte bireyler kendilerini internete fazlasıyla kaptırmışlardır. Gününün çoğunu bilgisayar başında geçirdikten sonra okumaya zaman kalmaması gibi bahaneler de sıkça karşılaşılan durumlardandır. Çocukların kişiliklerinin oluşum aşamasında etrafındaki büyükleri örnek aldıkları düşünülürse ne kadar dikkatli davranılması gerektiği bir kez daha anlaşılabilir.

Okuma eğitime gerek önemin verilmeyişinin nedenlerinden birisi de erdemli birey olmaksızın zengin birey olmanın arzulanmasıdır. Toplumun birçoğunda genel bakış açısı çocukların yüksek gelire sahip olmalarının istenmesidir. Televizyonda yayınlanan şans-talih oyunların sayısının fazlalığına bakarsak bunu daha iyi anlarız. Demek ki genel itibarıyla okumak ve kültürlü olmak maddi kazancın gerisinde kalmaktadır. Bu da okumadan da başarılı olunabileceğinin yaygınlaşmasına ve gençler arasında kabul görmesine neden olmaktadır.

Yapılan eğitim programlarının amacı öğrencileri, araştırmaya, incelemeye, yönlendirmek; ezbercilikten ve hazır bilgiden uzaklaştırmak olmalıdır. Öğrencilere verilecek ödevler, onları bolca kitap okumaya sevk ettirmelidir. Ayrıca okulda ve dersliklerde öğrencilerin ilgisini çekecek kitapların bulunması da sağlanmalıdır. Türk ve dünya edebiyatının güzel örnekleriyle tanıştıran öğrencilerin bunları okuyup beğenmesi sağlanmalıdır. Önemli olan öğrencilerin bu eserlerle tanıştırılması ve yaşlarına uygun nitelikte eserlerin okutturulmasıdır. Türkiye, dünyada en az kitap basılan ülkeler arasında yer alıyor.

2.11. Hızlı ve Etkin Okuma

Hızlı okuma becerisi, gözü tembellikten kurtarıp kısa zamanda çok metin okumayı amaçlar ve sayfayı bir bütün olarak görmeye yani görme açısını genişletmeye olanak verir. Ancak bu, hızlı algılamaya yönelik bir dizi egzersizler sonucu kazanılır.

“Teorik olarak insan beyninden, bilinçli olarak bir şey düşünmese bile, dakikada 600 sözcük kadar bir düşünce aktığı hesap edilmiştir. Hızlı ve bilinçli okuma tekniklerini bilmeyen bir okuyucu dakikada ortalama 150 sözcük okumaktadır. Geriye kalan 450 sözcük bölüm zihinden geçen parazit düşünce kırıntılarıyla doldurulur" (Aktaş ve Gündüz, 2003, 53).

Okuma düzeyinin yükselmesi için hızlı okumayı öğrenmek şarttır. Hızlı okumanın ilk şartı da çok okumaktır. Her edebi metnin okunuşu birbirinden farklıdır. Örneğin bir sanat eseri ile bilim eserinin okunuşu elbette ki ayrıdır. Aynı zamanda bir hikayeyi yahut bir şiiri bir solukta okumak değil, zevk duyarak ve hissederek vurgu ve tonlamasına dikkat ederek okumak önemlidir. Bunun için okuma hızı, her eser için ayrı süre gerektirir.

Hızlı okumayı geliştiren faktörler şöyle özetlenebilir:

1. okumanın amacını iyi belirlemek,
2. oturuş bozukluğu, ışık yetersizliği ve çevresel eksikliklerden kaçınmak,
3. dudak yerine zihinle okumak,
4. okunan metnin ana düşüncesini devamlı zihinde tutmak,
5. kelime gruplarına dikkat etmek, kelimelere takılıp kalmamak,
6. metnin bölümleri arasında ilgi kurmak,
7. önemli ve önemsiz kısımları ayırt etmek,
8. okunan metnin çeşidine göre hız ve süre sınırı koymak,
9. koyacağımız prensiplere mutlaka uymak,

Bu maddeler çoğaltılabilir. Ancak önemli olan, okuduğumuzu anlamış olmaktır.

"Yeni okuma öğrenmiş bir çocuk ile bir lise öğrencisinin okuma hızı arasında büyük fark bulunmaktadır. Okuma, harfleri tanıyarak ve bunu izleyen aşamada da sözcükleri tanıyarak gelişir. Kişinin okuma hızı da sözcükleri algılayıp zihninde

anlamlandırma hızına bağı olarak değişkenlikler göstermektedir" (Gürcan, 1999, 24).

Etkili ve hızlı okuma için önce çeşitli fiziksel şartların iyice düzenlenmesi gerekir. Daha sonra uygun oturma şekliyle ve okuma amacının belirlenmesiyle okuma etkinliğine geçilmelidir.

"Etkin ve verimli bir okuma, hatta okumanın sanat hâline dönüşebilmesi için, öncelikle temel bilgi ve becerilerin geliştirilmesi gerekmektedir" (Karafilik, 2009, 24).

Hızlı okumada önemli olan gözün görme kapasitesinin geniş olmasıdır. Göz bir sıçrayışta ne kadar çok sözcük görebilirse hızlı okuma o ölçüde başarılı olur. Bir metin okunurken göz bütün sözcükleri teker teker değil de sıçramalarla bütün halinde görür. Bu da görüş genişliğine bağlıdır. Okurken her sözcük fark edilmeyebilir, bazı sözcükler okuma hızına bağı olarak görülemeyebilir. Hızlı okuma esnasında geriye dönüşler fazla olmamalıdır. Sık sık geri dönüşler ya da tekrarlar hızlı okuma verimini düşürür ve etkisini azaltır.

Gözün sıçrayış ve duraklamaları kişiden kişiye farklılıklar göstermektedir. Çünkü her bireyin okuma hızı ve buna bağı olarak da görüş genişliği farklıdır. Yazının güçlüğü, örneğin anlamı bilinmeyen sözcüklerin çokluğu, anlamın açık ve net olmayışı, uzun cümleler olması ya da gerekli noktalamaların bulunmaması ve benzeri nedenlerden kaynaklanan güçlükler, gözün yaptığı sıçramaları artıracak ve buna bağı olarak da geriye dönüşler sıkça yaşanacaktır. Bu da doğrudan okuma hızını düşürecek, etkili ve verimli okumaya engel olacaktır.

"Göz, yaptığı her sıçrayışta, satırın belli bir bölümünü görür ki, buna görüş genişliği denir. Bu genişlik iyi bir okuyucuda 15-20 harflik bir yeri kapsar. Yavaş bir okuyucuda ise bu genişlik 6 harfe kadar düşer" (Sezer, 1991, 37).

Hızlı okuma performansını artırmak için dakikada okunan sözcük sayısı tespit edilmeli ve hızlı okuma alıştırmalarıyla bu hız artırılmalıdır. Ayrıca okuma engellerini ortadan kaldırmak da gerekir. Bunun için okuma ortamı düzenlenmeli, tüm fiziki şartlar

sağlandıktan sonra en uygun okuma yöntemi seçilerek okuma eylemi gerçekleştirilmelidir.

Bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler, insan yaşamını kolaylaştırmakla kalmamış aynı zamanda üretilen bilgilere insanların daha kolay ulaşmasını da sağlamıştır. Her gün yüzlerce kitabın yayımlandığı, bilim alanındaki onca gelişmelere bakıldığında tün bunlardan kısa sürede yararlanmak ve hepsini okumak mümkün görülmemektedir. Buna rağmen hızlı okuma tekniklerinin insan yaşamına getirdiği kolaylıklar sayesinde kısa zamanda çok bilgi kaynağına ulaşmak ve bunları okumak mümkündür. Yani her insan kendini geliştirerek hızla gelişen dünyaya ayak uydurmaya çalışmalıdır. Okuma hızı beceri olmakla beraber zamanla geliştirilebilen bir eylemdir.

2.12. Çeşitli Okuma Yöntem ve Teknikleri

Okuma eyleminde esas olan okuma amacı ile birlikte doğru okuma yöntem ve tekniğinin belirlenmesidir. Önemli olan neyi nasıl okuyacağını belirlenmesidir.

"Her insan bir eğitim sürecinden geçer ve sonuçta okur-yazar olur. Ama her okuma ve yazma bilen kişi, kitap okuyan kişi midir? Böyle olmadığını kitap satışlarının yetersizliğinden kolayca anlamak mümkündür. Öyleyse okuma alışkanlığı edinmek farklı bir eğitimi ve çabayı gerektirmektedir. Ayrıca her önüne geleni büyük bir açlık içinde okumak da doğru değildir. Seçme gerekir" (Aktaş ve Gündüz, 2003, 23).

Okuma eylemi için kullanılabilir çeşitli yöntem ve teknikler vardır. Bunlar okuyucunun amacına, beklentisine, kullanılan materyale, kişilere vs. bağlı olarak değişebilir.

Her okuyucunun okuma amacı duruma ve şartlara göre birtakım farklılıklar gösterir. Kimileri kendi işinde ilerlemek ve eksiklerini kapatmak, kimileri duygu ve düşüncelerini zenginleştirmek, kimileri ders çalışmak için, kimileri zevk için, kimileri genel bilgi birikimini artırmak, kimileri de yapacağı işe malzeme toplamak için okur. Bu okuma tarzları içinde, okur için, en verimsizi kuşkusuz neyi niçin okuduğunu bilmeyen *amaçsız okumadır*.

2.12.1. Amaçsız Okuma

Amaç belirleme okuma eğitiminin en önemli kısmını oluşturur. Etkin okuyucular okumaya başlamadan önce okuma amacı oluştururlar. Bu onlara zamandan tasarruf sağladığı gibi neyi niçin okudukları konusunda yardımcı olur ve konudan sapmalarını engeller. Ancak bazı okumalar amaçsız yapılabilmektedir. Örneğin yorgun bir günün sonunda sadece dinlenmek için ya da yoğun iş temposunda fırsat bulunan bir arada yapılan kısa süreli okumalarda amaç olmayabilir. Çünkü bunlar sadece bireyi rahatlatmaya yöneliktir. Belirli bir amacı yoktur. Bu durumda birey eline ne geçerse okur.

Ancak mümkün oldukça her okuma eyleminden önce bir amaç belirlenmelidir. Böylece birey bilgi yığınları arasında kaybolmadan kendine fayda sağlayacak en uygun okuma metnini ve okuma yöntemini seçerek okuma eylemini gerçekleştirir. Eline geçen her şeyi okuyan bir birey hem okuma etkinliğinden bir zevk alamaz, okuduklarını kalıcı kılamaz hem de gereksiz yere zaman harcamış olur.

"Walter Winkelmann bir denemesinde eline geçen her şeyi büyük bir açlıkla okuyan okuyucuları *"ayaklı sözlük"*e benzetir. Bu kişilerin edindikleri bilgiler, ilk bakışta *"göz kamaştırıcı"* gibi görünse bile, yüzeysel olduğu için, gazete ve dergi bulmacalarını çözmekten başka bir işe yaramazlar. Öte yandan insan, fiziksel olarak sınırlı bir kitap okuma imkanına sahip olduğundan, kitap okumaya ayırdığı zamanı iyi kullanmalı, zamanını kendisi için en yararlı olanlara ayırmalıdır" (Aktaş ve Gündüz, 2003, 23-24).

O halde okuyucu, neyi niçin okuduğunu bilmeli, okuma etkinliğine başlamadan önce amacına uygun olarak en doğru okuma yöntemini belirlemelidir. Böylece gereksiz zaman kaybı da önlenerek okuyucunun okumasından daha iyi verim alması sağlanabilir.

2.12.2. Araştırma Amaçlı Okuma

Önceden belirlenen bir amacı gerçekleştirmek için belirli bir plan yapılarak, konu ile ilgili kaynakları taradıktan sonra eldeki bilgilerin belli bir metotla analiz

edilmesi ile gerçekleştirilen bir okuma tarzıdır. Bu tür okumalar, özellikle bilim adamları ve araştırmacıların başvurduğu çalışma yöntemidir.

Araştırma amaçlı okuma bireye en çok bilimsel çalışmalarında yardımcı olur. Neyi araştıracağını ve buna yönelik olarak hangi materyalleri okuyacağına karar veren kişi, gereksiz zaman kaybından kurtulur ve onlarca bilgi yığınının arasında da kalmaz. Ancak araştırma amaçlı okuma da kendi içinde birtakım başlıklara ayrılır. Bunlar daha çok araştırmanın neden yapıldığına yöneliktir. Örneğin belirli bir bilgiye ulaşmak için okuma yapılacaksa birtakım hususlara dikkat etmek bireye kazanç sağlar. Yazıdaki koyu, italik, altı çizili yazılar, temel başlıklar, tarihler, sayısal değerler, grafikler vs. okuyucuya okuma amacına uygun olarak bilgi verebilir. Bu da zamandan tasarrufu sağlar. Kitaplardaki dizin ya da içindekiler kısmı da bu konuda yardımcı olabilecek bölümlerdir.

Kalıcı okuma: Okunan bilgilerin büyük bir bölümü zamanla unutulur. Bilgilerin bellekte kalıcılığını sağlamak için belleğin çalışma prensiplerine uygun okumak gerekir. Topluluğa hitap etmek, tez hazırlamak, araştırma yapmak için bu tarz okuma yönteminden yararlanır.

"Dikkatli okuma: Yönergeler, yemek tarifleri, dayanıklı tüketim eşyalarının kullanma kılavuzları bu tarzda okumaya uygun metinlerdir. Bu tür okumalarda konuyu anlamak yetmez, bütün sözcüklerin anlaşılması da gerekir" (Aktaş ve Gündüz, 2003, 24-25).

2.12.3. Sesli Okuma

Sesli okuma, göz ve bellek ilişkisi sonucu yazıya aktarılmış anlamın konuşma organlarıyla ifadesidir. Türkçe öğretiminde sesli okumanın önemli bir yeri vardır. Öğretmen işlenecek metinleri önce kendisi yüksek sesle okumak şartıyla daha sonra öğrencilere okutturur. Metinle ilgili alıştırmalar da sesli okuma ile yapılır. Sesli okumanın amacı, öğrencilere anadilinin kurallarına, ses zenginliğine ve ahengine uygun iyi bir sesli okuma becerisi kazandırmaktır. Ayrıca sesli okuma yöntemi ile öğrencinin

kendine olan güveni yerine gelir, gerektiğinde topluluk karşısında konuşmaktan ve söz hakkı almaktan çekinmez.

Sesli okuma bir dizi etkinlikten geçmektedir: yazıyı görme, kelimeleri fark etme, kelimelerin görüntülerini ve anlamını zihinsel sözlükten bulma, seslendirme ve anlam işlemidir. Göz, önce yazının görüntülerini alarak bunları ses organları vasıtasıyla seslendirmekte, daha sonra ise seslendirilen kelimeler işitilmekte ve belleğe gönderilmek suretiyle sesli okuma gerçekleştirilmektedir.

"Sesli okuma göz ve zihin çalışmasıyla yazıdan anlaşılanın, başkalarına bildirilmesi ya da okuyanın zevki için söylenmesidir. Bu okuma gözün algıladığı sözcüklerin konuşma organlarıyla söylenmesidir. Konuşma organları, sözcükleri gözün kavradığı hızla söyleyemez. Bu nedenle göz ve ses arasında, göz-ses genişliği doğar" (Gürcan, 1999, 18).

Sesli okuma, daha çok göz alıştırmalarında ve göz reflekslerinin geliştirilmesinde başvurulan bir yöntemdir. Göz ve ses genişliğine dikkat etmek suretiyle öğrenci dilini kurallarına uygun olarak kullanmayı öğrenir. Metinleri okurken gözün yanında işitme duyu organı da faaliyete geçirildiği için anlama seviyesi artar. Ses ve kulak uyumuna da dikkat eder.

Sesli okuma; öğrencilere dinleme alışkanlığı kazandırmada, yazarın mesajının, ruhsal durumunun okura sesli olarak iletilmesinde; seslerin doğru, pürüzsüz ve ahenkli söylenmesinde, cümle ve söz öbeklerinin doğru ve vurgulu olarak seslendirilmesinde; hitap, karşılıklı konuşma, açıklama, sonuç gibi iletişim öğelerinin doğru olarak ifade edilmesinde; noktalama işaretlerinin yazarın belirlediği yerlerde doğru değerlendirilmesinde; okuyucunun sesini dinleyici kitlesinin durumuna göre kontrollü çıkarmasında; seri okumalarda, sese ahenk katmada; okumayı canlı kılmak için metnin anlamına uygun olarak yüz ve vücut hareketlerinden yararlanmada; dinleyicileri gözlerine bakarak, onları kontrol etme hususunda son derece önemlidir.

Sesli okuma en çok sanat değeri taşıyan yazıların ve şiirlerin yorumlanmasında kullanılır. Şiirin sözcüklerin ses değerlerinden yararlanılarak oluşturulan bir uyum olduğu düşünülürse şiirlerin neden mutlaka sesli olarak okutulması gerektiği daha iyi anlaşılır. Okuma esnasında özellikle şiir gibi metinlerin okunmasında sözcüklerin sesleriyle kurulan ahenk öğrencilere sezdirilmelidir. Bu konuda, deneyimli yorumcuların kasetlerinden ve şiir günlerinden yararlanılabilir. Bunlar örnek olması açısından önemlidir.

"Sesli okuma öğrencilerin okumayı öğrenmesine, okuma düzeylerinin tanınmasına ve dinleme alışkanlığının kazanılmasına hizmet etmektedir. Bu nedenle sesli okuma, ilk okuma-yazma öğretiminin başında önemli bir çalışma olmaktadır" (Güneş, 2007, 153).

Özellikle Türkçe derlerinde sesli okuma yöntemi özel bir öneme sahiptir. Öğretmen örnek olması açısından metni önce kendisi okur, daha sonra öğrencilere okutturur. Okuttururken öğrencilerden noktalamalara, imla düzenine, vurguya dikkat etmelerini ister ve onların da örnek birer okuma gerçekleştirmelerini sağlar. Sesli okuma yöntemi uzun yıllardır öğretim programlarında yer almıştır.

Sesli okuma çok eski yıllardan bu yana uygulanmaktadır. 1970'li yıllara kadar sıkça kullanılan sesli okuma yöntemi daha sonra yaşanan değişimlerle beraber yerini sessiz okumaya bırakmıştır. Bu tarihten sonra ilköğretim birinci sınıftan itibaren sessiz okuma çalışmalarına başlanmıştır. Uzun yıllar öğrencilere sessiz okuma çalışmaları yaptırılmıştır. Ancak sessiz okuma konusundaki görüşler 1990'lı yıllara doğru tekrar değişmiştir. Yaklaşık 20 yılın değerlendirmesini yapan araştırmacılar, okullarda sessiz okuma yöntemi ile istenen başarının sağlanamadığını tespit etmişler, sessiz okumanın anlamada yetersiz kaldığı konusunda birleşmişlerdir.

Sesli okuma daha çok ilköğretimde uygulanan bir yöntemdir. Bireysel okumalarda, özellikle de yetişkin yaş gruplarında, sesli okuma yöntemine başvurulmamakta, birey yazıyı içinden, sessiz olarak ya da ses çıkarmadan dudaklarını veya ses tellerini titreterek okumaktadır. Okullarda az uygulanan ama oldukça faydalı

olan sesli okuma çalışmaları öğretmenler tarafından dikkatle ele alınması gereken bir konudur.

"Çocuklar bu etkinlik sırasında, kendi başlarına kitap okurken gerçekleştirdikleri anlama düzeyinden çok daha yüksek düzeyde anlama yapabilirler. Kendi düzeylerinden daha karmaşık metinleri bir yetişkinin ağzından dinlemeleri okuma etkinliğine katılımlarını cesaretlendirir, dinleme-anlama becerilerini geliştirir" (Savaş, 2006, 122)

"Sesli okuma, öğrencinin dikkatini geliştirmesine, okuduklarına yoğunlaşmasına, kendine güvenmesine katkı getirmektedir. Ayrıca öğretmene öğrencilerin okuma becerilerinin gelişimi hakkında fikir vermektedir" (Güneş, 2007, 154).

Ancak okuma esnasında öğrencinin kimi telaffuz ya da yöresel söyleyişten kaynaklanan hataları okuma esnasında değil de daha sonra düzeltilmelidir. Okuma esnasında sık sık sözü kesilen öğrenci, özgüveni zedeleneceği için daha sonradan okumaya isteksizlik gösterecektir. Bu nedenle öğretmenin önceden örnek çalışma yapması gereklidir. Ancak hatalı okumaları da hoşgörülü bir yaklaşımla ve öğrencileri incitmeden düzeltmesi lazımdır.

Sesli okumada vurgu ve tonlama ayrı bir öneme sahiptir. Okuyucu yazarın düşüncelerini ancak vurgu yoluyla dinleyicilere aktarabilir. Eğer bir metin güzel okunmamışsa dinleyiciler üzerinde hoş bir etki bırakmaz. Örneğin bir şiirle bir hikayenin okunuşu çok farklıdır. Şiir düzyazı gibi okunduğunda nasıl tat vermezse hikaye de şiir gibi okunmaya çalışıldığında okuyucuya tat vermez. Bunun için her edebi metin en uygun ses tonu ve vurguyla birlikte okunmalıdır. Hatta bir şiirin konuları dahi farklı olduğunda (epik, didaktik, lirik vs.) okunuşu farklı vurgu ve tonlamayla okumayı gerektirir. Vurgu ve tonlamayla okuma eylemi daha etkili olacağı gibi dinleyenler üzerinde de hayranlık uyandırır. Ayrıca vurgu ve tonlamayla aynı cümle farklı anlamlara gelebilecek şekilde okunabilir. Bu yüzden sesli okuma yönteminden önce metin bir kez gözden geçirilmeli ve en doğru şekilde okunmalıdır.

2.12.3.1. Sesli Okumanın Yararları

Sesli okuma öğrencilerin çeşitli becerilerini geliştirmektedir. Hem öğrencinin okuma becerisinin gelişmesini hem de bunun öğretmen tarafından izlenmesini kolaylaştırmaktadır. Sesli olarak okunan metinler ile öğretmen öğrencilerin dil becerilerini yakından takip edebilir, telaffuz ve vurgu hatalarını belirleyerek düzeltebilir. Sesli okumanın yararları şöyle sıralanabilir:

- ◆ Sesi, vurguyu ve tonlamayı geliştirir.
- ◆ Okuma, konuşma becerilerini geliştirir.
- ◆ Anlama ve zihin becerilerini geliştirir.
- ◆ Öğrenmeyi kolaylaştırır.
- ◆ Bilgilerin hafızaya kolay yerleşmesini sağlar.

2.12.3.2. Sesli Okuma Hızı

Sesli okumada önemli olan vurgu ve tonlamayla beraber okuma hızını da iyi ayarlayabilmektir. Birçok kişinin hızlı okuma ya da sesli okuma denince aklına vurgu ve tonlama olmadan yapılan okuma gelmektedir. Bu yanlış düşüncede ilköğretimde yaptırılan okuma çalışmalarının da etkisi bulunmaktadır. Özellikle ilköğretim birinci sınıfta öğretmen tarafından öğrencilerin okuma düzeylerini belirlemek için yapılan okuma birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bunlardan en önemlisi öğrencilerin vurgu ve tonlamaya dikkat etmeden gelişigüzel okumasıdır. Diğer bir sorun da anlama eksikliğidir. Sesli ve hızlı yarış hâlinde okunan metinden öğrenci bir şey anlamamakta bu da onda kalıcı bir sorun yaratmaktadır. Bu nedenle sesli ve hızlı okumanın aynı zamanda anlayarak, vurgu ve tonlamaya dikkat ederek okuma olduğu unutulmamalıdır.

2.12.4. Sessiz Okuma

Konuşma organlarını kullanmadan, metnin anlamının, göz ve zihin ilişkisi kurarak kavranmasıdır. Sessiz okuma her zaman her kademedede başvurulan bir

yöntemdir. Sesli okumaya oranla metnin anlamını daha hızlı kavrama imkanı sağlar.

Sesli okuma ancak okuma becerisi kazanıldıktan sonra öğrenilebilir. Bu da zaman isteyen bir uğraştır ve sık sık alıştırmayı gerektirir. Bu yüzden ilköğretim ilk kademede olan öğrencilerin sessiz okumaya ancak bir kaç yıl sonra geçebildikleri görülür. Sessiz okuma yaşamın her alanında insanların kullandıkları bir yöntemdir.

Bireysel anlamda düşünülürse örneğin yatmadan önce yatakta okunan kitaplar, gazete okumaları, ders kitapları okumaları gibi eylemler sessiz okuma yöntemi ile gerçekleştirilir. Sessiz okumada karşılaşılan mırıldanarak okuma eğer vaktinde müdahale edilmezse bir alışkanlığa dönüşür.

Mırıldanarak okuma alışkanlığı küçük yaşlarda okul sıralarında başlar, yaş ilerledikçe düzeltilmesi zor bir alışkanlık hâline gelir. Yanlış okuma tarzı olarak kabul edilen mırıldanarak okumaya eğer aile gereken zamanda müdahale etmezse bu kalıcı hale gelebilir. Bu yüzden okurun sessiz okuma konusunda ikna edilmesi, kusurun farkına varılması ile işe başlanır. Bu alışkanlığın önüne geçmek için hızlı ve etkin okuma becerisinin kazanılması sağlanmalıdır.

Sessiz okumaya ilköğretim birinci sınıfta yer verilmemelidir. Daha çok bu aşamaya ikinci ve üçüncü sınıfta yavaş yavaş geçilmelidir. Dördüncü ve beşinci sınıfta uygulamalı olarak geçilmelidir. Sessiz okuma, öğrencinin kendi kendine okuyup öğrenmesine, bağımsız çalışmasına, zamanını ve gücünü daha iyi kullanmasına katkı sağlamaktadır. Zamandan da tasarruf sağlaması açısından önemlidir.

Modern eğitim yaklaşımlarının sessiz okumaya ne kadar önem verdiği göz önüne alınırsa toplumumuzda da sessiz okuma yönteminin geliştirilmesine daha çok önem verilmelidir.

2.12.5. Paylaşarak Okuma

"Paylaşarak okuma, bir metnin çeşitli bölümlerinin öğrenciler ve öğretmen

arasında paylaşarak sesli olarak okunması işlemidir. Öğrencilerin okuma becerilerini geliştirmelerine önemli katkılar sağlamaktadır. Öğrencileri okuma konusunda cesaretlendirmekte, okumaya güdülemekte ve okuma zevki vermektedir" (Aktaş ve Gündüz, 2003, 27).

Özellikle Türkçe ders kitaplarında karşılıklı konuşmaların olduğu metinler ya da şiirler buna güzel örnek oluşturabilir. Öğretmen de öğrencilerle birlikte okumayı gerçekleştirirse iki taraf arasında yoğun bir etkileşim sağlanabilir. Böylece kendine güven duyan ve başarmanın mutluluğunu duyan öğrenciler artacaktır.

Bir grup üyesi olarak öğrencinin okuma ve dinleme becerilerini geliştirmesine, önemli bilgiler edinmesine yardım etmektedir. Bunun yanında öğrenciler, zihinsel becerilerini zenginleştirmekte ve seslerle harfler arasındaki ilişkileri pekiştirmektedir.

2.12.6. Bağımsız Okuma

Bu çalışma, serbest okuma ya da tek başına okuma olarak da adlandırılmaktadır. Bu çalışmaların amacı okumanın alışkanlık haline getirilmesidir. İyi planlanan bağımsız okuma çalışmaları, öğrencinin kendine güvenmesini, tek başına bir şeyler yapabilmesini sağlar, okuma becerilerini geliştirir, okumada akıcılığı sağlar, kelimeleri ve kelimelerin anlamlarının hatırlamasını kolaylaştırır.

Öğrencilerin ilgilerini çeken metinler kullanılarak bu okuma yöntemi gerçekleştirilirse daha verimli olabilir. Gelişimin aşamalarına göre kişinin zevkleri ve beğenilerinin de geliştiği düşünülürse herkesin okuyacağı kitap ya da okuma metni farklı olacaktır. Bu bireysel farklılıkların belirlenmesinde de etkili bir yöntemdir. Böylece sınıf içinde öğretmen öğrencilerinin en çok nelerden hoşlandığını ya da nelerden zevk alarak okuduğunu görebilir.

Okuma çalışmaları yapıldıktan sonra mutlaka sınıfta konu hakkında tartışma yapılmalı ve öğrencilerin okudukları hakkındaki düşüncelerini açıklamaları sağlanmalıdır. Öğrencileri yönlendirerek ve yardımcı olarak okudukları metni ya da

kitabı kendi cümleleriyle ifade etmeleri istenmeli, konuyla ilgili sorular sorarak bilgileri yoklanmalıdır.

2.12.7. Toplu Okuma

Bir yazının, bir metnin tamamının veya bir bölümünün, sınıfta bir grup öğrenciye okutturulmasıdır. Toplu okuma, sesli okuma ve grup çalışmalarında zaman zaman başvurulan bir yöntemdir. Sözcükleri doğru söylemek ve vurgulamak; noktalama işaretlerini yazarın kullanma amacına uygun olarak yorumlamak ve özellikle şiirde ahengi sağlamak için grup okumasından yararlanılır.

Toplu okumanın çeşitli faydaları vardır. Her şeyden önce öğrencinin sınıfın ritmine uyarak okumasını sağlar. Böylece her birey sesini kontrol etmeyi ve etkili bir şekilde kullanmayı öğrenir. Okunacak metin, daha iyi verim alınabilmesi için önce öğretmen tarafından okunmalı, daha sonra en uygun şekilde öğrencilerin okunmasını sağlanmalıdır.

Toplu okuma öğrencilerin derse daha etkin olarak katılmalarını sağlar. Bu okuma yöntemi en çok şiirlerde uygulanır. Bazen de sözcüklerin doğru telaffuzlarının öğretilmesinde kullanılır.

2.12.8. Güdümlü Okuma

"Bu tarz okuma sınıfta önceden belirlenen bir metnin yahut kitabın bir bölümünün, öğretmenin gözetiminde, sorulu cevaplı ve açıklamalı olarak okunmasıdır" (Aktaş ve Gündüz, 2003, 28).

Bu tür metinler sınıfta okunmadan önce öğretmen tarafından incelenmeli, sınıfta okunması uygun olmayan ve öğrencilerin doğru zihinsel ve ahlaki gelişimlerini zedeleyecek bölümler çıkartılmalıdır. Vurgulanmak istenen, üzerinde durulan paragraflar, cümleler, sözcükler işaretlenmeli; onların metin içindeki işlevlerine göre sorular hazırlanmalıdır. Öğretmen hazırlıklı olmalı, aksi hâlde öğrencilerden gelecek zor

sorularla karşılaşabilir.

Güdümlü okuma yöntemi kullanılırken metin önce öğretmen tarafından öğrencilere okunmalıdır. Daha sonra öğrencilerin konu ile ilgili sorular sorması sağlanarak metin kavratılmaya çalışılır.

Ancak her okuma yöntemi gibi bu yöntem de çok sık uygulanmamalıdır. Diğer okuma yöntemleriyle birlikte uygulayacağı zaman önceden tespit edilerek yapılmalı ve üç-dört ders saati uygulanmalıdır. Yılda birkaç kitap bu yöntemle okunabilir. Okuma yapılacağı zaman hep aynı türden değil de farklı türlerden metinler seçilmelidir. Örneğin bir roman, hikaye, şiir ya da herhangi bir konudaki bilimsel bir makale bu yöntemle okunabilir. Böylece dolaylı olarak da öğrencilere farklı türdeki metinlere nasıl yaklaşılacağı ve ne şekilde inceleme yapılacağı kavratılmış olur. Metinlerdeki olaylara, kahramanlara ve çeşitli tasvir unsurlarına vb. dikkat edilerek okuma çalışması yapılmalıdır.

2.12.9. Eleştirel Okuma

Eleştirel okuma, okunan metin ile ilgili yorumlar, değerlendirmeler yapabilmektir. Okuma sürecinde anlama ve doğru değerlendirmeler yapabilmek için yorum çok önemlidir. Eğer okur, okuduğu şeyi hemen kabul etmeden önce sorguluyorsa okuduğunu eleştirebiliyor demektir. Eleştirel okumanın ne olduğunu daha iyi anlayabilmek için önce eleştiri ve eleştirel okumayla ilgili birtakım konulara değinmek faydalı olacaktır.

2.12.9.1. Eleştiri Kavramı ve Niteliği

Eleştiri, bir edebiyat veya sanat eserini çeşitli yönleriyle inceleyip açıklamaya ve değerlendirmeye eleştiri denir. Eleştiri özellikle yazınsal metinlerin incelenmesinde sıkça kullanılan bir yöntemdir. Bir sanat eserini incelerken eseri tüm yönleriyle açıklamak, olumlu ya da olumsuz yönlerini belirtmek, yazarın üslubunu değerlendirmek ya da eser hakkında fikir beyan etmek için eleştiri yöntemi kullanılır. Eleştiri yalnızca

bir edebi metin üzerinde değil, aynı zamanda herhangi bir yazılı metin üzerinde de uygulanabilir. Eleştiride amaç eserin güçlü ya da zayıf yönlerini belirleyerek hem okuyucunun metni daha iyi anlamasını sağlamak hem de düşünme becerilerini geliştirmektir.

Eleştiri diğer sanatlardan ayrı bir sanattır ve bu sanatla bilimsel olarak uğraşan kişiye de eleştirmen denir. Eleştirmen fikirleriyle hem topluma hem de yazara yol göstermekle yükümlüdür. Bu amaçla bilimsel olarak yapılan, tamamen nesnel olan eleştirilerin eğitime katkısı gözardı edilemez. Sanat ve edebiyat ürünlerinin yanı sıra diğer bilimsel ürünlerin de tarafsız olarak değerlendirilmesi her zaman mümkün olmayabilir. Çünkü yazar yazdıklarının etkisinde kalabileceği gibi okuyucu da okuduklarının etkisinde kalabilir ve metni öznel bakış açısıyla değerlendirir. Eleştiri bu anlamda bilimsel çalışmalarda ciddiyle ele alınmalıdır.

2.12.9.2. Eleştirel Düşünme

Düşünme, TDK'nin sözlüğünde zihinden geçirmek; göz önüne getirmek; bir sonuca varmak amacıyla inceleme; karşılaştırma ve oradaki ilgilere yararlanma gibi zihin işlemlerden geçirmek, muhakeme etmek, zihin ile arayıp bulmak, bir şeye karşı ilgili ve titiz davranmak, tasarlamak, hatırına getirmek, değerlendirmek, ayrıntılarını incelemek anlamlarına gelmektedir. Düşünme zihinsel etkinliğin bir ürünüdür. İnsan yaşamın her alanında düşünme yetisini kullanır. Düşünme, insanı diğer varlıklardan ayıran temel özellikleridir. Yüzyıllardır insanoğlu ancak düşünceleriyle düşüncelerini uygulamasıyla var olabilmıştır.

Düşünme derin bir zihinsel işlem gerektirir. Bunun için özellikle öğretmenlerin öğrencilere düşünme becerilerinin kazandırılmasındaki rolleri göz ardı edilmemelidir. Modern eğitim anlayışlarından olan yapılandırıcı yaklaşıma göre de eğitim süreci boyunca öğretmen öğrencilerin dil, sosyal ve zihinsel becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olmalıdır. Gerek dersteki etkinliklerle gerek ders dışı etkinliklerle öğrencilerin gerçek yaşam durumlarıyla karşılaştırılması ve bu gibi durumlarda neler yapabileceklerini düşünmeleri sağlanmalıdır. Öğrenciler daha önceden hiç

karşılaşmadıkları bir problemle yüz yüze gelince bocalayabilirler ve kararsızlık yaşayabilirler. Bunun için çeşitli öğretim yöntem ve teknikleri de kullanılarak öğrencilerin her duruma çözüm üretebilecek ve zihinsel becerilerini etkili bir şekilde kullanabilecekleri eğitim-öğretim ortamları düzenlenmelidir. Öğretmenler bu aşamada yol gösterici olmalıdırlar. Öğrencilerin zihinsel becerilerini ve düşünme kapasitelerini geliştirmek için düzenlenecek olan eğitim-öğretim durumları da her öğrencinin eğitim seviyesine, hazırbulunuşluğuna, yaşına ve cinsiyetine uygun olmalıdır. Öğretmenler öğrencileri ulaşamayacakları hedeflerle yüz yüze getirerek onların heveslerini kırmamalı, aksine ulaşabilecekleri ve öz güvenlerini geliştirebilecekleri eğitim-öğretim yaşantıları sunmalıdırlar. Eğitimde her alanda üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biri olan "düşünme" ve hatta "eleştirel düşünme" kazanılması gereken temel beceri olarak açıklanmalı ve öğrenciler tarafından amaç haline getirilmesi sağlanmalıdır. Bu aşamada yapılabilecek en güzel şey, öğretmenin düşünme sürecini öğrencilerle birlikte hazırlaması ve sürekli etkileşim halinde olmasıdır. Yapılan etkinlik sadece ders kitaplarındakilerle sınırlı olmamalı öğretmen, değişik materyaller de kullanarak eğitimi daha verimli hale getirmeli aynı zamanda eğitim-öğretim sürecine öğrencinin de aktif olarak katılmasını sağlamalıdır.

Eleştirel düşünme becerilerinin bireylere etkili bir biçimde kazandırılması eğitimin uzun dönemli bir amacıdır. Bütün öğretmenler öğrencilere eğitim programları aracılığıyla eleştirel düşünmeyi öğretebilmelidir.

"Eleştirel düşünme, başlangıç olarak, Glaser'in 1940'lı yıllarda eleştirel düşünmenin geliştirilmesi deneyimi ve geliştirdikleri Watson-Glaser eleştirel testine kadar uzanmaktadır. Eleştirel düşünme hakkında en kapsamlı ve sistematik düşünme ögelerinden oluşur. Paul'e göre, özgür bir toplumun oluşturulması için eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması eğitimin temeli olmalıdır" (Akınoğlu, 2003, 12).

Eleştirel düşünme, sorgulayıcı bir yaklaşımla konuları inceleme, yorum yapma ve karar verme becerisidir. Metindeki sebep-sonuç ilişkilerini bulma, yine metindeki benzerlik ve farklılıkları yakalama, çeşitli kriterleri kullanarak sıralama yapma, verilen bilgilerin doğruluğunu, geçerliliğini belirleme, analiz etme, değerlendirme ve çıkarımda bulunma gibi alt becerileri içerir.

"Okuma yalnızca bilgi edinmede, kafamıza takılan soruların yanıtını bulmada ya da başkalarının yaşantı ve deneyimlerini paylaşmada kullandığımız bir araç değildir. Davranış ve düşünüş gücümüzü de besler, geliştirir. Çünkü bir yazıyı okurken belirli bir iletişim konumuna gireriz" (Özdemir, 2005, 19).

Hangi metin olursa olsun hepsi insanı okunmaya başlandığı andan itibaren kendi içine çeker ve düşünce dünyasına hükmeder. Zihinsel becerilerin harekete geçmesiyle okunan netin ve okuyucu arasında bir iletişim söz konusu olur.

Dolayısıyla okuma, sağladığı tüm faydaların yanında aynı zamanda eleştirel düşünme gücümüzü zinde tutan ve onu besleyen bir etkinliktir. Okumak ya da okumayı öğrenmek demek sadece okur-yazar olma durumu değil, aynı zamanda etkin bir okuyucudan beklenen zihinsel etkinliklerin de yerine getirilmesini gerektiren bir amaç içerir. Bu nedenle eleştirel düşünme çağdaş toplumlarda ancak başarılı bireylerin yerine getirebileceği çok yönlü bir eylemdir. Güçlü bir eleştirel düşünceye sahip olunabilmesi için çok okunması ve okunanların yaşamda hissedilmesi gerekir.

Eleştirel düşünmenin beş ana kuralı bulunmaktadır. Bunlar tarafsız ve bilimsel bir değerlendirmenin yapılabilmesi için şarttır. Bu özellikler kısaca şunlardır:

i. *Tutarlık*: Eleştirel düşünen, düşüncedeki çelişkileri fark etmeli, bunları ortadan kaldıracak şekilde davranmalıdır" (Akınoğlu, 2003, 13).

İnsan yaşadığı dünyada her gün sayısız olayla karşılaşmaktadır. Buna ek olarak iş hayatının ya da içinde bulunduğu eğitim-öğretim yaşamının getirdiği sorumluluklar, her geçen gün artan bilgilerin çokluğu vs. insanın yaşadığı tüm olaylar hakkında birtakım değerlendirmelerde bulunmasını zorunlu kılmaktadır. İnsan her zaman karşılaştığı olayları olduğu gibi kabullenmemeli, sorgulamalı ve doğruluğu isbat edilen kadar şüpheci bir yaklaşım içinde olmalıdır.

ii. *Birleştirme*: Eleştirel düşünen, düşüncenin, bütün boyutları arasındaki ilişkiyi

kurabilmedir (Akınoğlu, 2003, 13).

Birey okuduğu metindeki dűşünceleri irdelemeli, sorgulamalı, neden-sonuğ ilişkilerini, amaç-sonuğ ilişkilerini tespit etmelidir. Bu, hem metnin daha iyi anlaşılmasını hem de eleştirel dűşünme becerisinin kullanılarak geliştirilmesini sağlar. Neden sonuğ ilişkilerinin tespiti, bir metinde dűşüncenin daha iyi analiz edilmesini sağlar aynı zamanda, diğer yöntemlerin de kullanılmasıyla beraber dűşünce ufkunu genişletir.

iii. "*Uygulayabilme*: Eleştirel dűşünen, dűşüncelerini bir model üzerinde uygulayabilmelidir" (Akınođlu, 2003, 14).

Bir kişinin eleştirel bir yapıya sahip olduğunu söylemesi ya da eleştirel dűşünce üzerinde yoğunlaşması yeterli değildir. Aynı zamanda söylediklerini uygulanabileceği bir ortam da hazırlamalıdır. Özellikle okullarda öğretmenler bu konuda ellerinden geleni yaparak öğrencilere yardımcı olmalıdırlar. Öğrencilere sadece eleştirel dűşünme becerilerine sahip olmaları gerektiği telkininde bulunmak yerine onlara bunu yapabilme fırsatı sağlayacak ortamlar sunmalıdırlar. Bunun için tartışma ortamları, münazara grupları, beyin fırtınası vb. gibi öğretim yöntem ve tekniklerinden sık sık yararlanılmalıdır. Aynı zamanda öğrencilerden okudukları ile ilgili geri bildirimlerde bulunmaları ve metinleri ya da herhangi bir eğitim durumunu tüm yönleriyle beraber açıkça değerlendirmeleri istenmelidir. Ancak bu şekilde öğrenciler eleştirel dűşünme becerilerine sahip olabilir. Aksi halde dűşündüğünü söylemekten çekinen, sıkılgan ve utangaç bir bireyin eleştirel yapıya sahip olması beklenemez.

iv. "*Yeterlilik*: Eleştirel dűşünen birey, deneyimlerini ve ulaştığı sonuçları gerçekçi bir temele dayandırabilmelidir" (Akınoğlu, 2003, 14).

Birey eleştiri yaparken birtakım hususlara dikkat etmelidir. Bunlardan bir tanesi de dűşüncesinin gerekçesi olması ve ispatlanabilirliğidir. Sadece olasılıklara ya da varsayımlara dayanarak bir konuda kesin yargıya varılamaz. Örneđin herhangi bir edebi metin hakkında değerlendirmede bulunulacaksa yapılan değerlendirmeler ve eleştiriler, kesinlikle başka araştırmacıların görüşleriyle desteklenmeli ya da olabildiğince fazla

kaynak taranmalıdır. Aksi halde bilimsel geçerliliği ya da yeterli desteği olmayan bir fikir ciddi bir eleştiri olarak kabul edilemez.

v. "*İletişim Kurabilme*: Eleştirel düşünen, düşünceleri arasındaki ilişkiyi, etkili bir iletişimle, anlaşılır bir biçimde paylaşabilmelidir" (Akınoğlu, 2003, 14).

Yapılan eleştiriler ancak başkalarıyla paylaşılabilirse anlam kazanır. Bir kişinin bir konuda yaptığı olumlu ya da olumsuz değerlendirmeler kesinlikle paylaşılmalı ve diğer bireylerle fikir alış-verişinde bulunulmalıdır. Örneğin herhangi bir edebi metindeki olumlu ya da olumsuz noktalar tesbit edildikten sonra yazarla iletişime geçilerek dönüt verilmelidir. Bu hem onun yaptığı çalışmasını başkalarının bakış açısıyla değerlendirmesini sağlar hem de eksik ya da hatalı kısımların telafisine olanak verir.

Eleştirel düşünme de çok karmaşık zihinsel süreçlerden oluşmakla birlikte beş temel özelliğe sahiptir:

1) Eleştirel düşünme esnasında aktif olmak gerekir: Eleştirel düşünme sırasındayken zeka, bellek ve bilişsel beceriler aktif olarak kullanılır. Aktif olan kişi de olayların dışında kalmaz, sorgulama sürecinde ve değerlendirme esnasında bireysel olarak olayların merkezinde yer alır. Kendi kararlarıyla harekete geçer ve çözüm üretmeye çalışır.

2) Eleştirel düşünme, bağımsız olmayı gerektirir: Eleştirel düşünme esnasında kişinin başka görüşlerin tesirinde kalmadan kendi düşüncesini özgür iradesiyle sergilemesi önemlidir.

3) Eleştirel düşünme yeni düşüncelere açık olmayı gerektirir: basmakalıp düşüncelere bağlı kalan, yeniliklere kapalı bireylerin eleştirel düşünmesi ve özgürce karar verebilmeleri düşünülemez.

4) Eleştirel düşünmede düşüncenin nedenleri ile birlikte sunulması önemlidir. Eleştirel düşünen kişi ortaya attığı düşüncenin nedenlerini ve delillerini açıklayabilmeli, nedenini açıklayamadığı ve delil gösteremediği düşünceleri savunmamalıdır.

5) Eleştirel düşünme, belirli bir plan ve programı gerektirir. Birey, neyin sebep, neyin sonuç olduğunu, nelerin delil olarak kullanıldığını, hangi düşüncelerin temel, hangilerinin destekleyici olduğunu açıklayabilmelidir.

2.12.9.3. Eleştirel Düşünen Bireyin Özellikleri

Eleştirel okumanın temel amacı sadece bir okur-yazarlık değil aynı zamanda anadilinin bütün inceliklerine dikkat ederek belli alanlarda araştırmacı, üretken ve yaratıcı düşünceye açık, eleştirici bir aydın yetiştirmektir.

“Eleştirel okuma, okunan metin ile ilgili yorumlar, değerlendirmeler yapabilmektir. Okuma sürecinde yorum çok önemlidir. Eğer okur, okuduğu şeyi sorguluyorsa okuduğunu eleştirebiliyor demektir. Eleştirel okuma, metinle iletişimsel bir etkileşim içine girmez” (Arıcı, 2008, 29).

Eleştirel düşünebilme becerisi her insanın kazanması gereken temel becerilerden bir tanesidir. Her birey temelde farklı düşünme becerilerine sahiptir. Gerçekçi ve tarafsız bir dünya görüşüne sahip olabilmek için gerekli olan zihinsel beceriler ve bireysel farklılıklar, eleştirel düşünmenin öğretilmesi için eğitim programlarının temel hedeflerinden biri olarak eğitim ve öğretim sisteminde ele alınmaktadır.

Eleştirel düşünebilen bireylerin sahip olması gereken birtakım özellikler vardır. Bu özellikler şöyle sıralanmaktadır:

- Metnin düşünce ve duygu yapısını oluşturan öğeleri ayırabilmeli, yazarın amacını kestirebilmelidir.
- Okunan metnin yazı türünü (makale, köşeyazısı, deneme, eleştiri, öykü vb.) belirleyebilecek durumda olmalı ve okurken bunu kavrayabilmelidir.
- Yazarın seçtiği konuya karşı takındığı tutumu (eleştirici, yargılayıcı,

iğneleyici vs.) metnin dil ve anlatım özelliğinden çıkarabilmelidir.

- Metnin kendi içinde yer alan anahtar kavramları, cümleleri, paragrafları ve bunların birbirleriyle ilişkisini araştırıp bulabilmelidir. Bu konuda neden-sonuç ilişkisi içeren cümleler faydalı olacaktır.

- Yazarın başvurduğu anlatım biçimlerini, düşünceleri geliştirme yollarını metin içinden seçebilmelidir.

- Algılanamayan ya da metinde yeterince açıklanmamış düşüncelere karşı eleştirel bir tutum takınabilmelidir.

- Öğrenme amaçlı soruların yanıtını metinlerde bulabilmeli; belirli bir konuda bilgi toplayabilmek için metinlere başvurmasını bilmelidir (Arıcı,2008, 30).

Bütün bu özelliklere sahip bireyler eleştirel okuma becerisine sahip olup okumadan en iyi verimi alabilen bireylerdir. Her birey okuma çalışması sırasında bu özelliklere dikkat etmelidir. Okunanların kalıcılığının sağlanması, bilgilerin zihne iyice yerleştirilmesi ve metnin mesajının doğru olarak algılanabilmesi için eleştirel okuma yönteminin uygulanması ve okurken buna dikkat edilmesi şarttır.

Her toplumun sosyo-kültürel, ekonomik vs. özelliklerinin farklı olduğu düşünülürse her bireyin yetiştiği topluma uyum gösterdiği gerçektir. Dolayısıyla her toplum kendi içinde yetişen bireylerin düşüncelerine, yaşayışına hatta inançlarına etki eder. Yaşanan olaylar ve bireylerin beklentileri toplumdan topluma bu yüzden farklılık gösterir. Doğru ve sağlıklı karar verebilmek bu bakımdan bireylerin düşünceleriyle doğrudan etkilidir. Eleştirel düşünme için bireylerin eleştirel yaklaşımları önemlidir.

“Eleştirel okumanın insan hayatındaki yerini belirlemeye çalışanlar, onun daha çok bizim dışımızdaki insanların dünyasına götürüp onların deneyimlerinden yararlanmamızı sağlayıp saplantıların her türlüünden kurtaran ve böylece bizi özgür bir insan kılan gücüne dikkat çekerler” (Aktaş ve Gündüz, 2008, 31).

Okunan her roman, hikaye, şiir ya da herhangi bir edebi metin kişinin düşünce

dünyasını geliştirmesi ona yaşamın farklı alanları hakkında bilgi sunması açısından önemlidir. Öğrenilen her yeni bilgi insana farklı bilgiler sunmakla kalmaz aynı zamanda farklı düşünme olanakları da sağlar. Bu bakımdan eleştirel okuyucu kimliğine sahip bireyler okudukları metinlere eleştirel yaklaşabilmeli ve metinleri tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirebilmelidir. Her okuyucu eleştirel okuyucu olarak kabul edilemez. Eleştirel okuyucu sayılabilmemenin de birtakım ölçütleri vardır. En azından okuyucudan bu ölçütlere uyması beklenir. Genel olarak bu özellikler şunlardır:

- Okuyucu okuduğu metnin türünü ayırt edebilmelidir. Bu eleştirel okuyucu olmanın en önemli şartlarından birisidir. Okur, okuduğu metnin türünü tespit ederek ona göre bir okuma amacı oluşturmalıdır. Aksi halde her metni aynı tarzda okuyan bir kişi bunlardaki anlam inceliğine varamayacak, yazarın mesajını net bir şekilde alamayacaktır.

- Okuyucu okuduğu metindeki dil ve anlatım özelliklerine, anlam inceliklerine, söz sanatlarına hakim olabilmeli ve dilin zenginliklerini okurken fark edebilmelidir. Böylece bir şiir ile bir düzyazı arasındaki farkı hem anlam olarak hem de mesaj olarak daha kolay kavrayacaktır. Dil ve anlatım özellikleri aynı zamanda bir metinde yazarın tutumunu da ifade etmesi açısından önemlidir.

- Eleştirel okuyucu kimliğine sahip bir birey metinde geçen kelimeleri, yan anlamlı sözcükleri, söz sanatlarını, neden-sonuç, amaç-sonuç ilişkili cümleleri, kelime ve kelime gruplarını, bunların birbirleriyle ilişkilerini tespit edebilmelidir.

- Metnin giriş, gelişme, sonuç bölümlerini ayırt edebilmeli ve yazarın metindeki tutarlılığını ortaya koyabilmelidir.

Anlamsal olarak çelişkili ifadeleri bulabilmeli ve bunlara karşı eleştirel yaklaşımını sergileyebilmelidir.

Eleştirel niteliklere sahip bir okuyucu okuduğu metinde bu ve benzeri özellikleri de göz önünde bulundurarak metni incelemeli, metnin eksik gördüğü yerlerde de fikrini açıkça söylemekten geri kalmamalıdır. Eleştirel düşünme gücüne sahip bireyler sabırlı, meraklı ve sorgulayıcı olmalıdır. Olaylara bilimsel bir bakış açısıyla ve tamamen kendi duygularından arınarak tarafsız olarak yaklaşır. Sistemli ve planlı olarak ilerler. Doğru

sonuca ulaşmak için çaba sarf eder; aynı zamanda sabırla ilerler. Okuduğu metin karşısında sorgulayıcı bir tavır takınır, bıkmadan, yılmadan ve azimle sonuca ulaşmaya çalışır. Düşüncelerinde dogmatik değil tam tersi esnektir, yeni bilgi ve bulgular karşısında fikrini değiştirebilir. Eleştirel düşüncelere sahip bireyler okumayı zevkle sürdürürken bilgilerini metni daha iyi anlamada ve yorumlamada kullanırlar.

Eleştirel düşünen bir birey ayrıca şu özelliklere sahip olmalıdır:

Edebiyat ve sanat alanındaki gelişmeleri yakından takip etmeli, eksik olan noktalarda kendini yetiştirerek bu eksikliği kapatmaya çalışmalıdır. Bilgisinin ya da kendi sınırlarının farkında olmalıdır.

Eleştirel kimliğe sahip bireylerde olması gereken en önemli özelliklerden birisi de bireylerin sorgulayıcı bir tavır takınmalarıdır. İstekli, öğrenmeye karşı meraklı ve yeni değerlere açık olmalı, belirli görüş ve düşüncelere saplanıp kalmamalıdır. Aksi halde bilgilerinin doğruluğunda yanılacak ve bu da onun bilimsel bakış açısından ayrılmasına neden olacaktır. Sadece kendi bakış açısıyla değil, başkalarının bakış açısıyla da düşünebilmeli, kendi düşüncelerine körü körüne bağlanıp kalmamalıdır. Eleştirel düşünen birey akıl yürütme yöntemlerini kullanarak rasyonel sonuçlara ulaşabilmeyi bilmelidir. Eleştirel düşünen bireylerin, okuma metinlerine yaklaşımı elbette normal okuyuculardan farklı olacaktır. Tutarlılık, doğruluk, nesnellik, kanıtlanabilirlik vs. gibi özellikler dikkate alınarak okuma metinleri eleştirel düşünme gücüne sahip bireyler tarafından kullanılmalıdır. Empati yetenekleri gelişmiş olmalıdır. Kendilerini başkalarının yerine koymasını bilerek doğru karar vermeye çalışmaları gerekir. Ayrıca eleştirel kimliğe sahip bireyler için gerçek her şeyden önemlidir. Varsayımlarla hareket etmezler ve farklı düşünceleri de araştırarak en doğru sonuca ulaşmaya çalışırlar.

2.12.9.4. Eleştirel Düşünme Nasıl Kazanılır?

Yazma nasıl zamanla geliştirilen bir etkinlikse aynı şey okuma için de geçerlidir. Hiçbir birey okumayı öğrendiği gibi eleştirel okuma becerisine sahip değildir. Bu ancak zamanla geliştirilen ve bireylere kazandırılan bir etkinliktir. Bunda geçmiş yaşantıların etkisi olduğu gibi kişinin tecrübelerinin ve bilgi birikiminin yanı sıra yetiştirilme

tarzının da etkisi vardır.

“Eleştirmenler, eleştirel okumayı öğrenmeyi başlı başına bir öğretim etkinliği olarak kabul ediyorlar. Onlara göre bu tarz okumayı öğrenme, birbiri ile ilgili anlamlı ilişkiler üzerine düşünme, bunları kavrama ve bu bağlantılardan doğan soru ve meseleleri görme yeteneğidir” (Aktaş ve Gündüz, 2008, 33).

Eleştirel okuma becerisinin kazanılması için önce eleştirci bir kafaya sahip olmak gerekir. Bu ise iki şekilde kazanılır:

1. Öğrenciye okuma sevgisini ve alışkanlığını kazandırma,
2. Ders programlarını düşünceye ağırlık verecek şekilde düzenleme.

Bu konuda ailelere ve öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Sağlıklı düşünme gücüne sahip bireylerin yetişmesi için önce ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve çocuklarına eleştirel düşünme özelliğini kazandırmaları sağlanmalıdır. Bunun için özellikle çocukların çok soru sordukları, merak ederek ve sorular sorarak öğrenmeye çalıştıkları 2-4 yaş aralığı çok önemlidir. Bu dönemde aileler eğer çocuklarının beklentilerine ve sorularına yapıcı yaklaşarak onları bilinçlendirmeye çalışırlarsa kendine güveni yüksek bireyler yetişebilir. Aksi halde öz güveni eksik, soru sormaktan ve eleştirmekten çekinen, düşüncelerini açığa vuramayan bireyler yetişecektir. Öğrencilere eleştirel düşünme becerisini kazandırabilmek için yapılabilecek birtakım etkinlikler vardır. Bunları Akınoğlu (2008) genel olarak; bilgiye göz atmak (tanımlama ve etiketleme), benzerlikleri ve farklılıkları belirlemek (karşılaştırma/bağlantı kurma), genel temayı ve ilişkileri bulma (sınıflandırma/bütünleştirme/öz özetleme), şimdi ne yapıyoruz? (sonuç çıkarma), uygulayabilme, yeterlilik ve iletişim kurabilme olarak çeşitli başlıklar altında incelemiştir.

1. Bilgiye göz atmak (tanımlama ve etiketleme): öğretmen öğrencilere önlerindeki bilgiyi tanımlamalarını sağlayacak sorular sorar.

2. Benzerlikleri ve farklılıkları belirlemek (karşılaştırma/bağlantı kurma): Öğretmen öğrencilerin ellerindeki bilgiyi karşılaştırmalarını sağlayacak sorular sorar.

3. Genel temayı ve ilişkileri bulma (sınıflandırma/bütünleştirme/öz özetleme): öğretmen öğrencilere farklılıkları ve benzerliklerini buldukları bilgilerin sınıflandırılmasını sağlayacak sorular sorar.

4. Şimdi ne yapıyoruz? (sonuç çıkarma): öğretmen öğrencilere derste ne yapmaları istendiğini çözümlenmelerini sağlayacak sorular sorar.

5. Uygulayabilme: eleştirel düşünen, düşüncelerini bir model üzerinde uygulayabilmelidir.

6. Yeterlilik: eleştirel düşünen birey, deneyimlerini ve ulaştığı sonuçları gerçekçi bir temele dayandırabilmelidir.

7. İletişim kurabilme: eleştirel düşünen, düşünceleri arasındaki ilişkiyi, etkili bir iletişimle, anlaşılır bir biçimde paylaşabilmelidir.

Ayrıca bunların dışında yapılan birtakım etkinlikler de kişilerde eleştirel düşünme gücü geliştirebilir:

✓ Aileler ya da öğretmenler öğrencilere okumanın zevkli bir iş olduğu konusunda ikna etmeliler ve okuma alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olmalılar. Bunun için çocuklara yaşlarına uygun nitelikteki kitaplar okutturulmalı ve kitap okumadan zevk almaları sağlanmalıdır.

✓ “Öğrencilerin film, tiyatro, opera, bale, kitap fuarı, şiir günü, imza günü, konferans, panel, bilimsel tartışmalar gibi etkinliklere toplu olarak katılmalarını sağlamak ve intibalarını tartışmak, onlara eleştirel okur kimliğini kazandırmada başvurulacak faydalı bir faaliyettir” (Aktaş ve Gündüz, 2008, 34).

✓ Okuma etkinliklerinin karşılaştırılmalı yapılması da eleştirel okuma kimliği kazanılmasında etkilidir. Bu aynı konuda yazılmış iki eserin ele alınmasıyla olabileceği gibi farklı konularda yazılmış eserlerin karşılaştırılmasıyla da olabilir. Eserlerin dil ve anlatım, içerik, kurgu vb. yönlerinden değerlendirilmeleri sağlanarak bireylerde okuma

becerisi oluşturulabilir. Bu bakımdan öğrencilerin konuyla ilgili yaptığı çalışmalar zaman zaman pekiştirilerek okumanın zevkli bir hâle dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

✓ “Öğrencilere süreli yayın takip etme alışkanlığı kazandırmak. Bu sayede öğrenciler farklı yorumlara, yeni şiirlere ve söyleşilere kolayca ulaşabilirler.

Eleştirel okuyucu kimliği birdenbire kazanılmaz. Zamanla, çok okumayla, araştırmayla, okuduğunu yorumlamayla ve sabırla olabilecek bir işittir. Bu nedenle zamanla ve sabırla eleştirel okuyucu kimliği kazanılabilir.

2.12.9.5. Eleştirel Düşünmeyi Etkileyen Faktörler

Eleştirel okuma erken yaşlarda kazanılması gereken bir özelliktir. 21. yüzyılda bilgi çağında yaşanırken kişinin yaşadığı olaylara kayıtsız kalması ya da bilgileri sorgulamadan kabul etmesi düşünülemez. Her birey yaşadığı çağa uygun özellikleri bünyesinde barındırmak zorundadır. Aksi halde olaylar karşısında pasif bir durumda kalması onun topluma uyum sağlayamamasına neden olur. Eleştirel düşünmeyi etkileyen temelde birçok faktör vardır. Bunlar ailelerden kaynaklı olabileceği gibi kişinin kendinden ya da eğitim yaşamından da kaynaklanabilir. Eğitimin önce ailede başladığı göz önüne alınırsa ailelerin bu konuda en önemli kısmı oluşturdukları görülür. Çocuk gelişiminin önemi ailelerce kavranılmalı ve bu konuya gereken önemi vermeleri sağlanmalıdır. Çocuklar merak duygusuyla birlikte gelişir ve büyürler. Çevrelerini daha iyi anlamak ve tanımak için sorular sorarlar. Sorulan bu sorular aslında onlarda eleştirel kimliğin kazandırılmasında büyük öneme sahiptir. Bunu için ebeveynler çocuklarının sorularına yeterli ve tatmin edici cevaplar vermeliler. Aşağılayıcı ya da yargılayıcı şekilde verilen karşılıklar onlardaki soru sorma merakını köreltecek ve onların içine kapanık bireyler olmalarına neden olacaktır. Ebeveynler davranışlarıyla çocuklarına örnek olmak durumundalardır. Aksi hâlde büyüklerin her yaptığını bilinçaltına kaydeden çocuklar zamanı gelince onlar gibi davranacaklardır. Yani anne ve babaların olaylara eleştirel yaklaşımları, sorgulamaları, neden sonuç ilişkileri kurmaları önemlidir. Ailede çocuğa zaman zaman söz hakkı verilerek kendisinin ailenin bir üyesi olduğu hissi yaşatılmalı ve çocuğun kararlarına saygı duyulmalıdır. Hatta bazen küçük konularda onun verdiği kararlar uygulanabilir. Örneğin bir eşyanın yerinin değişiminde

ya da herhangi bir eşya alınırken vs. gibi küçük konularda bile çocuğun kararlarını uygulamak onun kararlarına saygı duymak eleştirel okuma ve eleştirel düşünmede önemli bir yer tutar. Aksi durumlarda baskın, sindirilmiş, içine kapanık, düşüncesini açıklayamayan, öz güveni eksik bireyler yetişecektir.

Okullarda ise öğretmenlere bu konuda büyük görevler düşmektedir. Öğretmenler yaratıcılığı geliştirici etkinlikler düzenleyerek bu konuda öğrencilere faydalı olabilirler. İlköğretimden başlayarak uzun bir sürece yayılan eğitim çeşitli bilgilerin yanında değişik etkinliklerden de oluşmaktadır. Yeterince önem verilmediği takdirde bilgiler sadece kuru bir yığın olarak kalacak, öğrenciye faydalı olamayacaktır.

“Öğrenciler iletişimsel ve açık bir atmosferde deneyimler yaşayıp yönlendirilmiş sorgulama ile kendi bilgilerinden anlamlar oluştururken öğrendiklerini çevrelerindeki dünya ile birleştirerek eleştirel düşünme becerilerini kullanırlar ve böylece düşünmenin temellerini oluştururlar” (Akinoğlu, 2008, 19).

Deneyimler önemslenmeli ve yeni yaşantılar kazandırma yoluyla eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması sağlanmalıdır. Öğrencilerin fiziksel, sosyo-kültürel özellikleri de eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörlerdendir. Öğrenciler ezberden çok eleştirel düşünmeye yönlendirilmelidir. Ezberlenen düşünceler kısa bir süre sonra unutulmaktadır. Çünkü yapılan sınavlardan sonra ezberlenen düşüncelerin çabucak unutulması da bundan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden okullarda ezberci eğitimden ziyade eleştirel düşüncenin kazandırılabilmesi ve yaratıcılığın ön plana çıkabileceği eğitim etkinliklerine yer vermek faydalı olacaktır. Düşüncelerin özgürce savunulabilmesi için bu tür etkinliklerin uygulanmasına ihtiyaç vardır. Zaman zaman uygulanan tartışma grupları, münazaralar vs. öğrencilerin hem yaratıcı düşünme becerilerini hem de eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini sağlar.

Kısaca eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler sıralanırsa başlıcaları şunlardır:

- _ kişilerin geçmiş deneyimleri,
- _ yetiştirilme şekilleri,
- _ inançları,

- _ sosyo-kültürel özellikleri,
- _ çevresiyle olan ilişkileri,
- _ doğuştan sahip olduğu merak duygusu,
- _ bilimsel tutumlar,
- _ tarafsız bakış açısına sahip olunması,
- _ sorgulayıcı yaklaşıma sahip olma vb. gibi özellikleri eleştirel düşünmeyi etkileyen başlıca faktörlerden sayılabilir.

Raths, Wasserman, Jonas ve Rothstein'e göre (akt. Kazancı, 1979, 48-49), eleştirel düşünme gücü aşağıda sıralanan etmenlerden olumsuz yönde etkilenmektedir:

- Öğrencinin ailesinden getirdiği etkilerin de altında öğretmenine aşırı bağımlı olması, öğretmenin öğrencisini kendisine bağımlı kılacak şekilde davranması,
- Öğrencinin, çeşitli nedenler yüzünden genellikle katı tutumlu bir birey olarak yetiştirilmesi,
- Öğrencinin, çevresinin etkisiyle dogmatik düşünce sistemine şartlandırılmış olması

Bunların dışında da ortaya çıkan birtakım nedenler eleştirel düşünmeyi olumsuz etkileyen faktörlerdendir:

- Öğrencinin kendini diğer arkadaşlarıyla kıyaslaması ve aşağılık duygusuna kapılmış olması,
- Bireyin, çevreden gelen etmenler nedeniyle, yeterince kavram geliştirememiş olması,
- Başkalarının özellikle ailenin, bireyin her yaptığını kontrol altına almak istemesi ve genellikle bireyin yerine düşünüp karar vermesi.

Ayrıca ön yargılar, değerler ve belli grup ve düşüncelerle özdeşleşmek de genel olarak, eleştirel düşünmenin niteliğini olumsuz olarak etkiler. Bu nedenle bireylerin eleştirel düşünebilmeleri için ön yargılardan, katı tutumlardan vazgeçmeleri ve yeni düşüncelere karşı esnek olmaları gereklidir. Belli bir düşünceye saplanıp kalmak bireylerin yanlış karar vermelerine neden olabilmektedir.

2.12.9.6. Eleştirel Düşünmenin Faydaları

İnsan doğuştan öğrenme merakıyla dünyaya gelir. Doğar doğmaz önce gözleriyle, konuşmaya başlamasıyla da sorarak dünyayı öğrenmeye çalışır. Eleştirel kimliği de ancak zamanla kazanabilir. İnsan eleştirel düşünme becerisiyle aydın kimliğine kavuşabilir. Avrupa’da yaşanan aydınlanma çağının temelinde de zaten insanların eleştirel düşünmeyle birlikte çevrelerine sorgulayıcı bir tavırla yaklaşmalarından kaynaklanır. Bilginin hazır alınması yerine oluşturulması ve sorgulanması insanlığı cehaletin pençesinden kurtarmıştır.

“Okuma, yalnızca bilgi edinmede, kafamıza takılan soruların yanıtını bulmada ya da başkalarının yaşantı ve deneyimlerini paylaşmada kullandığımız bir araç değildir. Davranış ve düşünüş gücümüzü de besler, geliştirir. Çünkü bir yazıyı okurken belirli bir iletişim konumuna gireriz” (Özdemir, 2005, 19).

Yaşanılan çağda eleştirel düşünmenin önemi daha iyi anlaşılmıştır. Eğitim sisteminde yapılan değişiklikler, klasik anlayıştan yapılandırmacı anlayışa geçilmesi de aslında bunun göstergesidir.

Her birey, temelde farklı duygu ve düşüncelere sahiptir. Bireysel farklılıklar denilen eğitimdeki bu anlayış, eleştirel düşünme becerisi üzerinde de etkilidir. Dil becerilerinin ve bilişsel becerilerin geliştirilmesinde eleştirel düşünme ne kadar önemliyse sosyal becerilerin geliştirilmesinde de o kadar önemlidir. Türk Milli Eğitiminin amaçları arasında da yer alan eleştirel okuma ve eleştirel düşünme eğitim sürecinde bireylerin gelişimleri için çok önemlidir.

“Türk Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan genel ve özel hedefler ile eleştirel düşünmenin içeriğinin örtüştüğünü belirterek, özgür ve demokratik bir topluma dönüşmede, günümüz bilgi teknolojisinin bireylerin kullanımına sunduğu bilgi miktarı ve çeşitliliği karşısında eleştirel seçimler yapabilmeleri için öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini kazanmış olarak okuldan mezun olmaları gerektiğini belirtmektedir” (Akınoğlu, 2003, 18).

Eleştirel düşünme becerisi yaşamın her alanda kullanılacağından erken yaşlarda bireylere kazandırılması gereklidir. Bunun için neden ve niçinler öğrenci tarafından sorgulanmalı, düşünceler arasında anlamlı ilişkiler kurulmalıdır. Eleştirel okuma kişide bilişsel özelliklerin en üst seviyeye çıkmasına yardımcı olur. Yapılan değerlendirmeler, düşünme gücünü kullanılması, olaylar ya da durumlar arasında analiz-sentez ve değerlendirmeler yapılması bilişsel gelişime katkı sağlar. Uzun yıllar uygulanan yanlış eğitim politikaları, eleştirel düşünmeye yeterince önem verilmemesi, ezberci eğitimle bireylerin yetiştirilmesi vb. nedenlerle eleştirel düşünme göz ardı edilmiştir. Bu da elbette birtakım olumsuz sonuçların doğmasına neden olmuştur. Zaman zaman yapılan araştırmalarda ya da okullarda uygulanan yazılı sınavlarda öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun okuduğunu anlayamadığı ya da yanlış anladığı ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlar okuma eksikliğinden kaynaklandığı gibi eleştirel düşünme becerisinin yoksunluğundan da kaynaklanmaktadır. Temel okuma düzeyinden öteye gidemeyen bireylerden de zaten eleştirel okuma yapmaları beklenemez. Eleştirel okuma ve eleştirel düşünme aynı zamanda bireylerin eleştiri, özeleştiri yapmalarına da olanak sağlar. Kendini doğru olarak değerlendirebilen bireyler bu sayede eksikliklerini fark edecek ve kendilerini geliştirmek için çaba göstereceklerdir.

Bireyin okuduklarını unutmaması ve uzun bellekte uzun süre saklaması ancak eleştirel okuma sayesinde gerçekleşebilir. Eleştirel okuma diğer okuma yöntem ve tekniklerine göre daha çok konsantrasyon gerektirir. Eleştirel okumayla birlikte bilgiler zihinde daha iyi kalır ve anlamlı bütünler halinde yerleşir. Gerekliğinde de kullanılmak üzere hafızaya eklenir. Ama gelişigüzel yapılan okumalarda bunun gerçekleşmesi mümkün değildir. Eleştirel düşünmeyle başlayan süreç eleştirel okuma becerisinin kazandırılması ve alışkanlık haline almasıyla devam eder ve bireyin yaşamında önemli bir parça hâline gelir.

2.12.9.7. Eleştirel Okuma

Günümüzde toplumların gelişmişliği okur-yazarlık oranıyla doğru orantılıdır. Yani bir ülkenin okur-yazar oranı ne kadar çoksa v o toplum bilim ve teknikte ne kadar ileriye o ölçüde gelişmiş olarak kabul edilir. Ancak her okuma yazma bilen kişiyi de okuyucu olarak kabul etmemek gerekir. Okumadan kasıt, bilinçli ve okuduğunun

farkında olma durumudur.

Eleştirel okuma, okunan herhangi bir metin üzerinde düşünme, doğruları ve yanlışlar üzerinde kafa yorma ve konuyu yorumlamadır. Bu teknikte, okuma sadece anlamakla sınırlandırılmaz. Aynı zamanda okurken düşünülmesi, konunun yorumlanması ya da konuya tutarlılık ya da diğer açılardan eleştirel bir gözle bakılması gerekir.

Eleştirel okuma, yazılı metnin belli kısımlarına çok daha fazla dikkat etmenizi gerektirir. Metin çözümlenme/analiz, refleksiyon, değerlendirme ve karar verme içerdiği ölçüde, daha yavaş bir okumayı gerektirir. Ancak eleştirel okuma becerileriniz geliştikçe bu okumalarınız daha hızlı ve doğru hâle gelecektir” (Gündoğdu, 2009, 1).

Eleştirel okuma, okurun yazarla adeta temas halinde olduğu bir süreçtir. Birçok okuyucu okuma esnasında eleştirel açıdan okumayı göz ardı eder. Birey, metni doğru bir biçimde yorumlamak ve değerlendirmek için varsayımlara, temel kavramlara, fikirlere, nedenlere, savunmalara, destekleyici örneklere, bunlara doğru orantıdaki deneyimlere, sonuçlara ve diğer özelliklere dikkat ederek okuma eleştirel okuma yöntemini kullanabilir.

Okumak temelde her insanın doğal bir ihtiyacıdır. Ancak okuma eylemini gerçekleştirirken okunan materyal ne kadar önemliyse okuma yöntemi de o kadar önemlidir. Okurken daha iyi verim alabilmek için doğru okuma yöntemi seçilmelidir. Okurken değerlendirmemiz gereken noktalardan bir tanesi düşüncelerin doğruluğudur. Yazıda söylenenlerin, yazar tarafından öne sürülen düşüncelerin doğruluğunun ve kanıtlanabilirliğinin olması okuyucu tarafından önemlidir. Bu bakımdan eleştirel okuma yönteminden faydalanılarak okuyucu doğru bilgiler edinebilir. Eleştirel tutum takınılarak değerlendirilen bir metinde okuyucunun hataya düşmesi olasılığı çok azdır. Okunan düşünceler ele alınırken bilimsel olarak değerlendirilmeli ve nesnel bir yaklaşımla okuyucunun kendi kanaatinden uzaklaştırılmalıdır.

Yapılan araştırmada Sevinç Çokum'un romanları ele alınıp eleştirel okuma yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bu bakımdan önce roman ve benzeri uzun edebi metinleri eleştirel okuma tekniğiyle okurken nelere dikkat edilmesi gerektiğini ele almak ve bu konuya değinmek gereklidir.

Olmuş ya da olabilir nitelikteki olayları anlatan edebi türlere roman denir. Diğer türlerden ayrılan en önemli özelliği uzun oluşudur. Romanlarda toplumsal konular, olaylar vs. geçeklere uygun bir tarzda ele alınır.

Bir roman eğer ihtiyaca uygun olarak eleştirel okuma yöntemiyle okunacaksa dikkat edilmesi gereken birtakım noktalar vardır. İnceleme ve değerlendirme aşamasında plan yapılarak hareket edilmeli, gelişigüzel bir biçimde ele alınmamalıdır.

- Plan yapma: Edebi metinlerin incelenmesine ve okunmasına geçilmeden önce plan yapılmalı. Planda ne kadar okunacağı, hangi konuların ele alınacağı, hangi yöntemle okuma eyleminin gerçekleştirileceği vs. konuları üzerinde durulmalıdır.

- “Önce tümünü gözden geçirme: Okumaya başlamadan önce yapıtın tümünü gözden geçirin. Okuduğunuz yapıt bir romansa, kitabın nasıl bölümlendiğini görmek için bölüm başlıklarını tarayabilirsiniz. Başlıklar romanın olay örgüsü, zamanı ya da mekanı ile ilgili ipuçları verebilir. Eğer yazı kurmaca değil, yaşamöyküsü, özyaşamöyküsü vb. ise kitabın nasıl bölümlendiğini içindekiler sayfasından görülebilir. Çalışmaya eklenen resim, çizim ve benzeri gereçler varsa bunları da önceden gözden geçirmelisiniz, bu sizin kitapla ilgili ön bir bilgi edinmenizi sağlar” (Adalı, 2010, 64).

- Okumaya ara verip düşünme: zaman zaman okunan bölümler tekrar gözden geçirilmeli ve okuyucunun kendisine sorular sormasıyla amaca ulaşılıp ulaşılmadığı kontrol edilmelidir. Örneğin “Karakterlerin temel özellikleri ne? Olay örgüsünde tutarsızlık var mı? Olay ya da mekanda yapılan değişiklikler neler?” gibi sorularla okuma süreci yönlendirilebilir ve okuma amacına daha iyi ulaşılabilir.

- “Ayrıntıları değerlendirme: Romancı ya da yaşamöyküsü yazarının ayrıntılı betimlemeler yapmak için yeri vardır. Bu ayrıntılar romanlarda gelmekte olan düğümü gösterir; yaşamöykülerinde ise bir kişiye, önemli bir olayı, durumu daha iyi anlamanıza

yardımcı olur” (Adalı, 2010, 64)

2.13. Sevinç Çokum’un Romanlarının Eleştirel Okunuşu

Eleştirel okuma yöntemi ile okunan Sevinç Çokum’un romanlarında konu olarak örnek olması açısından ‘romandaki kadın karakterler’ üzerinde durulmuştur. Çeşitli kadın tipleri ve bunların özellikleri, olumlu olumsuz yanları, hayata bakış açıları, örnek davranışlar sergileyip sergilemedikleri vs. eleştirel okuma yöntemiyle okunarak değerlendirilmiştir.

2.13.1. Zor

Zor romanı birçok olayın ve hayat hikayesinin iç içe geçmesiyle oluşmuştur. Roman, İstanbul'dan gelen bir mektupla başta Ramazan Ağa ve ailesinin hayatını değişmesiyle başlar. Çünkü 70’li yıllarda sıkça görülen İstanbul’a göç etme ya da aileden bir ferdin çalışmak için gurbete gidişi Ramazan Ağalarda da olmuştur. Tahsil görmeyen Kerim ailesi tarafından isteksiz olsalar da çalışması için İstanbul’a halasının yanına gönderilir. Romanda farklı hayat hikayeleri vardır. Bir yanda Ramazan Ağa ve ailesi, Kerim, Kerim’in İstanbul’da edinmeye çalıştığı çevre, hayatta kalma mücadelesi, Devrim Hanım ve üvey kız kardeşi Nesrin, Nesrin’in oğlu Ertuğrul ve Ertuğrul’un kimlik arayışları ve ailesine sırt çevirip Devrim Hanım’a sığınışı, Ertuğrul’un babası Batı hayranı Cevdet Bey, İzzet Bey, Enise, Aysel, ...ve daha birçok tipler ve birbirinden farklı hayatlar karmaşık ilişkileriyle romanda anlatılmıştır.

Romanda belirgin ve baskın karakterde bir kadın kahraman yoktur. Her biri kendi içinde farklı hayatlara mensup, farklı arayışları ve beğenileri olan bambaşka karakterler mevcuttur. Kültürlü, tahsil görmüşünden, hiç okula gitmemişine, yoksulundan zenginine, yaşlısından gencine kadar birbirinden farklı birçok kadın karakter karşımıza çıkmaktadır. Eleştirel okuma yöntemi kullanılarak okunan eserlerdeki belli başlı kadın karakterler şunlardır:

2.13.1.1. Zühre Nine

Zühre Nine, toprağa bağlı, çalışkan, tek başına topraktan geçimini sağlayan güçlü bir kadındır. Eserde Zühre Nine, torunu Kerim ile olan sıcak münasebetiyle birlikte işlenir. Kerim İstanbul'a gittikten sonra köyünü her hatırlayışında aklına ilk gelen kişi ninesi olur. Kerim'in kişiliğinin oluşmasında ninesinin payı büyüktür. Zühre Nine, eserin olumlu tiplerinden biridir.

Zühre Nine eski toprak diye tabir edilen gün görmüş, devran sürmüş, varlığı da yokluğu da görmüş, güçlü, dayanıklı bir kadındır. Çoğu kez çektiği yokluğu, yaşadığı sıkıntıları anlatarak içini rahatlatmaya çalışır. Kadın başına verdiği mücadeleyi, çoluk çocuğuna eşinin yokluğuna nasıl sahip çıktığını gururla ama bir o kadar da hüzünlü bir şekilde anlatır. Onun toprağa bağlılığına karşın, gençlerin topraktan kopuşlarına bir mana veremez. Bunu şu şekilde dile getirir:

“Amanın, ben nerelere gideyin. Korkuyu sal at içinden oğlanım! Kendini üzme. Şimdi o eski sıkıntılar yok. Biz eğnimize giyecek göyneği bile kendimiz dokurduk. Deden esgere gittiğinde dediler ki, << bu kadın tek başına nasıl çift sürecektir?>> o zaman öküzümüz yoktu; mandamız vardı. Belime bir dilim ekmek sarardım. Akşamlara kadar gün altında çapa çaplardım. O ekmeği yemeden eve dönerdim. Şimdi herkesler başka oldu uşağım. Eskiden gelin olacak kız, çapa çapalamasını, iplik iğirmesini, bez dokumasını bilmeliydi. Buna bakılırdı. Çarığı da kendimiz yapardık. Hey gidi hey. Şimdi herkesler toprağı bırakır oldu.” (Çokum, 1978, 11-12).

Roman boyunca Zühre Nine'nin varlığı özellikle torunu Kerim tarafından hissedilir. Akıllı, bilgi ve çalışkan bu yaşlı kadın dünya görüşüyle oğluna, torununa, gelinine yol göstermeye ve ilerlemiş yaşına rağmen onlara yardımcı olmaya çalışır. Zühre nine için toprağa bağlılık çok önemlidir. Ona göre insan, yaşama gücünü ve sevincini topraktan alır, toprağa bağlı kaldıkça da hayatta kalır. Ancak gelişen dünyada toprağın yaşam sürdürmek için başlı başına bir kaynak olarak yeterli olamayacağını anlamaz. Bunun için de toprağı terk ederek büyük şehirlere göç edenlere anlam veremez.

2.13.1.2. Sırma

“Kerim’in evli olan ablasıdır. Fiziksel olarak hayli yıpranmış, çökmüş genç bir kadındır. Sırma, çilekeş, emektar, çalışkan Anadolu kadını temsil eder. Sırma’ya gelin olduğu evde hizmetçi gibi davranılmakta, çocuğu olamadığı için kayınvalidesi Nariye Ana tarafından hırpalanmaktadır” (Çokum, 1978, 24).

Sırma, ailenin tek kızıdır. Evliliğinde huzur bulamamıştır. Evinde el bebek gül bebek bakılan genç kız evlenince bu rahatlıktan ve sevgiden tümünden uzak kalmıştır. Çocuğunun olmayışından dolayı kayınvalidesi başta olmak üzere eşinden de şiddet görmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Anadolu’da bir kadının çocuk sahibi olmasının ne denli önemli olduğu anlaşılabilir. Yazar bu gerçeğe vurgu yaparak adeta ezilen kadınlara sahip çıkar ve onların haksızlığa uğradıklarını anlatmaya çalışır.

“Onu salmazlar buraya. Ben bir gül goncası gibi göndermişim kızımı. Şimdi göz altlarına karalık inmiş uşağımın. Hep dertleri içine atar. Aklını çeler, alıkoyarız deyip, salmazlar buraya. Hizmet göreceği biri lazım onlara. Yüce Allahım bir evlat vermedi. Kızımın başı hep eğik durur. Onlardan zulüm görür. Ablana uğra. Gönlünü al. Helalleş oğul” (Çokum, 1978, 13).

Romanın ilerleyen safhalarında Sırma artık yapılan haksızlığa tahammül edemez ve evden ayrılarak kendine yeni bir hayat kurmak için İstanbul’a kardeşi Kerim’in yanına gelir. Artık eşinden ayrılmaya karar vermiştir. Çocuğunun olmayışından dolayı eşinin başka bir kadınla evlenmeye karar vermesiyle birlikte Sırma da evliliğine son noktayı koymuştur. Ancak İstanbul’a yoksulluk içindeki hayattan gelişi bu nedenle kardeşi tarafından yadırganışı şu şekilde anlatılmıştır:

“Sırma. İşte yanı başında. Kiraz çiçekleri, bostanlar, o uçsuz bucaksız mavilik, böcek sesleri... Yüreğindeki eski sıcaklık yine diriliyor. Sırtında lekeli bir perdesü var Sırma’nın. Diz altında lastiklenmiş çorapların kaba kalınlığı... Birden yabancı, aykırı buluyor Kerim onu. Ellerinin, dişlerinin bakımsızlığını görüyor... Ablası bu mu? Orman diplerinde biten sarı eflatun

ağı çiçeklerine benzerdi. Benekli, sarı beyaz kelebeklere...’’ (Çokum, 1978, 99).

Romanın son bölümlerinde Sırma ve kardeşi Kerim kendilerine bir ev tutarak İstanbul’da yaşamaya karar verirler.

2.13.1.3. Hatice Hala

Hatice Hala, tabiatı itibariyle, merhametli bir kadındır. Ancak uzun yıllar sonra gördüğü yeğenin üzerinde otorite kurabilmek için önceleri biraz sert, biraz üstten bakan bir tavır takınmıştır. Bunu da göz geçirebilmenin bir gereği olarak görür.

‘‘Halasının elini iki eliyle tutup öptü. Kadın, yumuşak duruşun söz dinletmesini engelleyeceğini düşünerek katı bir görünüşe büründü. Kerim’in yaklaşmasına ilgisiz kaldı.

Bu mu eşyan? Bu kilim ne ? Yok muydu bir bavulunuz. Vah, vah, vah!’’ (Çokum, 1978, 20).

Anadolu’da yaygın olan akraba evliliği romanda Hatice Hala’nın evlendiriliş şeklidir. Hatice Hala, sert görünse de aslında yeğenine düşkün, onun iyiliğini isteyen bir kadındır. Yaşlandığı için gelinine ve oğluna yük olduğunu onların yanında istenmediğini düşünür.

‘‘Hatice Hala, Kerim’in İstanbul’da iş bulmasını sağlayan ve ona evini açan kişidir. Yardımsever, akraba ilişkilerine önem veren bir yapısı vardır. Ancak onda tüm içtenliğine rağmen genel bir sertlik hali göze çarpar. Düşündüklerini söylemekten kaçınmaz, bu yüzden zaman zaman çevresindekileri kırar, ancak o sert görünen yüzünün altında çok yufka bir yüreği vardır’’ (Akın, 2009, 24).

2.13.1.4. Nesrin Hanım

‘‘Devrim Hanım’ın üvey kardeşidir. Gençliğinde güzelliği ile dikkat çeken bir hanımdır. Orta yaşlı, mavi gözlü, sarı saçlı, Rumeli göçmenlerinin özelliklerini taşıyan bir hanımdır. Nesrin Hanım, Dr. Cevdet Bey ile evlidir. Ertuğrul adında bir oğlu vardır. Eğitilmiş bir kadın değildir. Orta halli bir

ailede yetişmiştir. Cevdet Bey ile evlendikten sonra sosyeteye ayak uydurmaya çalışır. Her açıdan kocasıyla zıt düşüncelere sahiptir. Manevi değerlere önem veren, duygusal bir kadındır. Kocasını ise onun tam tersi bir mizaca sahiptir. Onu hayata bağlayan yegâne varlık oğlu Ertuğrul'dur. Romanın sonu onun için kötü biter. Oğlu Ertuğrul'u her ne pahasına olursa olsun evine geri döndürmek için üvey kardeşinin evine giderken yolda kendisine bir araba çarpar ve ölür” (Akın, 2009, 26).

Nesrin Hanım, yabancı dil bilmeyen, tahsili olmayan bir kadındır. Eşi Cevdet Bey'in Batı hayranlığına karşı, o daha çok geleneklerine, törelerine ve dinine bağlı bir kadındır. Eşinin eve getirdiği misafirlerden memnuniyetsizliğini dile getiremeye de tavırlarıyla belli etmeye çalışır. Yabancı misafirlerin konuşmalarından pek bir şey anlayamadığı zaman tahsil görmeyişine hayıflanır. İyi bir eğitim görseydi en azından onlara gereken cevabı verebileceğini düşünür.

“İtalyanlar geldiğinde o canlı kakhahalar sıkıntısını azaltır gibi oldu. Hele makarna yenilirken...

Oysa İsabella Hanım sevimli, sokulgan biri ‘Cahillik işte... Yabancı bir dil bileydin, şu gavurlara acık kendimizi anlatırdım. Görgülerimizi, adetlerimizi...’ (Çokum, 1978, 59-61).

Nesrin Hanım'ın geleneksel Türk aile yapısını sürdürmek istemesi ve adetlerine bağlı bir kadın olması Cevdet Beyle arasındaki uçurumun en büyük nedenidir. Cevdet Bey'e göre eşinin gereksiz, boş inançları ve bunları yapması için oğlun zorlayışı onlar arasındaki bağların kopuşunun ve oğlunun evden uzaklaşıp soluğu üvey teyzesinin yanında alışının başlıca nedenidir. Oğluna çağdaş bir eğitim verememekle suçladığı eşini üvey kardeşiyle kıyaslayan Cevdet Bey, her yönüyle eşini daha aşağı bulur. Eşinin çekilmez biri olduğunu düşünür.

“Cevdet Bey, oğlunun evden kopuşunu Nesrin'in bu tür kesin inançlarının yarattığı baskıya bağlıyordu. Ertuğrul, çağın gerektirdiği gibi yetişmeliydi. Ne de olsa baba, hele şu zamanda çocuğuyla pek çok ilgilenemez. Bütün iş anneye düşüyor. ‘Nesrin, Ertuğrul'un çağdaş bir eğitim görmesini engellemiştir hep. Nasıl da zorlardı Ertuğrul'u oruç tutması için. Sağlığı elverişli değil ki... sonra çocuk salak bıraktı diye, bir diskotek kızıyla gezip dolaştı diye az patırtı etmedi... Ne var bunda? Oğlum ileridir. Yine de silah taşımaya, çatışmalara katılmasına karşıyım. Devrim Hanım onu iyi eğitti. Artık Nesrin'in bakışı ortadan kalktı.

Duvarlarla konuşuyor artık. Eşyalarla... Çekilmez biri...' (Çokum, 1978, 56).

Eşi Nesrin Hanımla severek evlenmiştir. Ancak sonraki yıllarda ciddi anlaşmazlıklar yaşayan çift, ayrılmasalar da fikir ayrılıkları yüzünden sürekli tartışmaktadırlar. Eşin, cahillikle suçlayan Cevdet Bey, onu beğenmeyişini de sık sık dile getirir. Bunu Nesrin Hanım romanda şöyle ifade etmektedir:

‘‘Sonraki kavgalarımız Cevdet’in beni kültürsüz bulması yüzündendir. ‘Bir şey bilmiyorsun, oğlumuzu doğru dürüst eğitemiyorsun.’ derdi. Ben de diretirdim. Bir şey öğrenmeyi az mı isterim? Çözüp sökemiyorum o kitapları. Ertuğrul’a sorsam, küçümser her zaman... Aman ve anne, ne cahilsin, der. Kafacığım almıyorsa bu benim kabahatim mi? Baba oğul, ikiniz de bana düşmansınız. Sizin kültürünüz yerin dibine batsın...’’ (Çokum, 1978, 61-61).

2.13.1.5. Devrim Hanım

‘‘Enise’nin okuduğu lisede Sosyoloji öğretmenliği yapan, otuz beş yaşın üstünde bekâr bir bayandır. Maneviyattan yoksun bir kadındır. Devrim Hanım’ın yeğeni Ertuğrul üzerinde büyük etkisi vardır. Eserde yaşadığı hayattan memnun olmayan, yalnızlık çeken, çarpık ilişkiler yaşayan olumsuz bir kadın tipi olarak çizilmiştir’’ (Akın, 2009, 25).

Devrim Hanım, kuralları olan, sert yapılı, taviz vermeyen bir kadındır. Ne kadar cesur görünse de ona göre bir şarkıcı bile kendinden daha cesurdur. Kendi içinde çelişkiler ve kıskançlıklar yaşar. Çünkü bir sürü erkeğe meydan okuyabilen, söyleyeceklerini esirgmeden söyleyen bir şarkıcı kendinden daha güçlüdür. Devrim Hanım’a göre o hayattan beklentisini ve hayata olan öfkesini açıkça dile getiremediği için kendini suçlar.

2.13.1.6. Cevher

Cevher lüks düşkünü ve gösterişi seven bir genç kızdır. Onun tek hayali ünlü olmak ve buna bağlı olarak rahat yaşamaktır. Kötü bir evlilik yapan kızının eşinden ayrılmasıyla birlikte ona açılan yeni dünyada bir artist olarak yoluna devam etmesi

Cevher'in annesini oldukça mutlu etmiştir. Birçok anne gibi evladını iyi bir yerde görmek isteyen kadın, bu başarının zamanla pekişeceğini ve Cevher'in gittikçe daha ünlü bir oyuncu olacağına yürekten inanmaktadır. Oyun sırasında yapılan hazırlıkları da bunun için öve öve bitiremez ve gözünde bunları büyüttükçe kızının başarısına olan inancı onu daha da mutlu eder.

“Kahveci Zeynel’le evlenince kurtuldu sandıydım. Geldi buraya içti içti camları taşıdı ya, siz de gördünüz. Başımıza neler geldi. Çok şükür kurtuldu kızım. Şimdi filmlerde sevgilileri ayıran kadın rollerine çıkıyor. Bir de kaçakçılarla birlik olan kadın rollerine. Yavaş yavaş yükselecek değil mi? Birdenbire olur mu? Kolay bir iş değil ki... kıskanıp çekemeyenler, ‘Cevher mi? Ay o mu film çeviriyor?’ diyerek kıskançlıklarından çatır çatır çatlıyorlar. Kızımın makyajı saatlerce sürer, kirpiklerini tek tek boyar. İlk filmini seyrettiğimde nasıl ağladım, görsen...” (Çokum, 1978, 134-135).

Cevher azimli bir genç kızdır. Kız kardeşinin aksine daha girişkendir ve gözü yükseklerdedir. O çocukluğundan beri ünlü olmayı hayal ederek büyümüştür. Giderek ünlü oluşun ailesine olan etkileri şu şekilde anlatılmaktadır:

“Çocukluğundan belliydi. Sakızların, çikolataların içinden çıkan film yıldızlarının kötü kaba kağıtlara basılmış donuk renkli resimlerini biriktirirdi. Cavidan Hanım ‘Kızım Türkan Şoray’ı da geçecek’ diyor. O dört katlı apartmanın en üst pencerelerinden görünüşünde şimdi daha mağrur daha güvenli Cavidan Hanım. Ağzılığını tuttuğu daha bir incelik kazanmış, ince kaşlarını altındaki kara gölgelerle belirlenen gözlerinde belli belirsiz bir ışık yanıp sönüyor... Aysel’im okusun, o ablası kadar alımlı değil” (Çokum, 1978, 133).

2.13.1.7. Aysel

Cevher'in küçük kız kardeşidir. Romanda yazar Aysel’i şöyle açıklamaktadır:

“Ya Aysel... Ne anasına benzer, ne de Cevher Abla’ya. Deli dolu hallerine karşılık, sarı solgun, sağlıksız bir kız. Sık sık dudakları uçuklar, iri sivilcelerle dolar yüzü. Cevher’in dudak boyaı, göz kalemleri, kremleri Aysel’in el süremeyeceği yasaklanmış şeyler... Güzel bir kumaşın eve girişi, iki kardeş arasında bir kavgayı patlatıverir. Hırsını kitaplarından, defterlerinden alır Aysel. Sayfalarda karalamalar, öfkeli çizgiler...” (Çokum, 1978, 136).

Aysel, biraz da öfkeli bir kızdır. Aslında onun öfkesinin nedeni ablası kadar güzel olamayışı ve çevresinden ablası kadar ilgi göremeyişidir. Annesinin sevgisi bile Cevher'e karşı daha başkadır. Aysel de bunun hıncını almak için zaman zaman saldırgan tavırlar sergilemektedir.

2.13.1.8. Makbule Hanım

“Enise'nin vatansever tarih öğretmenidir. Otoriter, sert karakterli, öğrencilerinin hatalarını affetmeyi doğru bulmayan, çocuk eğitimi konusunda ciddi problemleri olan bunalımlı ve yalnız bir tiptir” (Akın, 2009, 27).

Yılların verdiği yorgunlukla, hırpalanmışlıkla biraz sert ve anlayışsız bir kadın olduğunu düşünen Makbule Hanım, öğrencilerine yeterince verimli olmadığını düşünür. Mutsuz bir kadındır, kendi söylemese bile sürekli ilgi bekleyen ve yaptıklarının takdir edilmesini isteyen bir tavrı vardır.

2.13.1.9. Enise

Nigar Hanım'ın lisede okuyan kızıdır. Okumayı seven, çalışkan, sorumluluk sahibi, yaşına göre olgun bir kişiliği vardır. İyi niyetli, saf ve merhametli birisidir. Ancak kötü arkadaşlıklar yüzünden hatalar da yapar.

2.13.1.10. Neriman Teyze

Nesrin Hanım'ın Rumeli'den göç etmiş olan annesidir. Türk geleneğine bağlı bir kadındır. Romanda hamarat yönüyle anlatılır.

“Neriman Teyze'nin elleri unlu hamurluydu. Gözleri maviydi, çok geniş bir yüzü vardı. Seyrek saçlarının topuzu, yüzünü daha da gerginleştirirdi. Etləri sıkı. Becerikli, hünerli. Yoksa dul ve çocuklu bir kadını gelin olarak seçer miymiş babaannesi? ‘Kocasının ölümüyle dul kalmış fakir. Namuslu, dürüst, marifetli bir tazedir’. Köşe minderlerinden doğrulup, rastıklı kaşlarının altından gözlerini süzerek konuşuyor” (Çokum, 1978, 108).

2.13.2. Bizim Diyar

Bizim Diyar, yazarın Türk Edebiyatı Vakfı tarafından 1978 yılında basımı gerçekleştirilmiş olan ikinci romanıdır. Yakın tarihte gerçekleşen Rumeli olaylarına ışık tutan, 1890'lardan sonra Rumeli Türklerinin yaşadıkları ıstırapı ve kendi vatanlarında çektiği eziyetleri anlatan yazar, akıcı ve etkileyici üslubuyla okuyana da yaşanmışlık hissini uyandırmaktadır. Yazar bu romanında Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki siyasi olaylara, göçlere, savaflara, işgallere vs. değinerek bir bakıma sosyal ve siyasal hayatın bir tablosunu çizmektedir. Balkan savaşı ve Rumeli göçlerinin temel alınarak anlatıldığı roman, dönemin olayları hakkında bilgiler vermektedir. Roman eleştirel okuma yöntemiyle okunarak incelendiğinde belli başlı kadın karakterler olarak şunlar ortaya çıkmaktadır:

2.13.2.1. Gülsüm Hanım

Gülsüm Ana, Osmanlı terbiyesi ile yetişmiş, iyi kalpli, cömert, ailesine düşkün, becerikli, çevresi tarafından sevilen, ve kararlarına güven duyulan bir kadındır.

Gülsüm Hanım'ın itibarı, daha o gitmeden yerine ulaşmakta ve kendisine gereken saygı gösterilmektedir. Yaşadığı çevrede zengin, hatırı sayılır, eli açık ve merhametli biri olarak tanınmıştır. Bol bol bağış yaparak yardım etmekte ve insanların hayır dualarını almaktadır. Bunun için çevresi de ona hürmette kusur etmemektedir.

Gülsüm Hanım'ın bol ikram sahibidir. Sık sık davetler vererek halkı yedirip içirmekte ve hayır duaları almaktadır. Oğlu Rıfat'a ise yüreктen bir bağlılığı vardır. Cömert oluşu da tüm yöre tarafından bilinir. Oğlunun askerden gelişinde ya da diğer özel günlerde de ikramlarını kimseden esirgemez, büyük şölenler verir.

“Gülsüm Hanım böreklerden, dolmalardan uzattı. _Yiyin, dedi. Oğlum gece demeden gündüz demeden eşkıya kovaladı. Şimdi sağ salim geldi. O zamanlar yediğim içtiğim boğazımdan geçmezdi. Derdim ki aşım olmasın yemeye, suyum olmasın içmeye. Oğlum canıyla uğraşır çünkü. Şimdi bu sofraları kurduğum, sevindiğim içindir. Hem de başkalarını sevindirmek içindir” (Çokum, 2008, 124).

Romanda olay örgüsünün ilerleyişiyle birlikte görülen baskılar ve Gülsüm Hanım'ın ve ailesinin vatanın düşman askerleri tarafından tehdit edilmesi onları derinden sarsar. Sonsuza kadar huzur içinde oturacaklarını düşündükleri topraklardan artık yavaş yavaş göçler başlamıştır. Gülsüm Hanım bu konuda tedirgin olanlara yol göstererek ve onları teselli ederek bu kötü durumdan kurtulmaya çalışmaktadır.

“Ey hatunlar, benim size acı sözüm vardır söylenecek. Oğulcuğu çöllere düşmüş bir anayımdır. İçtiği sular haramdır bana. Onca asker kırılıp dökülmüştür, onca Müslüman. Rumeli’de Rum’u, Bulgar’ı, Sırp’ı, Karadağlısı topunu tüfeğini yığıp bize karşı birleşmişlerdir. İstanbul’da muharebe olsun mu olmasın mı düşünülürmüş. Nazım Paşa harbi tez zamanda kazanırız dermiş. Terhis edilen onca askerimiz vardır. Buncağızların dönüp de muharebeye hazırlanmaları kolay sanılmamalı. Biz Trablus’a, Yemen’e yiğit zabitler göndermişiz. Burada patlayan harpten uzak olsunlar diye midir? Onlar böylece oyalanırlar, tükenirler, sıkıntı çeker ve kırılıp giderler. Nerden bulayım a hatunlar avutucu sözü?” (Çokum, 2008, 202-203).

Gülsüm Hanım hassas, ince düşünceli ve duyarlı bir Türk kadınıdır. Tıpkı onlarca Türk kadını gibi o da savaş zamanında değil eğlenmeyi gülmeyi dahi aklından geçirmeyecek kadar ince ruhlu bir kadındır. Savaşın çıktığı zamanlarda düşman askerlerinin genç Türk kızlarının namuslarına leke sürmelerini engellemek için göç etmeden kızları uyarır ve onlara yol gösterir:

“Tez hazırlanın, dedi. Elinize birer değnek alın kızlarım. Yüzünüzü örtün. Saçınızı una bulayın. Sırtınıza birer yastık bağlansın. Rıza Hoca, Neyzen Dede ve öteki kocamışlar da sıkıca giyinsin. Aman kızım topukları iyi saklayın. Namaz kılınıp dualar edilsin. Ayacıklarınıza çuval parçası sarın. Onca yol yürüyeceğiz” (Çokum, 2008, 227).

Uzun ve yorucu yolculuk, vatandan ve sevdiklerinden ayrı kalmanın hasretiyle Gülsüm Hanım çok geçmeden ölür. Onun varlığı ailenin toparlanmasında büyük bir güç iken şimdi yokluğu da bir o kadar acı olmuştur.

“Gülsüm Ana’nın yokluğu bu bayram gününde daha çok hissedilir olmuştu. Onun geceleri kımlıtsız varlığı, ak örtüsü, ince parmaklarına takılı taşları iri, taklit

yüzükleri, onun kuvvet veren sesi, onun ağıtları... Devlet'in çöküşünü asıl şimdi Gülsüm Ana'nın yokluğuyla anlıyordu'' (Çokum, 2008, 227).

Gülsüm Hanım, romanda daha çok Osmanlı Devleti'ni temsil eder. Onun zengin, cömert ve merhametli oluşu ile Osmanlı Devleti'nin altın çağını yaşadığı günler arasında doğrudan bir ilişki kurulabilir. Gülsüm Hanım nasıl ki yaşlandıkça hem maddi hem de manevi anlamda çökmüşse Osmanlı Devleti'nin yıkılışı da aynı şekilde olmuştur.

2.13.2.2. Zeynep

Zeynep, Rıza Hoca ve Adviye Hanım'ın kızıdır. Romanda ideal ve olması beklenen bir genç kız karakteri olarak çizilmiştir. Zeynep, duygularını saklamadan açık seçik ortaya döken bir genç kız olarak tasvir edilmiştir. Gülsüm Hanım'ın oğlu Rıfat'a küçüklüğünden beri aşiktir. Büyüdükçe bu sevgi daha da artar. Zeynep, Gülsüm Hanım'ın çok sevdiği oğlu Rıfat'la evlenir. Rıfat'ın Zeynep'e olan ilgisi ise romanda Rıfat'ın ağzından şu sözlerle anlatılır:

“Sonra Zeynep'i gördüm. Bahçe kapısı önünde elleri göğsünün altında kenetliydi, buyruk bekler gibiydi. Hüzünlüydü gözleri. Bir söz diyemedim ona. Sevgimi söyleyemedim. Anlatamadım içimden geçenleri. Buyruk bekler gibiydi. ‘ Ver silahını, varıp gideyim dağlara’ der gibiydi. Öylece tozu dumana katıp geçtim önünden’’ (Çokum, 2008, 99).

Zeynep ve Rıfat birbirlerine çok aşık olsalar da vatan sevgisini her şeyden üstün tutarlar. Bunun içindir ki Zeynep gidişinin dönüşü olmadığını bilmesine rağmen eşini daha üç günlük evliyken büyük bir metanetle cepheye uğurlamıştır. Tıpkı romandaki ve gerçek hayattaki birçok Türk kadını gibi o da vatanın kurtulması için fedakarlıkta bulunarak ellinden geleni yapmıştır.

“Lavanta çiçeği kokusu dağılıp gitmemiştii odadan. Pencerenin ardında yağmur... Zeynep bir türkü tutturmuştu.
Sabah oldu ben varayım

Yoluna güller sereyim
Uyan gül yüzün göreyim.

Rıfat bu türküyü işitip yeniden kaybediyordu. Kolları gün ışığından yahut kısa bir düşünceden kaçır gibi yüzünü örtmüştü.

“Üzgün durma, ağlama demiştin bana, işte türkü söylemekteyim. Türkülerle seni yolcu edeceğim. Tez uyandır demiştin. Uyan yarım. Ayrılığın aramıza düştüğü saattir. Yola düşme zamanıdır” (Çokum, 2008, 196).

2.13.2.3. Pembe

Pembe, Ali Bey ve Gülsüm Hanım’ın en büyük çocuklarıdır. Güzelliği ve hamaratlığı ile çevresinde ün salmıştır. Ancak bir o kadar da rahatına düşkün bir kadındır. Memleket meseleleri ile çok ilgilenmez. Savaş patlak verip düşman askerleri Üsküp’e girince yaklaşan felaketi fark eder.

Pembe daha gençken bir hayli talibi çıkmıştır. Güzelliği ve becerikli oluşu ile annesini aratmayan bir genç kızdır. Gülsüm Hanım kızlarını istemeye gelenlere kızlarının marifetlerini şu şekilde sıralamaktadır:

“Daha çeyizleri bitmemiştir, dedi. Pembe kızım on dördüne bastı, zamanıdır. Görgüsünden, bilgisinden şikayetim yoktur. Dayılarından, babalarından ders görürler. Ben de meşgul oldum. İnce iğne ve ipek iplik kızlarımın ince parmaklarından kurtulmaz. Pembe kızım ‘komşu çatlatan’ da bilir. Zor bir nakıştır. Peşkiirlere nakış işlemeyi de öğrenmişlerdir. Geçen yaz, Pembe halasının yanında kilim de dokudu. Atıverdi sandığına. Halası ve teyzesi çok marifetlidir. Bütün Sırp ve Rum karıları gelip iş öğrenmişlerdir onlardan. Çoraplarına, önlüklerine bizim ilerden işlemişlerdir. Ben de anacığımdan öğrendim her bir işi. Anamın Üsküp’te dillere destandı aşısı yemeği” (Çokum, 2008, 18).

Gülsüm Hanım bu sözleriyle aslında bu türlü maharetlerin onlarda nesilden nesile aktarıldığını ve bütün kadınların bu şekilde maharetli olduğunu söylemektedir. Pembe, ailenin nazlı büyüttüğü bir kızdır. Onun için devlet meselelerini çok önemi yoktur. Erkek işi olarak gördüğü bu tür konulara girmez. Ancak zamanla yaşananlar karşısında o da pişmanlığını ve üzüntüsünü dile getirmekten kaçınmaz.

“Ah benim eski günlerim, dedi Pembe. İnce işler işlediğim, acıyı, belayı hatırıma getirmedğim, asmalar altında dinlendiğim günler! Böyle boynumuzun büküleceğini hiç düşünmedik. Bileydim iyice bakardım sana Üskübüm. Toprağına, rengine, göğüne, yeşiline. Rüya olup ellerimden uçacaksın şimdi” (Çokum, 2008, 209).

2.13.2.4. Kerime

Kerime, Ali Bey ve Gülsüm Hanım’ın en küçük çocuğudur. O, diğer kardeşleri gibi değildir. Aslında o dönem Türk kadınının olduğunda daha farklı bir çizgidedir. Bilgili, kültürlü, sorgulayıcı bir tavrı vardır. Alışılmış düzene uymak yerine onu sorgulamayı tercih eder. Her gittiği yerden kendini mutlu edecek bilgi birikimiyle dönen Kerime bunu aile fertleriyle paylaşmaktan da büyük zevk alır.

“Selanik’ten pek çok kitap getirdim. Haşım dayım tavsiyede bulunur: Sonra yengem. Onu hiç görmedim. Bir görsen ağabey, düşün. Piyano çalıyor, bazen beste yapıyor, hem Fransızca hem de İngilizce biliyor. Hayran oldum ona. Özeniyorum, onun gibi olmak istiyorum” (Çokum, 2008, 126).

Kerime, okumaya hevesli bir genç kızdır. Aynı zamanda da oldukça akli başındadır. Her şeye rağmen o da vatan sevgisini her şeyden üstün tutar. Savaş esnasında kadınların örgütlenmesini sağlayarak askere destek olmuştur.

“Ne ağlaşır durursunuz! dedi Kerime. Bu benim kocamış anamın sözüne mi bakarsınız! Oğlu cephelere gideli divane olmuştur. Erkeklerinizi böyle mi uğurlayacaksınız? Böyle ağlayıp sızlanarak mı? Dinleyin beni. Gayrı sözü ben aldım. Kilerinizi, ambarınızı açın. Askerimiz içindir. Dokuduğunuz ördüğünüz her bir şey onlara ayrılmalıdır. Atınız, arabanız esirgenmesin. Değirmende öğütülen un onlar içindir. Verin kadınlarım, dökün saçın! Esirgemeyin sakın” (Çokum, 2008, 204).

Kerime yaşadığı zorluklar karşısında yılmayan, güçlü bir kadın karakter olarak çizilmiştir. Zor anlarında sevdiklerine destek oluşuyla da yardımsever bir genç kız olduğunu kanıtlayan Kerime, okuyucuya olumlu mesajlar vermesi açısından önemlidir.

2.13.2.5. Asiye

Asiye, Ali Bey ve Gülsüm Hanım'ın ikinci çocuğudur. Ağırbaşlı, uysal, oturaklı, arabulucu özelliği olan Asiye aile içinde sakin ve akıllı tavırlarıyla dikkat çeker. Asiye'yi beğenen ve oğluyla evlenmesini isteyen Nevbahar Hanım, onu görmeye gittiğinde maharetlerini de sıralamasını bekler.

“ Kızımızın nelere merakı vardır Nimet Hanımım?

Nimet Hanım ince gülüşlerle bir zaman Asiye'yi süzdü.

Çok ince işler bilir.

Hiç yatalak bakmış mıdır?

Asiye şaşırıp teyzesine baktı. Teyzesinin gülümsemesi kaybolmamıştı.

Cesaret bulup,

Bir zamanlar ablama bakmıştım. Lakin yatalak ve yaşlı bir kimseye bakmadım efendim, dedi.

Peki yara sardın mı kızım? Kan görmeye dayanır mısın?

Asiye'nin şaşkınlığı arttı.

Pek dayanmam efendim.

Ben bunları niye sorarım bilir misin? Dünya her zaman güllük gülistanlık olmaz” (Çokum, 2008, 66).

Nevbahar Hanım, Asiye'yi beğenmiş ancak onun el maharetinin de olmasını arzulamaktadır. Sonunda Asiye'yi beğenir ve gelini olarak kabul eder. Zamanla duyarlılaşan ve gittikçe hassalaşan Asiye, çocuklarının güzel günler göremeyeceğinden endişe eder. Değişen şartlar, korkulu günlerin yaklaşmasını onun bu konudaki endişelerini yersiz olmadığını da gösterir. Asiye, bu düşüncelerini şu sözleriyle dile getirmektedir:

“Korkulu günler geçirmekteyiz. Biz yine gün gördük, bağlarda, bahçelerde hür dolanıp gezdik. Benim çocuğum gün görecek midir? Her birimiz korkuyla sindik evlerimize. Bu işin sonu ne olacaktır? Muharebe çıkmış olsa, çocuğumuzu nasıl koruyacağız? O acıklı günler göreceksen hiç doğmasın daha iyi!” (Çokum, 2008, 90).

2.13.2.6. Nevbahar

Nevbahar Hanım, Faik Bey'in eşi, Ethem ve Naci'nin annesidir. Babası hekim olduğu için kendi de bu alanda yetişmiş ve çevresinde aranan bir kişi olmuştur. Romanda Nevbahar Hanım'ın hekimliği ve çevresiyle ilişkileri şu şekilde anlatılmıştır:

“Hekim Kızları, derlerdi onlara. Babasının ölümünden sonra Nevbahar Hanım bilgisine, elinin yatkınlığına güvenilip hastaya çağırılırdı. Kırığı çıkığı sarar, ebelik yapar, avutucu hoş söz söyler, ağrıları geçirir, acıları dindirirdi. Dava vekili Faik Bey'le evlendikten sonra da bu işi bırakmamıştı. Hem istese de bırakmazdı. Adı ‘Hekim Kızı’ydı, varlığına alışılmıştı. Eşikten adım attığında, hastanın rengi yerine gelirdi. Çoğu zaman babadan kalma deri çantayı aldığı gibi bir landoya atlar, çağrılan yere telaşla giderdi. Bu gidip gelmelere öylesine alışık ki, çağrılmasa köşelere küskün, bunalmış, ölümü bekleyen biri oluverecekti. O günleri, eli ayağı tutmayacağı günleri düşünmüyor değildi” (Çokum, 2008, 60).

2.13.2.7. Nadya Ana

Nadya Ana yaşlı ama ilerlemiş yaşına rağmen zeki bir kadındır. O kendi halkının yaşadıkları topraklarda Müslümanlara neler yaptığını en iyi bilenlerdendir. Bu nedenle de başta papaz olmak üzere etrafındaki diğer kişilerce sevilmez ve aklını kaçırmış birisi olarak nitelendirilir.

Tek katlı taşlı bir evde tek başına yaşayan Nadya Ana'nın kimi kimsesi yoktur. Nadya Ana Müslümanları sevdiği için köydeki papaz tarafından sevilmez ve diğerlerinin onun ziyaretine gitmesini yasaklar. Bir gün tek başında evinde çok sevdiği koltuğunda ölü bulunur.

2.13.3. Deli Zamanlar

Otobiyografik bir roman olan Zor, konusunu yaşadığı dönemin sosyal ve siyasal olaylarından alır. Yazar bu romanında aslında kendi deli zamanlarını ve gençlik yıllarını anlatmaktadır. Türk siyaset tarihinden de örneklerin verildiği romanda yazar gençlik yıllarındaki olayları, siyasete katılımını, sonra ayrılışını ve buna benzer konuları aslında

dolaylı olarak anlatmaktadır. Yazar verdiği bilgilerle aynı zamanda Türk siyaset tarihine de ışık tutmakta, karanlıkta kalan noktaların aydınlatılmasına katkıda bulunmaktadır. Belli başlı kadın kahramanları şunlardır:

2.13.3.1. Başkahraman

Roman I. Tekil kişi ağzından anlatılmıştır. Olaylar, iki kadın kahraman ve bunların hayatları, ideolojileri, ve yaşayışları üzerine kurgulanmıştır. Başkahramanın adı eserde yer almamaktadır. Ancak heyecan dolu, idealleri olan, tahsil gören yirmi yaşlarında bir genç kızdır. Romanda başkahramanın içsel çatışmaları, kimlik arayışları ve psikolojik tahlilleri sıkça konu edilir. Başkahraman, Türk kadının toplumdaki yerini en güzel yerde ve en üst seviyede olmasını ister.

“Cumhuriyet kadını, öyle Atıfet Hanımların, Halide Hanımların bıraktıkları noktada değil... Kadın hep tabi olandır bizde. Bir başına karar veremeyen, hep kuytuda çiçeğini açan, bazen de açamayan bir varlık... Hepsi olmasa da çoğu öyle işte. Bakma onların benzerleri olan öteki kadınlarla bir araya geldiklerinde bağırıp çağırılmalarına, bakma kahkahalarına. Onlar bir an için koca buyruğundan, tokadından, küfründen ve azarından yalancı kanatlarla uçuşa yeltenmiştir” (Çokum, 2000, 17).

Başkahraman’a göre Türk toplumunun geçmişinden şimdiye kadar olan zaman diliminde çok da mesafe alınamamıştır. Asırlardır değişmeyen kadın tablosu hala varlığını devam ettirmektedir. Başkahramanın yaşadığı dönemseller çatışmalar, sorgulamalar romanda şu örneklerle anlatılmaktadır:

“Benimkisi topluma kendimi anlatma derdiydi. Bir bakıma kalabalıklara egemen olma isteği... İçimdeki paniği susturamadığım zamanlarda açığa çıkan bir şeydi o. Bu alana yalnızlık ve anlaşılama duygusunun yoğunluğu itiyordu beni. Doğrusu siyaset de değildi bu, farklı bir noktaya ulaşma isteği. Kendi mağaramdan çıkıp dünyanın farkına varma isteği ve dürtüsü...” (Çokum, 2000, 76).

“Peki neydim ben, kimdim? Bir yanımla Avrupalı, bir yanımla doğuluydum ben... bendeki ikiliğin farkında olabilmek için çok genç sayılırdım ama bu ikilikten gelme bin huzursuzluğum, bir perili halim vardı..” (Çokum, 2000, 38).

“Kırma melez biriydim ben. Müthiş milliyetçi, hatırı sayılır sosyalist, kökpençe müslümandım. Yerine göre nüksediyordu birinden biri. Sonra da hümanist elbette.” (Çokum, 2000, 39).

Benlik arayışında olan kahraman, zaman zaman kendini ne olduğunun bilincinde olmayan biri olarak görür. Bu kahramanın kimlik arayışlarını gösterirken toplumun kabul ettiği değerlerden daha farklı bir yapıya sahip olduğunu da şu şekilde açıklıyor:

“Başkahramanın en belirgin özelliği genç olmasının da verdiği bir idealizm ve kendini yaşadığı topluma kabullendirebilme arzusudur. Ülkesine faydalı bir genç olma ve özellikle toplum içerisinde hak ettiği yere gelememiş kadınlara yeni ufuklar açma çabası içerisindedir” (Akın, 2009, 137).

2.13.3.2. Aypare

Romanın önemli kadın kahramanlarından olan Aypare, otuz iki otuz üç yaşlarında Rumeli göçmeni, güzel ve alımlı kadındır, aynı zamanda avukattır. Başkahramanın kendine örnek aldığı bir karakterdir. Aypare, özgürlüğüne düşkün ve kadın hakları konusundaki duyarlıdır. Türk kadınının sosyal ve siyasi hayatta hak ettiği yere gelmesi gerektiğini savunan bilinçli bir Türk aydınıdır.

Aypare, ideal kadını ve kadının Türk toplumunda olması gereken yeri temsil etmektedir. Bu açıdan kahramanın etkilendiği ve kendine örnek aldığı bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Başkahraman da diğer kadınların tıpkı Aypare gibi olmasını arzulamaktadır. Onları hayalinde Aypare gibi güçlü ve atılgan olarak hayal eder. Ne var ki çoğu bu düşte istenilen yer oturamaz. Hayatın getirdiği yüklerle ezilen, çocuk denecek yaşta ev kadını, anne, eş olan bu kadınlar kahramanın hayalinde bir yere koyulamaz. Yoksullukla, şiddetle, acıyla yoğrulmuş, bir tatlı söze hasret, genç yaşta soluveren, güzellikleri fark edilmeden göçen bu kadınlar yazarı derinden etkiler. Aslında yazar, toplumumuzun acı bir gerçeğine değinir. Bu romanda sadece geçmişle sınırlı bırakılmaz, günümüzde de bu tür olayların sıklıkla yaşandığı yadsınamaz bir gerçektir. Yazarın bu konudaki tespitleri başkahramanın ağzından şöyle dökülmektedir:

“Yeni sayfalar açmıştı bana Aypare. Yoksullar için, bir de ezilen kadınlar için... Bunlarla doldum; geceleri saçlarını yıkadım, yüzlerine renk vurdum, albenili giysilerle donattım hepsini... Gülmedi yüzleri, kırık kağıttan resimlere döndü her biri; yağdılar etrafıma... Eskimiş gelinlikleri, çamurlu duvakları, solmuş baharlarıyla...” (Çokum, 2000, 61).

Aypare, romanda mücadeleci ve pes etmeyen bir kadın olarak görülmüştür. Lider yapıda oluşu, tek başına başarıyla mücadele edebilmesi ve daha birçok olumlu özellikleriyle tanıtılan kadın kahraman ideal Türk kadınından beklenen tavırları ve dik duruşu simgelemesi açısından önemlidir. O, belli kalıplara girmeyi, standart yaşamayı kabul etmez; bağımsızlığına oldukça düşkündür. Kendi yaşayışına eşinin dahi müdahale etmesini istemez. Aypare, romanda mücadeleci kadın tipini ortaya koyar. Başkahramana da sürekli dimdik yaşamayı, boyun eğmemeyi öğütler.

“Uzaktan belirsiz bir yerden Aypare sesleniyordu: ‘Var olmak, yok olmaktan iyidir. Başını dik tut ve yaşa olabildiğince...’” (Çokum, 2000, 5).

Aypare, çağdaş sayılan ve bilgisi itibariyle kendisine her konuda danışılacak kültürlü bir kadındır. O, kendi çağındaki birçok kadından farklıdır. Bu farkı yazar şu şekilde ortaya koymaktadır:

“Aypare’yi sonraki gelişmiş, bilgilenmiş halimle değerlendirdiğimde ondaki Batı’nın bir başka olduğunu seziyordum. Yani o, Batı’yı çağdaşlaşma adına kabulleniyordu. Kadının önde olması adına. Kadın gezecek, kapısını kendi başına açıp kapayacak, erkeğinin ardı sıra yürümeyecek, erkeğinin yanında ayrı bir kimlik ve kişilik olarak bulunacaktı” (Çokum, 2000, 44-45).

2.13.3.3. Başkahramanın Annesi

Başkahramanın annesine ait fiziksel bilgilere yer verilmemiştir. Ancak sık sık Aypare ile benzerliklerinden söz edilir. Aypare’nin aile kavramına çok önem vermeyişine karşın o, gücünü ailesinde alır ve çocuklarına kol kanat gererek onlara sahip çıkmaya çalışır. Yoksullukla çocuklarını büyüten kadın, güçlü bir karaktere sahiptir. Tıpkı Aypare gibi o da kolay kolay pes edecek yapıda değildir.

“Bu, annemin sesi. Savaş yokluklarını daha beşikteyken yaşayıp eğnine giyerek değirmende öğütölmüş, iki taş arası ezilmiş, kanaatle, sabırla, katlanmayla karılmış ve pişmiş” (Çokum, 2000, 7).

Anadolu kadınının sabırlı oluşunu yazar yokluk görmelerine ve çektikleri sıkıntılara bağlamaktadır. Çünkü savaş insana sabrı, kanaati ve katlanmayı öğretir.

2.13.3.4. Melek Hanım

AP'nin kadın kolları başkanı olup partiye çıkar elde etmek için hizmet etmektedir. Herkes nasıl partiye farklı amaçlarla katılmışsa Melek Hanım'ın da katılma nedenleri farklıdır. Bunu yazar şöyle açıklar:

“Ben onların niçin orda bulduklarını da biliyorum. Melek Hanım gerçekten melek görünüşlü kadınlar kolu başkanımız daha iyi imkanlarla donatılmış bir apartmanda oturmak, kumarbaz kocasının işlerini düzeltmek, kızı Hale'nin iyi bir tiyatrodan başoyunculuk kapmasını sağlamak için orada” (Çokum, 2000, 29).

2.13.3.5. Özlem

Başkahramanın okuldan arkadaşıdır. Güzel, genç bir kız olmakla beraber ahlaki olarak zayıf bir karakterdedir. Romanda olumsuz bir tip olarak verilir.

2.13.4. Ağustos Başağı

Bir milli mücadele romanı olan Ağustos Başağı'nın ilk basımı 1989 yılında yapılmıştır. Roman iki zaman dilimini içeren bir anlatımla yazılmıştır. Milli mücadele yıllarının anlatıldığı eserde tarihi ve milli değerler sıkça konu edinir. Romanda Kurtuluş Savaşı öncesi dönem, savaş yılları ve daha sonrası konu edinmiştir. Romanın kahramanı Yusuf adındaki arabacıdır. Olaylar Söğüt çevresinde yaşanır. Yazar bu romanda tarihi ve sosyal meselelerin yanı sıra insanların genel ve özel sorunlarına da değinerek toplumsal

duyarlılığı ön plana çıkarmıştır. Yakın tarihe ait verilen örnekler eserin akıcılığını ve inandırıcılığını sağlamıştır. Romanda dönemin insanının yaşadığı sıkıntılar, buhranlar vs. dile getirilmiştir. Savaşın henüz başlamasına rağmen insanlarda görülen olumsuz ruh hali savaşın başlamasıyla devam eder. Bu dönemde Türk toplumunun kadınlı erkekli verdiği milli mücadele esere başarılı bir şekilde yansıtılmıştır. Ağustos Başağı'nda kadın karakterler milli mücadeleye verdikleri destekle ve dayanışmalarıyla ön plana çıkar. Belli başlı kadın kahramanlar şunlardır:

2.13.4.1. Esmâ

Romadaki belli başlı kadın karakterlerden bir tanesidir Esmâ. Eserde, erkek kahraman Yusuf'un sevdiği kızdır. Daha on sekiz yaşında olmasına karşın güzel, becerikli ve akıllı bir genç kızdır. Esmâ, milli mücadelenin zorlu günlerini görmüş ve bu günlerde maddi ve manevi elinden geleni yaparak bu mücadelenin kazanılmasına katkı sağlamıştır. En büyük fedakarlığı da Yusuf'un dönüşünü beklemek olmuştur. Toplum meselelerine duyarlı olan genç kız, bu uğurda herkesi de mücadeleye çağırmış ve onlarla birlik olarak bu savaşın kazanılabileceğini anlatmıştır. Becerikli bir genç kız olan Esmâ, gece gündüz demeden askerler için bez dokumuş ve milli mücadele sırasında o da kendine düşen vazifeyi yapmanın haklı gururunu yaşamıştır.

Esmâ, Yusuf'un gidişinden sonra belki de ona daha yakın olmak için Yusuf'un annesinin yanına bez dokumaya gider. Her gün de Yusuf'u yollarda gözler, içi hasretle yanarak bekler. Yusuf'un Esmâ'yı gördüğü an romanda şu şekilde tasvir edilir:

“Bu Esmâ'ydı. Resim değil serap da değil.. Esmâ... Mavi bir perde aralanmış, Esmâ gece karası gözleriyle belirmiştir. Kız telaşlandı, solgun yanakları üvez gibi kızardı. Başını eğdi, kendini gizlemek istedi. Olmadı. Ya Yusuf? Aklından geçirmedeği bir iş olmuştur. Esmâ... İşte şuracıkta.. Peki Söğüt'ün içleri dururken bu dağ başlarında işi ne? Sormalı bunu” (Çokum, 2000, 61).

Esmâ ve Yusuf'un aşkı roman boyunca varlığını hep hissettirir. Esmâ'nın mavi eşarbi Yusuf için bir simge olmuştur adeta aşklarının simgesi. Her baktığı yerde Esmâ'yı, Esmâ da Yusuf'u görür. Savaşın bitmesiyle Yusuf ve Esmâ evlenirler.

2.13.4.2. Ayşe Ana

Savaşta oğlunu şehit vermiş, kocasını kaybetmiş acılı bir anne ve eştir. Yaşadığı acılardan dolayı kendini dış dünyaya kapatmış ve kimseyle görüşmez olmuştur. Ayşe Ana, Kurtuluş Savaşı'nda askerlere canla aşıla yardım eden bir Türk kadını portresi olarak romanda yer almıştır.

Ayşe Ana ve Esmâ arasındaki yakınlaşma bu iki vatansever insanın aynı noktada buluşmasını ve birbirlerine destek olmalarına olanak sağlamıştır. Fazla bir mal varlığı olmayan Ayşe Ana elinde olanı da askere bağışladıktan sonra orduya katılmak istemiş ve bundan sonra düzenli orduya hizmet ederek tüm köy halkına ve diğer kadınlar örnek olmuştur. Kurtuluş Savaşı'nda daha nice isimsiz Ayşe Anaların olduğu bilinmektedir. Bu örnek ile yazar bu tür değerlerinde hatırlanmasını ve milli mücadeleye verdikleri emeğin unutulmamasını istemektedir.

2.13.4.3. Fıtnat Hanım

Romanda sadece kendini düşünen, millet meselelerine kayıtsız ve bencil bir tip olarak tasvir edilmiştir. Esmâ'yı gelini olarak istemiş ancak annesi çok istemesine rağmen Esmâ kabul etmemiştir.

“Fıtnat Hanım'ın konağı dev ağaçlar arasında esmer tahtalarıyla açılmış bir mezar.. Esmâ'nın gözünde konak buydu. Fıtnat Hanım gıcırtılı koca odalarda saray sultanlarının azametiyle dolaşıyor, sağa sola emirler yağdırıyor ve hiçbir şeyden memnun değil... Hizmetçiler sakar, meyvalar tatsız, evler soğuk, yoğurtlar ekşi, yağlar acı, tahtaları iyi ovamıyorlar, küpten pekmez aşırıyorlar, torbalardan yemişler eksiliyor... Ardarda sıralanan şikayetler... Fıtnat Hanım buydu” (Çokum, 2000, 49).

Memnuniyetsiz tavrının yanı sıra ülkenin vaziyetindeki kötü gidişatla ilgilenmediği gibi aynı zamanda Türk askerlerinin savaşı kazanacağına ihtimal vermez, onların mücadelesini küçümser:

“Düşmanı nasıl def edecek bunlar bilmem ki... dedi. Yani ben vereceğim askerin ayağına çarık dikilecek, o da harbedecek.. öyle mi? Ayol hem bundan size ne? Koskoca paşalar var.. onlar düşünsünler...” (Çokum, 2000, 380).

Fıtnat Hanım romanda olumsuz bir tip olarak yer alır, zaten komşuları tarafından da pek sevilmez.

2.13.4.4. Hacer

Hacer, Fıtnat Hanım'ın yanında çalışan hizmetçi kızıdır. Esmâ'ya çok düşkündür, onu ablası gibi sever. Ancak zamanla hastalanan Hacer düştüğü hastalığın pençesinden kurtulamaz ve ölür.

“Hacer gitgide soluyordu. Esmâ'nın onu dağ menekşelerinin açtığı su kıyılarına, kekik kokulu tepelere götürmesi de fayda vermiyordu. Esmâ sanıyordu ki bu dal, güneşi, suyu gördükçe dirilecek, canlanacak. Oysa kökten çürümeydi bu” (Çokum, 2000, 390).

2.13.4.5. Münire

“Doktor Necati Bey'in yirmi dört, yirmi beş yaşlarında, zarif, hoş, iyi bir eğitim görmüş kızıdır. Millî Mücadele ruhunu iyi kavramış bir roman kahramanıdır. Babası ile beraber cephe gerisinde yaralı askerlere bakım yapmak için hemşire olarak çalışır. Vatansever, duyarlı bir genç kızıdır” (Akın, 2009, 81).

Romanda bunların dışında aslında çok da baskın olmayan kadın tipler de vardır: Nazik Hanım, Atiye Hanım, Şerife Hanım vs.

2.13.5. Tren Burdan Geçmiyor

Tren Burdan Geçmiyor romanı Çokum'un üç yıl süren bir çalışmanın ardından kaleme aldığı romanıdır. Eserin dikkat çekici özelliği, yazarın Eski Anadolu Türkçesine ait kelimeleri kullanmadaki hassasiyeti ve diğer romanlarından daha gelişmiş olarak birey ve bireyin iç dünyasındaki karmaşaya

yer vermekte bunu da psikolojik tahlillerle ele almasıdır.

2.13.5.1. Simay

Simay, Tren Burdan Geçmiyor'da iznikli, seramikçi bir ailenin yirmi dokuz yaşında hırslı ve güzel bir kızı olarak tasvir edilir. Mesleğinde ilerlemek ve daha iyi işler yapabilme fırsatını bulmak için İstanbul'a gelmiştir. Aysan'la tanışana kadar sıradan olan hayatı onunla farklılaşır ve genç kız onu hayatının aşkı olarak görür. Simay, romanda geleneksel muhafazakar ailenin kızı olup içinde yaşadığı durumu ve koşulları beğenmediği için adeta bunlardan kaçır ve İstanbul'a yerleşir. Ama gerek işinde gerekse özel yaşamında beklediği ilgiyi göremeyince geri dönmeye karar verir.

2.13.5.2. İreni

İreni, Nüzhet'in gençlik aşkı olan Rum sevgilisidir. İreni, roman boyunca Nüzhet'in hayallerinde yaşatmaya devam ettiği kadın kahramandır. Nüzhet İreni'yi hayallerinde çok ulaşılmaz, dokunulmaz bir yere koymuştur. İreni yıllar sonra yaşanmış olarak İstanbul'a dönene kadar bu böyle devam eder.

Romanda İreni'nin fiziksel özelliklerinin anlatıldığı şu notlara yer verilir:

“İreni... Örttüğçe üzerini yine aynı tazelikte çıkıyor, yeşeriyordu. Nüzhet'se hep budamıştı onu, kesmiş, ufaltmış, gövde bil bırakmamıştı üstte. İreni... Ada gibi kokardı saçaları. Yazın adaya giderlerdi çünkü. Burgaz'a. Ada gibi; yasemin, mimoza, leylak... Hayır, hayır! Serin ıslak kozalak kokusu; o daha doğru. İreni'nin saçları beklime doğru inerdi; sanki pelerin; sarardı gövdesini.” (Çokum, 2007, 42).

2.13.5.3. Nazenin

Nazenin, roman kahramanlarından biri olan Nüzhet'le evlenmek isteyen genç kadındır. Ancak onun Nüzhet'e olan ilgisi Nüzhet'nin tanınmış bir gazeteci olmasından kaynaklanır. Gerçek yüzü daha sonradan ortaya çıkar ve Nüzhet, kendi görevinden ayrılınca o da onu sadece bir mektupla terk eder. Romanda çizilen olumsuz kadın karakterlerdendir.

“İlk veda eden, Nazenin’dir. Halbuki listenin en sonuncusu olabilirdi. Saçına bir tarak vurup askısız koltuk altı çantasını alıp Cihangir’deki evden fırlamıştır ve Nüzhet’in dışarıda olabileceği saatlerde kapının altından bu mektubu, bu zarfsız dörde katlanmış kağıdı atıvermiştir. Kolej mezunu ya kolejli kızlarda böyle incelikler olamayacağını düşünür hep. Yani mektubu zarflamak ve benzeri konularda... Yine ona göre, bir kolejli kız, Amerikan filmlerindeki sulu duyarlılıklara eş yüksek sesle burun siler mendillerine. Nazenin daha akli başında biri gibi görünürdü ama Nüzhet’in işine son verilmesiyle kendisini bu tatsızlaşacak olan birliktelikten hemence sıyrılıyordu” (Çokum, 2007, 271).

2.13.5.4. Nahide Hala

Nüzhet’in ölmüş halasıdır. Romanda Nüzhet’in hatıralarında sık sık canlanır. Nahide Hala, eserde ezilen hor görülen kadınlara bir örnek olarak verilmiştir. İstemediği bir evlilik yapmış, kendisinden yaşça bir hayli büyük birisiyle zorla evlendirilmiştir.

2.13.6. Gülyüzlüm

Eser, Zeynep adlı kadın karakterin yaşadığı olaylar etrafında şekillenmektedir. Kocasının ölümüyle birlikte çocuklarıyla yalnız kalan Zeynep’in, tek başına verdiği hayat mücadelesi anlatılmaktadır. Köyden kente göç ile birlikte büyük şehirde verilen mücadele, yoksulluk, ayrılık, çaresizlik temalarıyla birlikte iç içe işlenen roman yazarın farklı bir anlatım tarzını gözler önüne sermesi açısından önemlidir. Sıradan gibi görünen bir konuyu başarılı tahlillerle anlatan yazar, eserde bir kadının verdiği yaşam mücadelesini ve ailesine olan sadakatini anlatmaktadır. Farklı sosyal statülere mensup kişilerin hayatlarının iç içe verildiği romanda en göze çarpan şey, Zeynep’in tek başına hayata tutunma mücadelesidir.

2.13.6.1. Zeynep

Zeynep, kırk yaşlarında üç çocuk annesidir. Kocasının ölümünden sonra onun borçlarıyla baş başa kalmış, geçim derdine düşmüştür. Hem borçlarından kurtulmak hem de çocuklarına daha iyi bir hayat sunabilmek için İstanbul’a kızı ile birlikte

çalışmaya gider. Romadaki olumlu kadın karakterlerden bir tanesidir. Anadolu kadının mücadelecisi ve sadık yönünü yansıtmaya açısından önemlidir. Çünkü Zeynep yaşına göre çok güzel bir kadındır; bu nedenle talipleri de olmaktadır. Ancak onun tek düşündüğü kocasının emanetleri çocuklarıdır. O asla eşine ihanet etmeyi düşünmez ve gelen teklifleri reddeder.

“Zeynep geçim sıkıntısı çekmesine rağmen kazandığı paranın helal kazanç olmasına özen gösterir. Yardımcı olarak Tomris Hanım’ın evinde çalıştığı dönemde Tomris Hanım’ın kumar merakı, eşi Erol Bey’in nereden elde ettiği belli olmayan kazancı, kazandığı paranın helal olmaması hususunda onu huzursuz eder. Zeynep farklı ruh halleri ile okuyucunun karşısına çıkar. Umut, umutsuzluk, karamsarlık, belirsizlikler, özlem, yalnızlık, çaresizlik duyguları arasında gelgitler yaşar; ancak hiçbir zaman bütünüyle kendini bırakmaz hayat karşısındaki umudunu, mücadelesini her vakit taze tutmak için direnir” (Akın, 2009, s.91).

Zeynep, köyden kente göçle beraber birtakım sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Kızına olan hasreti her geçen gün büyürken yaşadığı zorluklar karşısında o yılmaz, daha da canla başla mücadele eder.

2.13.6.2. Ayşenaz

Zeynep’in en küçük çocuğudur ve tek kızıdır. Bu nedenle roman boyunca anne kızın birbirlerine olan aşırı bağlılığı dikkati çeker. Ayşenaz küçük yaşta olmasına rağmen hayatın yükünü erkenden omuzlamış bir karakter olarak karşımıza çıkar. İstanbul’a gidişiyi birlikte yeni karşılaştığı yeni yaşam biçimi, hayat tarzı, alışkanlıklar onu bir hayli şaşırtır ve bunlara uyum sağlamakta güçlük çeker. En büyük sıkıntıyı da yardımcı olması için alındığı eve uyum sağlamakta çeker. Ayşenaz, romanda nazlı bir kız olarak tasvir edilmiştir. Aynı zamanda da köyde yetişmiş olmanın verdiği eksiklikle birçok konuya yabancısıdır. Yardımcı olmak için gitti evde yaşadığı sıkıntılar onu zamanla olgunlaştırmış ve çok şey öğrenmesini sağlamıştır. Ancak zaman zaman yine de kararsızlıklar yaşar. İstanbul’da olmayı değil de anasıyla köylerinde yaşamayı ister. Başka bir evde anasından uzak yaşamayı kabul etmesindeki en büyük neden ise hem annesine yardımcı olmak hem de dayısının yengesine uyguladığı şiddetten uzaklaşmaktır.

“Anası duruşuyla bakışıyla teslim olmuş oturuyordu. Anası başkaydı ve kimse onun yerini tutamazdı. Kimdi bu kadın? Ayşenaz’ın işi neydi burada? Keşke gelmeselerdi buralara... Anasıyla dağ başlarına çıksalar, bulutlara uzatsalardı yüzlerini... Dağ çiçeklerini arasında dolaşsalar, çıplak ayaklarına dikenler, otlar batsaydı... Evlerinde olsaydılar, isli ocağın kıyısında ekmek kokusuyla beraber. ‘Anacığım...’ diyebilseydi ona. Bunu diyebilseydi...” (Çokum, 2007, 47).

Ayşenaz, yaşadığı yalnızlığı roman boyunca hep hissettirecektir. Bulunduğu evden kaçmayı sürekli annesinin yanına gitmeyi ister. Ancak yaban çiçeği olarak girdiği ev onu çok yönden eğitmiştir. Annesinin de zaten tek isteği kızının iyi yetişerek güzel bir meslek sahibi olmasıdır. Ayşenaz, romandaki olumlu karakterlerden biridir.

2.13.6.3. Binnur Hanım

Ayşenaz’ın çalışmak için gittiği evin yaşlı hanımıdır. Aslında o, zaten eve Binnur Hanım’a göz kulak olsun, onun hizmetini görsün diye alınmıştır. Binnur Hanım, genel itibariyle soğuk ve sert bir yapıdadır. Aynı zamanda yalnızdır da. Çocuklarının ilgisine ve sevgisine hasrettir. Yaşına rağmen güzelliğini kaybetmeyen bir kadındır. Ellinden geldiğince her işini de kendisi görmeye çalışır, kızı bile olsa kimseye yük olmak istemez. Romanda Ayşenaz, Binnur Hanım’dan önceleri korksa da daha sonra onunla iyi arkadaşlık kurar. Ancak bu arkadaşlık ve samimiyet, resmi ilişkilere önem veren ve samimiyetten hoşlanmayan Binnur Hanım’ın kızından tepki görür.

“Binnur Hanım farklı bir mizaca sahiptir. O, güngörmüş, kültürlü, sanatsal yönü olan tüm bu meziyetlerine karşın alçak gönüllüğünü yitirmemiş bir hanımdır. Tatlı sert bir mizaca sahiptir. Katı gibi görünen bazı tavırlarına karşın özünde çok yumuşak bir kadındır. Açık sözlü, sözünü esirgemeyen, görgülü, titiz, düzene ve temizliğe önem veren, çevresindekileri de bu şekilde görmek isteyen bir konak hanımefendisidir” (Akın, 2009, 93).

Binnur Hanım aynı zamanda zengin, kültürlü, okumayı ve araştırmayı seven ancak çevresine ilgisiz bir kadındır. Onun bu tavrı sosyal tabakalaşma yüzünden çevresine ilgisiz olan aydın diye nitelendirebileceğimiz kesimi anlatır. Binnur Hanım,

ilerlemiş yaşına rağmen ölümden korkmaz, bunu gayet sakin karşılar ve her an ölecekmiş gibi hazırlıklı olur.

2.13.6.4. Gülseren

Gülseren, romanda Zeynep'in kardeşi İsmail'in eşidir. Güzel, zarif bir kadındır. Önceleri daha canlı olan yapısı, İsmail'in kıskançlıkları ve eşine uyguladığı şiddet yüzünden tersine döner. Genç kadı hatta zaman zaman eşinden tanınmayacak hale gelinceye kadar dayak yer. Ancak şikayet etse de yine de yuvasını bozmak istemez, eşinin sürekli olarak değişeceğine inanarak yaşar. Bu bakımdan itaatkar kadını temsil ettiği de söylenebilir. Gülseren'in geçirdiği değişim ve geldiği nokta hakkında eserde şu bilgiler verilmektedir:

“Ya Gülseren? İlk zamanlar hiçbir rüzgarın eğip bükemediği bir daldı. Tomurcuklu, canlı, dirençli bir dal... şimdi solgun, ezik, başı önünde biri, kökünden zar zor suyunu çekebilen bir dal.

Güngörmüş bir ailenin kızıydı Gülseren. Liseye giderken İsmail aklını çelivermişti. ‘Ana, baba’ olmaz deseler de bu ikisi geniş hayal bahçelerinin bir kıyısında buluşmuşlardı. Ve Gülseren geride gönlü kırık insanlar bırakarak İsmail’e varmıştı” (Çokum, 2007, 32).

Aslında Gülseren toplumda birçok kadının yaşadığı ve en yakınlarıyla bile paylaşmadığı ‘şiddet’e maruz kalan kadınları temsil etmektedir. Gülseren karakterinden ekonomik bağımsızlığı olmayan kadınların çektiği sıkıntılar, yaşadığı acılar Gülseren vasıtasıyla dile getirilmiştir.

2.13.6.5. Nurcan Hanım

Nurcan Hanım, Binnur Hanım'ın kızıdır. Sosyoloji profesörüdür. Romanda sert, otoriter, kuralcı aynı zamanda da Batı hayranı bir kadın olarak anlatılır. Ayşenaz'a karşı da sert bir tutum takınır ve annesiyle sıkı fıkı olmasını arzu etmez. Bazen aşağılayıcı tavırları olduğu gözlenen Nurcan Hanım, sosyal statüsü düşük insanları küçümseyen ve yargılayan bir aydın görünümündedir. Ayşenaz'a olan tavırları da romanda şu şekilde anlatılmıştır:

“Sen beni dinlemiyorsun! Bu durumda yukarıya da çıkamazsın. Hayır hayır, yol yordam öğrenmen lazım! Bak kızım! Aklından neler geçtiğini biliyorum. Bu çingirak sesi sana köyünü hatırlattı değil mi? Evet, köydeki koyunları hatırladın... Şunu bil ki burada olmaz öyle şeyler” (Çokum, 2007, 51).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden bir tanesi olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Son yıllarda özellikle sosyal alanlarda ve eğitim bilimlerinde sıkça kullanılan Nitel araştırma yöntemi çalışmada niçin, nasıl ve ne şekilde sorularına cevap arayan, kişilerin kanaatlerini, duygularını ve tecrübelerini öznel verilerle ortaya koyan yöntemdir. Var olan bilimsel bilgilerden hareketle onların analizli ve yorumlamasıyla yeni bulgulara ulaşılmaya çalışılır. Olaylar bağlantıları içinde neden-sonuç ilişkileriyle birlikte ortaya konur. Çalışmada, Sevinç Çokum'un altı romanı örnek alınarak eleştirel okuma yöntemiyle okunmuş, ilgili bulgular sentez edilip yeni bir durum ortaya konmuştur.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma, başlangıçta belirtilen yöntemine uygun olarak ele alınmıştır. Tez çalışması kapsamında elde edilen veriler düzenli anlamlı bilgiler haline getirilip birbirleriyle ilişkili oldukları konu içinde ele alınarak yazılmıştır. Araştırma modeli olarak bilinen bir yöntem eğitimde farklı bir alana uygulanarak sonuçlar değerlendirilmiş ve konu üzerinde çalışacaklara örnek model oluşturulmuştur.

3.2. Araştırma Grubu

Tez çalışması eleştirel okuma yöntemiyle edebi metinlerin nasıl okunacağını ve ne tür değerlendirmeler yapılabileceğini göstermiştir. Çalışma kapsamında hem içeriğiyle hem de eğitsel değeriyle örnek oluşturabilecek sınırlı sayıda romana yer verilerek çalışma konusunun amacından sapması önlenmiştir. Ele alınan eserler hem Türk edebiyatının en seçkin eserlerindedir hem de gençlere özellikle eğitim alanında kazandıracakları örnek davranışlarıyla en uygun eserlerdendir. Bu açıdan sadece okuma

eğitimi değil aynı zamanda eğitsel değerler de işlenerek çok yönlü bir çalışma oluşturulmuştur. Bu tez çalışmasında asıl üzerinde durulan eleştirel okuma yöntemidir. Ancak araştırma grubu çerçevesinde geniş bir konu olarak ele alınan bu çalışma, örnek olması açısından romanlarda sınırlı bir konu üzerinde durularak inceleme yapılmıştır. Sevinç okum'un incelenen romanlarında temel olarak eleştirel okuma yöntemiyle birçok konu ele alınabilecekkken “kadın teması ya da kadın karakterler” örnek olarak seçilmiştir. Bu açıdan Sevinç okum'un romanlarıyla çizilen bu alan, romanlardaki “kadın teması” ile özelleştirilmiştir. Araştırma, deneye ya da gözleme dayalı olarak oluşturulmuş bir çalışma değildir. Daha çok eldeki verilerin analizi ve daha sonra anlamlı bölümler hâlinde sentez edilmesiyle oluşturulmuştur.

3.2.1. Veri Toplama Teknikleri

Çalışmanın oluşturulma aşamasında konunun belirlenmesinden sonra önce okuma eğitimi ile ilgili kitaplar, makaleler, dergiler, internette verilen bilgiler taranmıştır. Anlamlı ve bir bütün hâlinde ayrılan bu bilgilerden sonra Sevinç okum'un romanları okunarak analiz edilmiş konu ile ilgili bölümler ayrı ayrı fişlere yazılarak kullanılmak üzere biriktirilmiştir. Çalışmanın oluşturulması aşamasında da arda ele geçen yeni bilgi ve bulgular da incelenerek konuya eklenmiştir. Yapılan kaynak taraması, kütüphanelerden ve diğer bilgi kaynaklarından elde edilen veriler çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

3.2.2. Verilerin Analizi

Toplanan bilgilerle ve çalışmalar sonucunda oluşturulan notlar bir araya getirilerek hangi konu üzerinde durulacağı, hangi ayrıntıların işleneceği vs. tespit edilerek tez oluşturulmuştur. Yazılan her bilgi sık sık kontrol edilerek gereksiz ayrıntılara girilmesinden ya da gereksiz konulara değinilmesinden kaçınılmıştır. Notlar daha sonra düzenli bilgiler halinde birbirleriyle ilişkili olanlar yazılarak çalışma oluşturulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR (TARTIŞMA) VE YORUM

Çalışmaya temel olan konu, Sevinç Çokum'un romanları örnek alınarak ele alınmıştır. Çalışmanın sonunda edebi metinlerde uygulanan eleştirel okuma eğitiminin metinlerin daha iyi değerlendirilmesini sağladığını ortaya koymuştur. Bu açıdan eleştirel okuma yöntemi bilimsel araştırmalarda kullanılması gereken bir okuma yöntemi olarak seçilebilir.

Okuma eğitiminin ilköğretimde başlayıp hayatın sonuna kadar devam eden bir etkinlik olduğu üzerinde durularak okuma eğitimine gereken önemin verilmesi ve eğitimde ciddi bir konu olarak ele alınması gerekir. Ülkemizdeki okuma yazma oranının azlığından ve yeterince kitap dergi satın alınıp okunmayışından gelişmiş birçok ülkenin gerisinde kaldığımızı söylemek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında eğitimde okumanın bireylere kazandırılması gereken düzenli bir alışkanlık olduğu sonucuna varılabilir. Her birey, okumayı ihtiyaç olarak hissetmeli ve yaşamının bir parçası haline getirmelidir. Okumada esas amaç rastgele bir okuyuculuk değil bilinçli, ne okuduğunun bilincinde olan, seçici ve her şeyden önemlisi eleştirel bir okuyucu olmaktır. Eleştirel okuma yöntemi, okuma yöntem tekniklerinden sadece bir tanesi olup bireylerin modern dünyada en çok tercih edilen bir okuma yöntemidir. Gelişmiş toplumların okumaya önem verdikleri kadar doğru okuma yöntemini de belirledikleri bir gerçektir. Bu yöntemde amaç, bireyin okuduklarının muhasebesini yapabilmesi ve onları sorgulayabilmesidir. Bilgi çağında en çok ihtiyaç duyulan da budur. Birey, okuduklarını eleştirebilmeli, doğruluğundan emin olmadığı bilgileri reddedebilmelidir. Bu, hem bireyin en güvenilir bilgiye ulaşmasında önemlidir, hem de bilimsel bilgilerde kesin doğrulara ulaşmada etkilidir.

Çalışmanın romanlar üzerinde uygulandığı bölümde ise eleştirel okuma yönteminin edebi metinlerde uygulanabileceği gibi diğer türlerde de uygulanabileceği

ortaya çıkmıştır. Çalışmaların daha güvenilir yürüyebilmesi için elde edilen kaynaktaki bilgilerin tutarlı oluşu çok önemlidir. Verilen bilgilerin birbirleriyle uyumlu olup olmadığı, yerli yerinde kullanılıp kullanılmadığı ya da gereksiz ayrıntılara yer verilip verilmediğinin tespiti için eleştirel okuma yöntemi uygulanabilir. Sevinç Çokum'un romanları örnekleminde uygulanan eleştirel okuma yönteminde romanlardaki kadın kahramanların karakterlerinin görevlerine ve romanın konusuna uygun olarak verildiği, herhangi bir tutarsızlık olmadığı saptanmıştır. Sevinç Çokum'un romanlarının ayrıca eğitimle ilgili olumlu davranışların öğretilmesinde kullanılabilecek başarılı eserler olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca dil ve anlatım özellikleri itibariyle Türkçenin özenle kullanıldığı eserler olması ve öğrencilere kazandırılması gereken sosyal davranışların metinde örnek olacak şekilde verilmesi bakımından romanlar öğrencilere okutturulmalı ve eleştirel okuma yöntemi kullanılarak istenen belirli temaların incelenmesi sağlanmalıdır.

Yapılan tez çalışması, Sevinç Çokum'un romanlarında Türk dilinin zengin söz varlığının kullanıldığı ve eğitimsel değerlerinin yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Eleştirel okuma yöntemi ile okunan eserlerin sorgulanarak, anlam ilişkileri ile birlikte incelediğinde verimli sonuçlar ortaya çıkardığını ve anlamayı daha netleştirdiğini ortaya çıkarmıştır. Neden-sonuç ya da amaç-sonuç ilişkileri ile ele alınan konuların aynı zamanda anlamsal tutarlılığı ya da tutarsızlığı da incelendiğinde okumadan daha iyi verim alındığı görülmüştür. Bu nedenle ilköğretimden itibaren okuma-yazma eğitimi ile başlayan süreçte her bireye eleştirel düşünebilme ve eleştirel okuyabilme becerisi kazandırılmalıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan tez çalışmasında eleştirel okuma yönteminin edebi metinlerde nasıl okunacağı ve bulguların nasıl değerlendirileceği amaçlanmıştır. Genel olarak bütün konular değil kapsamı çok geniş olan bu konu özelleştirilerek sadece belirli bir konu üzerinde durulmuştur. Çalışmada esas amaçlardan bir tanesi de eğitimde okuma eğitimi ile ilgili kavramların açıklanması ve doğru okuma yöntemlerini belirlenmesidir. Yapılan bu çalışma okuma eğitimi, eleştirel okuma eğitimi üzerinde çalışacaklara örnek olması açısından önemlidir. Daha sonra tez çalışması farklı alanlarda ya da farklı edebi metinlerle birlikte farklı konular üzerinde de uygulanarak geliştirilebilir ve bilimsel araştırmalara katkı sağlanabilir. Eğitimde üzerinde en çok durulan konulardan bir tanesi şüphesiz okuma eğitimidir. Öğrencilere kazandırılması istenen temel beceriler arasında da önemli bir yer tutan okuma eğitimi modern eğitim yaklaşımlarında da ciddi olarak ele alınır. Yapılan tez çalışmasında okuma ile ilgili temel kavramlara, bilgilere ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Sonuç olarak eleştirel okuma yöntemi ile incelenen Sevinç Çokum'un romanlarının eğitsel değerler yönünden zengin olduğu, Türkçe eğitimi ile ilgili bulguların yer aldığı tespit edilmiştir. Konu ile ilgili yapılan başka çalışmalarla kıyaslandığında bu tez çalışmasının onlardan farklı olarak eğitim ve edebiyatın sentezlenerek birlikte verildiği görülmektedir. Hem eğitim konularına yer vermesi aynı zamanda da edebi metinler üzerinde uygulanmasıyla konuya farklı bir yaklaşım getirmiştir. Sonuçlar ve elde edilen bulgular yalnız eleştirel okuma yöntemiyle değil aynı zamanda farklı okuma yöntem ve teknikleri kullanılarak da okunabilir. Bu çalışma konu ile ilgili araştırma yapacaklara, gerek eğitim gerekse edebiyat çalışacaklara yardımcı olabilecek nitelikte bir eserdir. Yapılan değerlendirmeler ve eleştiriler bire bir desteklenmiş ve Sevinç Çokum'un konuyla ilgili verdiği bilgilerle açıklanmıştır. Sebep-sonuç ilişkileri içinde verilen bulgular, nesnel bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

Bu çalışma okuma eğitiminin nasıl olması gerektiğini açıklamış eleştirel okuma yönteminin önemine değinerek bu konuya daha fazla önem verilmesini amaçlamıştır. Yapılan tez çalışması ile eğitimin ve edebiyatın birlikte ele alınabileceğini de göstermesi ve bu alanda yapılacak çalışmalara örnek olması açısından önemlidir. Konuyla ilgili verilebilecek birtakım öneriler şunlardır:

✓ Sevinç Çokum'un romanları ilköğretim ikinci kademedен itibaren okutulabilir.

✓ Sevinç Çokum'un romanları dil ve anlatım zenginliği açısından öğrencilere örnek olabilecek nitelikte eserlerdir. Bu nedenle bu ve benzeri eserlerin çocukların dil gelişimlerinin sağlanması için okutturulmalarında fayda vardır.

✓ Yapılan çalışmada Sevinç Çokum'un romanlarındaki kadın karakterlerin genel itibarıyla sevgi dolu, hayata umutla bakan bireyler olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle bu eserlerin okunmalarında ve okutturulmalarında fayda vardır.

✓ Yapılan çalışmada birtakım okuma yöntem ve tekniklerine de yer verilmiştir. Ancak bilimsel metinlerin incelenmesinde eleştirel okuma yönteminin tarafsız ve doğru değerlendirmeler yapabilmek için önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

✓ Eleştirel düşünme becerilerinin kazanılması için bu ve benzeri metinler eleştirel okuma yöntemiyle okutturulmalı ve bireylerden okuduklarının muhasebesini yapmaları istenmelidir.

✓ Eleştirel okuma yöntemi kullanılarak bilimsel ya da edebi metinler birtakım ölçütler göz önünde bulundurularak değerlendirilebilir. Örneğin metinlerdeki anlamsal tutarlılık ya da tutarsızlık, sebep-sonuç ilişkileri, zıtlıklar vb. özellikler ile edebi metinler incelenebilir.

✓ Sevinç Çokum'un romanlarında kadınların daha çok halkın içinden seçilen, orta sınıfa mensup kişiler olduğu görülmüştür. Ancak hemen hemen tümü olumlu özelliklere sahip, örnek kişiler olduğu için bireylerin gelişimlerinde olumlu etkiler meydana getirebilirler. Bu nedenle eserlerin uygun yaş aralığındaki bireylere okutturulması sağlanmalıdır.

✓ Okuma temelli çalışma olan bu tezde okuma alışkanlığının bireylerin sahip olması gereken en önemli becerilerden biri olduğu sonucuna varılmıştır. Bu nedenle erken yaşlardan itibaren okuma eğitimi verilmeli ve bireylerin bunu alışkanlık haline

getirmeleri sağlanmalıdır.

✓ Çalışmada eleştirel okumanın yanı sıra eleştirel düşünme üzerinde de durulmuştur. Sonuç olarak bireylerin sık sık okumaları, okuduklarını sorgulamaları ve olaylara karşı eleştirel tutum takınmalarının gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

✓ Sevinç Çokum'un romanları bu çalışmada önce ayrıntılı olarak okunmuş daha sonra örnek oluşturabilecek bir konu olan kadın teması seçilmiştir. Aynı zamanda bu konunun dışında, aile yapısı, kadın-erkek ilişkileri, toplumsal yapı, gelenek-görenekler, idari yapı vb. konular da eleştirel okuma yöntemiyle incelenebilir.

✓ Çalışmada 'kadın temasında' ele alınırken romanlarda geçen kadınların birbirleriyle ve çevreyle ilişkileri, inançları, aile yapıları, fiziksel ve ruhsal özellikleri gibi konular üzerinde durulmuştur. Ayrıca kadınların romanda yer aldıkları konuma uygun karakterde olup olmadıkları da değerlendirilmiştir. Diğer edebi metinler de bu ve benzeri özellikler dikkate alınarak incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Adalı, O. (2010). *Etkileşimli ve eleştirel okuma teknikleri*. İstanbul: Toros Kitaplığı.
- Akça, Ç. (2008). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine kitap okuma alışkanlığı kazandırmada Türkçe öğretmenlerinin rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akın, K. (2009). *Sevinç Çokum'un romanlarında eğitim değerleri ve Türkçe*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Akinoğlu, O. (2003). *Değerler eğitimi dergisi. (S.I)*. İstanbul.
- Aktaş, Ş. ; Gündüz, O. (2003). *yazılı ve sözlü anlatım*.(4. Basım). Ankara: Akçağ Yayınları
- Akten, R. (2007). *Hızlı okuma ile öğrenme*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Arıcı, A.F. (2008). *Okuma eğitimi*. (1. Basım). Ankara: Öncü Basımevi.
- Aşiloğlu, B. (2008). *Bilişsel öğrenmeler için eleştirel okumanın önemi ve onu geliştirmenin yolları*. D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi 10, 1-11.
- Bakkar, A. (2002). *Verimli kitap okuma teknikleri*. İstanbul: Söylem Yayınları.
- Baymur, F. (1983). *Genel psikoloji*. İstanbul: Aka Yayıncılık.
- Blahu, B.A. ; Bennet, J.M. (1993). *Yeni okuma teknikleri*. (1. Basım.). İstanbul: Rota Yayın Tanıtım.
- Ceviz, N. ; Yıldız, M. (2009). *Anlayarak hızlı okuma teknikleri*. (1. Basım.). Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama
- Coşkun, A. Ş. (2009). *S.,Sevinç Çokum'un romanlarında kültürel meseleler ve millî kültür unsurları"*, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, No. 21.
- Çokum, S. (1977). *Zor*. (1. Basım.). İstanbul: Eren Basımevi.
- Çokum, S. (1978). *Bizim diyar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çokum, S. (1989). *Ağustos başağı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çokum, S. (2000). *Deli zamanlar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çokum, S. (2003). *Gülyüzlüm*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çokum, S. (2007). *Tren burdan geçmiyor*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gürcan, H. İ. (1999). *Okuma alışkanlığı ile kitap yayıncılığının kültürel iletişim ve teknolojisine bağlı sorunları karşısında Türkiye koşulları temelinde bir model*

- önerisi*. Yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi, Eskişehir.
- Gündoğdu, H. (2009). (Gazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü) *Felsefede eleştirel okuma teknikleri*, (Ders notları I).
- Güneş, F. (2009). *Hızlı okuma ve anlamı yapılandırma*. (1. Basım). Ankara: Nobel Basımevi.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Işık, İ. (2004). *Türkiye yazarlar ansiklopedisi*. (gen. 3. Basım). Ankara: Elvan Yayınları.
- Karafilik, A.(2009). *Uygulamalı hızlı ve etkin okuma teknikleri*. Ankara: Yükseliş Yayınları.
- Kavcar, C. vd. *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kayalan, M. (2000). *Etkili ve Hızlı Okuma*. (4. Basım). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Korkmaz, R. vd. (2006). *Yeni Türk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Özdemir, E. (2005). *Eleştirel okuma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özen, F. (2001). *Türkiye'de okuma alışkanlığı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özgen, B. (1992). *Okuma alışkanlığı üzerine*, Abece, S.72.
- Pala, İ. (1991). *Ortaokullar için sözlü ve yazılı anlatım*. İstanbul: Ülke Yayın Haber Tic. Ltd. Şti.
- Ruşen, M. (2001). *Hızlı okuma (Bilgi çağındaki kıyasıya yarışta, geri kalmamak İçin tek alternatif metod)*.(20. Basım). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Savaş, B. (2006). *Okuma eğitimi ve çocuklarda dil gelişimi*. (1. Basım.). İstanbul: Melisa Matbaacılık.
- Sezer, A. Ve diğerleri. (1991). *Türkçe öğretimi*. Eskişehir: AÖF Yayınları.
- Temizkan, M. (2007). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe derslerinde okuma stratejilerinin okuduğunu anlama üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yazarsız (2010). Sevinç Çokum'un romanlarının Türkçe eğitimi açısından eğitsel değeri. 23.05.2011 tarihinde home.anadolu.edu.tr adresinden alınmıştır.

ÖZ GEÇMİŞ

1986 yılında Trabzon'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Trabzon'da tamamladı. 2005 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Atatürk Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nde yüksek lisansa başladı. Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.